† Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

«ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ ΕΝ ΣΠΟΥΔΗ»

Πρὸς Ρωμαίους ιβ΄ 8

Διάφορες Ὁμιλίες

Ἱερὰ Μητρόπολις Καισαριανῆς,
Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ
Καισαριανὴ 2011

© Ἱερὰ Μητρόπολις Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ.
Λεωφόρος Ὑμηττοῦ 47-51 - 161 21 Καισαριανὴ Τηλ. 210 72 24 123
www.imkby.gr (e-mail) info@imkby.gr

Ἐπιμελητὴς Ἐκδόσεως:
Μητροπολίτης Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιήλ.

Σειρά: «Ἀνάλεκτα Χριστοδούλου Ἀρχιεπισκόπου»
Ἀριθμ. 3

ISBN: 978-960-6841-40-8

Ἐκδοτικὴ Παραγωγή
ΕΠΙΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.
Ἀράχωβης 12-16, 116 36 Ἀθῆνα
Τηλ.: 210.921.7513, 210.921.4822 • Fax: 210.923.7033
www.epitalofos.gr • e-mail: info@epitalofos.gr

Περιεχόμενα

Σελ.

Πρόλογος Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιήλ. 7

Χριστόδουλος. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος. (28.4.1998 - 28.1.2008) 9

Ὁ Ρόλος τῆς ὀρθοδοξίας στὴ σύγχρονη πορεία τοῦ Ἔθνους 17

Ἡ Ὀρθοδοξία, ὅρος ἐπιβίωσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ 27

Σάλπισμα ἐγερτήριον 61

Λόγος Ἐπιβατήριος 85

Πρόλογος

τοῦ Μητροπολίτου Καισαριανῆς Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιὴλ

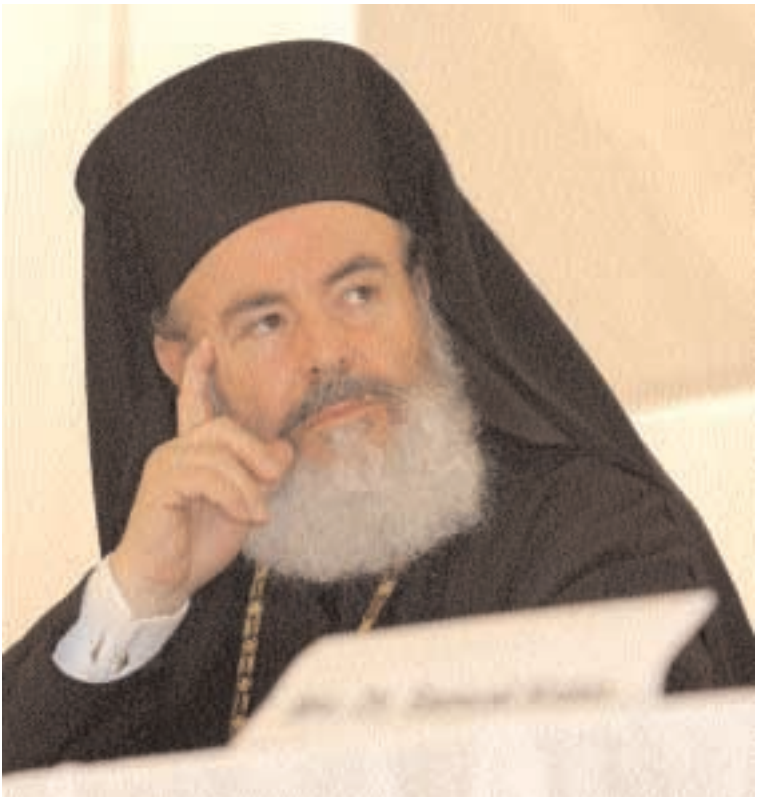
Μέσα στὸν ἀσταθῆ, ρευστὸ καὶ συνεχῶς μεταβαλλόμενο κόσμο ποὺ ζοῦμε καὶ μᾶς ἐξουθενώνει μὲ τὴν ἀβεβαιότητα γιὰ τὴν ἱστορική πορεία μας ἔχουμε ἀνάγκη νὰ στηριχθοῦμε σὲ σταθερὲς ἀρχὲς καὶ ἀξίες γιὰ νὰ μὴ παρασυρθοῦμε καὶ ἀφανισθοῦμε ἀπὸ τὴν ροπὴ τῶν Καιρῶν.

Αὐτὲς οἱ σταθερὲς ἀρχὲς καὶ ἀξίες βρίσκονται μέσα στὴν ἰδιοπροσωπία μας. Ἀπ' αὐτὲς ἀντλούσαμε δύναμη καὶ ἔμπνευση στῶν Καιρῶν τὰ γυρίσματα καὶ παραμείναμε ἀναλλοίωτοι μὲ ἱστορικὴ συνέχεια καὶ δημιουργικότητα.

Στὴν ἀξία καὶ δύναμη τῶν ἀρχῶν ποὺ συνθέτουν καὶ διέπουν τὴν ἑλληνορθόδοξη ταυτότητά μας ἀναφέρονται οἱ τρεῖς ἀπὸ τὶς τέσσερες ὁμιλίες ποὺ δημοσιεύονται σ' αὐτὸ τὸν τόμο τοῦ μακαριστοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυροῦ Χριστοδούλου. Ἡ τετάρτη ὁμιλία ἐκφωνήθηκε ὅταν ἐνθρονίστηκε καὶ ἀνέλαβε τὰ πρωθιεραρχικά του καθήκοντα.

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολη μας ἐκδίδει αὐτὲς τὶς ὁμιλίες μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τὴν μακαρία κοίμησή του 28.1.2008 ἐπειδὴ πιστεύει ὅτι ὁ λόγος του εἶναι ἐπίκαιρος, καὶ ἡ σκέψη του χρήσιμη γιὰ τὴν ὑπαρξιακή μας ἀνασυγκρότηση.

Τὰ γεγονότα ἐδικαίωσαν τὴν ἀγωνία του. Ἔβλεπε τὶς ἀπειλὲς καὶ ἤθελε νὰ προλάβει τὸν ὄλεθρο.

Χριστόδουλος

Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος
(28.4.1998 - 28.1.2008)

Τοῦ Μητροπολίτου Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιὴλ

«Προϊστάμενος ἐν σπουδῇ»
(Πρὸς Ρωμαίους ιβ΄ 8)

Ἡ Ἐκκλησία, ποὺ συγκροτοῦν οἱ πιστοὶ στὸν ἀληθινὸ καὶ ζωντανό, δίκαιο καὶ σοφό, ἀγαθὸ καὶ παντοδύναμο Τριαδικὸ Θεὸ μνημονεύουν, ἐνθυμοῦνται τοὺς ἡγουμένους τους ποὺ ἀγρύπνησαν γιὰ τὶς ψυχές τους (Πρὸς Ἑβραίους ιγ΄ 17), τοὺς καλοὺς ποιμένες ποὺ ποίμαναν τὶς λογικὲς ψυχές τους κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ καλοῦ Ποιμένος (Ἰωάννου ι΄ 1-10) Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοὺς κοπιάσαντες προεστῶτες *«ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ»* (Πρὸς Τιμόθεον Α΄ ε΄ 17).

Χρέος ἡγούμεθα καὶ μεῖς νὰ καταθέσουμε τὴν μαρτυρία μας γιὰ τὸν ἀοίδιμο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος Χριστόδουλο τὸν πεπνυμένο Προκαθήμενο τῆς Ἐκκλησίας μας ποὺ *«ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον»* (Πρὸς Φιλιππησίους β΄ 22), ὅπως τὸν γνωρίσαμε κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ διακονία μας μὲ τὴν πνευματικὴ καθοδήγησή του γιὰ τριάντα καὶ τέσσαρα ἔτη (1974-2008).

1. Ἡ οἰκογένειά του

Γεννήθηκε στὴν Ξάνθη τὸ 1939. Οἱ γονεῖς του ἦλθαν πρόσφυγες στὴν Ξάνθη ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη. Ὁ πατέρας του Κωνσταντῖνος ἦταν ἔμπορος καὶ ἡ μητέρα του Βασιλικὴ δασκάλα. Στὴν οἰκογένεια ὁ Χρῆστος (Χριστόδουλος) ἦταν ὁ δεύτερος υἱός. Ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του ἦτο ὁ Ἰωάννης.

Ἀπὸ τὴν Ξάνθη ἡ οἰκογένεια του μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ ’40 μετεκώμισε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἐγκαταστάθηκε στὴν Κυψέλη.

2. Ἡ μόρφωσή του.

Οἱ γονεῖς του φρόντισαν νὰ τοῦ παράσχουν ὅλα τὰ μέσα γιὰ νὰ μορφωθεῖ. Ἐφοίτησε στὴν Λεόντειο Σχολὴ τῶν Πατησίων. Μετὰ εἰσήχθη γιὰ νὰ σπουδάσει στὴν Νομικὴ Σχολή, ἐπειδὴ ὁ πατέρας του διέκρινε, ὅτι μποροῦσε νὰ ἔχει λαμπρὴ ἀκαδημαϊκὴ σταδιοδρομία, ἢ νὰ σταδιοδρομήσει ὡς νομικός. Μετὰ τὴν Νομικὴ Σχολὴ ἀπὸ τὴν ὁποία πῆρε τὸ πτυχίο του μὲ Ἄριστα τὸ 1962 φοίτησε στὴν Θεολογική Σχολή, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποφοίτησε ἐπίσης μὲ Ἄριστα τὸ 1967.

Τὸ 1981 ἀναγορεύθηκε διδάκτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τὸ θέμα τῆς ἐναισίμου ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβῆς του ἦτο «Ἱστορικὴ καὶ Κανονικὴ θεώρησις τοῦ παλαιοημερολογητικοῦ ζητήματος κατὰ τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ», ἡ ὁποία ἔκτοτε παραμένει ἡ μοναδικὴ ἐπιστημονικὴ ἀναφορὰ στὸ ζήτημα. Εἰσηγητὴς στὴν κρίση τῆς διατριβῆς ἦταν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τυρολόης καὶ Σερεντίου κ. Παντελεήμων, τότε πρύτανις τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ καθηγητὴς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τοῦ ἰδίου Πανεπιστημίου.

Ὡς Ἀρχιεπίσκοπος ἀνηγορεύθη ἐπίτιμος Διδάκτορας τοῦ Ποντιφηκικοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λατερανοῦ τῆς Ρώμης καθὼς καὶ τῶν Πανεπιστημίων τῆς Κραϊόβας καὶ Ἰασίου.

Μιλοῦσε ἀπταίστως γαλλικὰ ποὺ διδάχθηκε ὡς μητρικὴ γλώσσα στὴν Λεόντειο Σχολή, ὅπως ἐπίσης καὶ ἀγγλικά. Ἐγνώριζε καλῶς Γερμανικά, Ἰταλικὰ καὶ Ρωσσικά.

3. Ἡ Ἱερατικὴ κλήση καὶ ἀφιέρωση του στὸν Θεό.

Ἀπὸ μικρὸ παιδὶ εἶχε τὴν κλίση καὶ τὴν κλήση στὴν ἱερωσύνη καὶ πολλὲς ὧρες κάθε μέρα περνοῦσε στὸ ἱερὸ βῆμα καὶ στὸ ἀναλόγιο. Νέος ἐφοίτησε ἀριστοῦχος καὶ μὲ ὑποτροφία στὸ Ὠδεῖο

Ἀθηνῶν ἔχοντας διδάσκαλο τὸν ἀείμηστο Πρωτοψάλτη τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν Σπῦρο Περιστέρη καὶ καταρτίσθηκε στὴν ἱεροψαλτική, κοσμημένος μὲ σπάνια μελωδικὴ φωνή, ποὺ τὴν χαρακτήριζε ἡ γλυκύτητα καὶ ἡ ἐκφραστικότητα.

Ἀπὸ τὸ Ὠδεῖο ἔλαβε καὶ τὴν ἐξαιρετικὴ διάκριση νὰ τοῦ ἀπονεμηθοῦν Διπλώματα μετ' ἐπαίνων στὴν Εὐρωπαϊκὴ καὶ Βυζαντινὴ Μουσική. Νεώτατος ὡς ἱεροψάλτης ἔψαλε στὸν Ἱερὸ Ναὸ τῆς ἁγίας Ζώνης Κυψέλης, ποὺ ἦτο ἡ ἐνορία του.

Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Γέροντά του τὸν μετέπειτα Μητροπολίτη Πειραιῶς κ. Καλλίνικο καὶ τὸν πνευματικό ἀδελφό του μετέπειτα Μητροπολίτη Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας κ. Ἀμβρόσιο. Ὁ πνευματικὸς αὐτὸς σύνδεσμος ἦταν καθοριστικὸς γιὰ τὴν ζωή του.

Διότι ἀπὸ τὴν Κυψέλη τὸ 1959, ἀκολούθησε τὸν Γέροντά του, ποὺ μόλις εἶχε χειροτονηθεῖ Πρεσβύτερος καὶ εἶχε λάβει τὸ ὀφφίκιο τοῦ Ἀρχιμανδρίτη, καὶ συμμετεῖχε στὴν ἵδρυση τῆς Ἀδελφότητας «Ἡ Χρυσοπηγή», καὶ στὴν ἐγκαταβίωση τους σὲ οἴκημα ποὺ τοὺς πραραχωρήθηκε ἀπὸ εὐλαβεῖς Χριστιανοὺς στὴν ὁδὸ Στέντορος 4 τοῦ Παγκρατίου. Σκοπὸς ἡ δημιουργία Ἀδελφότητας κληρικῶν, ἐντεταγμένης στὸν οἰκεῖο Ἐπίσκοπο καὶ ἐχούσης ὡς κύρια στοιχεῖα τὸν συνδυασμὸ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν Ἀδελφῶν μὲ τὴν ἱεραποστολὴ ἐντὸς τοῦ κόσμου. Τὸ 1961 καὶ μετὰ ἀπὸ πρόσκληση τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονυσίου ἡ Ἀδελφότητα πλαισιωμένη καὶ μὲ νέα μέλη, ὅπως τὸν νῦν Μητροπολίτη Κίτρους κ. Ἀγαθόνικο καὶ τὸν νῦν Ἡγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βαρλαάμ κ. Ἰσίδωρο Τσιατᾶ ἐπάνδρωσε τὴ Μονὴ Βαρλαάμ Μετεώρων. Ὁ Γέροντας του ἀνέλαβε Ἡγούμενος καὶ ὁ ἴδιος ἀκολουθώντας τὴν κλήση του ἐκάρη Μοναχὸς καὶ χειροτονήθηκε τὸ 1961 Διάκονος ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονύσιο, προσφέροντας ἔτσι θυσία στὴν Ἐκκλησία ὅλα του τὰ πτυχία, τίς γνώσεις, τίς ἱκανότητες καὶ τὰ τάλαντα, μὲ τὰ ὁποῖα τὸν εἶχε κοσμήσει ὁ Θεός, διότι παρὰ τίς πολλὲς καὶ ἐλκυστικὲς προτά-

σεις ποὺ εἶχε γιὰ ἀκαδημαϊκὴ καριέρα καὶ λαμπρὴ σταδιοδρομία στὸν κόσμο προτίμησε νὰ ἀφιερωθεῖ στὸν Κύριο καὶ νὰ θέσει τὰ χαρίσματά του στὴν διακονία τοῦ Εὐαγγελίου.

Ὁ Μητροπολίτης Διονύσιος διακρίνοντας τὶς πολλές του ἱκανότητες τοῦ ἀνέθεσε ἱεραποστολικὴ διακονία νὰ κηρύττει στὶς διάφορες Ἐνορίες τῆς περιοχῆς καὶ νὰ διδάσκει σὲ Κατηχητικὰ Σχολεῖα.

Μετὰ τὴν ἀποχώρηση τους ἀπὸ τὰ Μετέωρα οἱ τρεῖς π. Καλλίνικος, π. Χριστόδουλος καὶ π. Ἀμβρόσιος συνέστησαν τὸ 1964 τὸν *«Σύνδεσμο Ἀγάπης ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος»*, στὴν ὁδὸ Πυργοτέλους 3 στὸ Παγκράτι, καὶ ἀνέπτυξαν εὐρύτατα καὶ εὐφήμως γνωστὴ ἱεροποστολικὴ καὶ φιλανθρωπικὴ διακονία στὴν Πρωτεύουσα μὲ κέντρο τὸ Παγκράτι. Σήμερα τὰ περισσότερα ὀρφανὰ παιδιά - τρόφιμοι τοῦ Ἱδρύματος - εἶναι ἐπίλεκτα καὶ ἔντιμα μέλη τῆς κοινωνίας μας. Ἐπίσης ὡς κατηχητὴς προσέλκυσε πολλοὺς νέους τοῦ Παγκρατίου, δημιουργώντας ἕνα *«Φοιτητικὸ Σύνδεσμο»* μὲ πάνω ἀπὸ πενήντα μέλη.

Ὁ π. Χριστόδουλος χειροτονήθηκε Πρεσβύτερος ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Κίτρους Βαρνάβα τὸ 1965 καὶ διορίσθηκε γιὰ λίγους μῆνες Ἐφημέριος στόν Ἱερὸ Ναὸ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Ἀσυρμάτου καὶ στὴν συνέχεια καὶ ἕως τὴν εἰς Ἐπίσκοπο χειροτονία του Προϊστάμενος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Παλαιοῦ Φαλήρου.

Στὴν Ἐνορία του ἐργάσθηκε μὲ θεῖο ζῆλο λειτουργώντας, κηρύττοντας, ὀργανώνοντας τὴν κατήχηση τῶν νέων, μὲ πρωτοποριακὲς καινοτομίες, ὅπως μὲ τὴν ἔκδοση πρωτοποριακοῦ νεανικοῦ περιοδικοῦ. Ἐπίσης ἀνέπτυξε τὴν φιλανθρωπικὴ διακονία καὶ σημαντικὲς δημιουργικὲς δραστηριότητες γιὰ τὴν πνευματικὴ κατάρτιση τῶν ἐνοριτῶν, ποὺ τὸν ἀγάπησαν γιατὶ στὸ πρόσωπο του ἀνεγνώριζαν τὸν αὐθεντικὸ Ποιμένα καὶ Διδάσκαλο, Πατέρα καὶ Ἀδελφὸ μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ πρωτοποριακὴ διακονία.

4. Ἡ διακονία του στὴν Ἱερά Σύνοδο.

Ὅταν ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου τοῦ Α΄ προκηρύχθησαν νὰ πληρωθοῦν οἱ θέσεις τῶν Γραμματέων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὁ π. Χριστόδουλος ἔλαβε μέρος στὶς ἐξετάσεις καὶ προσλήφθηκε τὸ 1968 στὴν Γραμματεία τῶν Συνοδικῶν γιὰ Ἀρχιερεῖς Δικαστηρίων. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἱερώνυμος ἐξεπλάγη εὐχάριστα ἀπὸ τὶς ἱκανότητες, τὶς δυνατότητες καὶ τὶς γνώσεις τοῦ νεαροῦ Ἀρχιμανδρίτου, ποὺ ἄν καὶ δὲν τὸν ἐγνώριζε προσωπικῶς, διότι δὲν ἀνῆκε στὸν κύκλο τῶν γνωριμιῶν του, ἀμέσως τὸν προσέλαβε. Ἀπὸ ἐκεῖ προήχθη σὲ Γραμματέα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἐπὶ ἑξάμηνο, τὸ 1967, ἀπεσπάσθη στὴ Μητρόπολη Κιλκισίου, ὅπου ἀνέπτυξε λαμπρὴ πνευματικὴ δραστηριότητα σὲ χαλεποὺς γιὰ τὸ Ἔθνος καιρούς. Ὡς Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ λόγῳ τῶν ἱκανοτήτων του, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπροσωπόληπτης διακονίας του ἀπετέλεσε σὲ χαλεποὺς καιροὺς πολύτιμο συνεργάτη τῶν ἀειμνήστων Ἀρχιεπισκόπων Ἱερωνύμου καὶ Σεραφείμ, παρασχών, κατὰ τὸ μέτρο τῶν δυνατοτήτων του ποὺ τοῦ ἔδιδε ἡ θέση καὶ ἡ προσφορά του, πολύτιμες ὑπηρεσίες στὴν Ἐκκλησία, ποὺ ὁ Κύριος γνωρίζει καὶ δὲν εἶναι ὁ καιρὸς νὰ ἀποκαλυφθοῦν.

Ἀπὸ τὴν θέση αὐτὴ ἐκλέχθηκε Μητροπολίτης Δημητριάδος καὶ Ἁλμυροῦ τὴν 13.7.1974, σὲ ἡλικία 35 ἐτῶν.

5. Μητροπολίτης Δημητριάδος καὶ Ἁλμυροῦ.

Ὡς Μητροπολίτης Δημητριάδος μὲ τὸ σφρῖγος τῆς νεότητός του, τὸν δυναμισμὸ τοῦ χαρακτήρα του, τὴν ἱεραποστολικὴ ἔμπνευση του, τὴν πνευματικὴ ἐξάρτησή του ἀνέλαβε τὴν διακονία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ στὴν Ἱερὰ Μητρόπολη ποὺ ἐκλέχθηκε.

Διαποίμανε τὴν Ἱερὰ Μητρόπολη ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρα ἔτη. Λειτουργοῦσε ἀνελλιπῶς καὶ ἐκήρυττε σὲ κάθε εὐκαιρία. Ὠργάνωσε τὶς Ἐνορίες τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως γιὰ νὰ ἀνταποκρίνονται στὶς πνευματικὲς ἀνάγκες καὶ ἀπαιτήσεις τῶν πιστῶν. Ἰδιαίτερη μέριμνα ἔδειξε γιὰ τοὺς νέους. Μὲ τὴν ποιμαντικὴ πρόνοιά του ἀγκά-

λιασε τοὺς ἔχοντες ἀνάγκη, ἀσθενεῖς, φυλακισμένους, γέροντες. Ἵδρυσε Σπίτια Γαλήνης Χριστοῦ ποὺ προσεφέρετο φαγητὸ σὲ ἐνδεεῖς. Ὁ ἴδιος μὲ τοὺς συνεργάτες του ἐπισκέπτετο Σχολεῖα, Νοσοκομεῖα, Γηροκομεῖα, Ἄσυλα, Ὀρφανοτροφεῖα, Φυλακές, Στρατόπεδα, ἀλλὰ καὶ καφετέριες καὶ ἄλλα στέκια τῆς νεότητας γιὰ νὰ διδάξει, νὰ στηρίξει, νὰ παρηγορήσει. Κατήρτισε ἱεραποστολικὰ στελέχη καὶ ἐθέσπισε θεσμοὺς γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τῶν ψυχῶν. Ἐξέδωσε τὴν πρωτοποριακὴ ἐφημερίδα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως *«Πληροφόρηση»* καὶ ἵδρυσε τὸν Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ *«Ὀρθόδοξη Μαρτυρία»* ποὺ ἐξέπεμπε τὸ πρόγραμμά του ἐπὶ δωδεκάωρο καὶ τὴν πρώτη στὴν Ἑλλάδα κινητὴ ἔκθεση γιὰ τὶς συνέπειες ἀπὸ τὴν χρήση τῶν ναρκωτικῶν οὐσιῶν.

Ὁ πιστὸς λαὸς τὸν ἀγάπησε καὶ τὸν ἐμπιστεύθηκε, γιατὶ ἦταν γνήσιος, αὐθεντικὸς καὶ ἀληθινὸς Ποιμένας ποὺ νοιαζόταν γιὰ ὅλους καὶ γιὰ ὅλα. Ἦταν κατὰ τὸν ἀποστολικὸ λόγο *«προϊστάμενος ἐν σπουδῇ»* πού διαχειριζόταν τὴν πνευματικὴ ἐξουσία, ποὺ τοῦ ἔδωσε ἡ Ἐκκλησία μὲ ἐπιμέλεια καὶ φροντίδα ἀναποσκοπώντας στὴν ἀνάπτυξη καὶ προκοπὴ τῆς Τοπικῆς Ἐκκλησίας.

6. Ἀρχιεπίσκοπος.

Τὴν 28.4.1998 ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὸν ἐξέλεξε πανηγυρικὰ Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ Προκαθήμενο τῆς καθ' Ἑλλάδα Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀρχιεπισκοπεία του διήρκησε περὶ τὰ δέκα ἔτη. Στὴν διάρκειά της τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γνώρισε ἕναν ἐκκλησιαστικὸ ἄνδρα ἕτοιμο γιὰ τὴν ἀποστολή του καὶ μὲ πρόγραμμα καὶ στρατηγικὴ γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Ἕνα πνευματικὸ ἡγέτη συνεπῆ στὴν ἀποστολή του, ἀνιδιοτελῆ στὶς ἀποφάσεις του, ἀκέραιο στὴν συμπεριφορά του, ἀφειδώλευτο στὴν ἀγάπη του, εὐγενικὸ στοὺς τρόπους του, ὑψηλὸ στὸ ἦθος του, μοναδικὸ στὰ χαρίσματά του, πειστικὸ στὸν διάλογο, διαλεκτικὸ μὲ

τοὺς ἀντιτιθεμένους, γενναῖο στοὺς ἀγῶνες του, ἀνυποχώρητο στὰ δίκαια τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐγκρατέστατο σὲ γνώσεις θύραθεν καὶ ἐκκλησιαστικές, χειμαρώδη ρήτορα ποὺ σαγήνευε τὸν νοῦ καὶ αἰχμαλώτιζε τὶς καρδιὲς τῶν ἀκροατῶν του.

Ἀγαπήθηκε καὶ μισήθηκε ἐξ ἴσου. Εἶχε πολλοὺς θαυμαστὲς καὶ σκληροὺς διῶκτες. Δὲν φοβήθηκε νὰ πολεμήσει γιὰ τὶς ἰδέες του. Δὲν ἔκρυψε τὶς σκέψεις του. Ὑπερασπίσθηκε τὶς ἀξίες καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν ὑπέστειλε τὴν σημαία τῶν ἀγώνων του. Ὑπηρέτησε τὸ ὅραμα τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ τὶς ἀποφάσεις ποὺ ἔπαιρνε προηγεῖτο τῆς ἐποχῆς του πολλὲς δεκαετίες. Ἐνέπνευσε τοὺς πιστοὺς νὰ ἔχουν θάρρος καὶ δύναμη. Δὲν φοβήθηκε τὶς προκλήσεις γιὰ νὰ προωθήσει τὴν πνευματικότητα καὶ τὸ ἦθος τῆς Ἐκκλησίας.

7. Συγγραφέας

Μακρὺς καὶ πλούσιος εἶναι ὁ κατάλογος τῶν συγγραφῶν του ποὺ ἔγραψε γιὰ νὰ καλύψει τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν πιστῶν. Μὲ τὴν πλούσια ἔμπνευσή του καὶ τὸν ἀκάματο κάλαμό του παρέδωσε μελέτες πνευματικῆς οἰκοδομῆς, ἱστορικὲς καὶ δοκίμια ποὺ ἀπαντοῦσαν σὲ σύγχρονους προβληματισμούς, κατέθεσαν τὴν ἄποψη τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν σύγχρονη ἱστορική μας πορεία μὲ αὐτογνωσία καὶ συνέπεια.

Ἔζησε καὶ πέθανε προσφέροντας τὰ πάντα στὸν Χριστὸ καὶ στὴν Ἐκκλησία.

Ὁ Ρόλος τῆς ὀρθοδοξίας στὴ σύγχρονη πορεία τοῦ Ἔθνους*

Λαμπρὴ καὶ πανεπίσημη ἡ σημερινὴ Κυριακὴ προβάλλει ἐμπρός μας τὸ ὑπερούσιο μέγεθος τῆς Ὀρθοδοξίας μας, μὲ τὴν γνησιότητα τοῦ ἤθους καὶ τὴν καθαρότητα τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας. Εἶναι -ὅπως χαρακτηριστικὰ λέγει τὸ Μεγάλο Συνοδικό- *«ἐποφειλομένη πρὸς Θεὸν ἐτήσιος εὐχαριστία, καθ' ἣν ἡμέραν ἐπελάβομεν τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν σὺν ἀποδείξει τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων»*. Ἀλλ' ὁ ἑορτασμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἕνας ἁπλὸς μηρυκασμὸς τῶν στοιχείων τῆς ἱστορίας, οὔτε μιὰ ρομαντικὴ καὶ ναρκισσευτικὴ αὐτοβύθισι στὸ ἔνδοξο παρελθόν, οὔτε εὐκαιρία στείρου βερμπαλισμοῦ καὶ ἐκμετάλλευσι μιᾶς πατρογονικῆς δόξας. Ἡ σημερινὴ ἡμέρα, κορυφαία καὶ ἐκλεκτή, ἀξιώνει κάτι βαθύτερο καὶ οὐσια-

* Λόγος ποὺ ἐκφωνήθηκε ἀπὸ τὸν Σεβ. Δημητριάδος κ. Χριστόδουλο, κατὰ τὴν Συνοδικὴ Θεία Λειτουργία στὸν Καθεδρικὸ Ναὸ Ἀθηνῶν, τὴν Α΄ Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν - τῆς Ὀρθοδοξίας (24 Φεβρουαρίου 1980).

στικώτερο. Θέλει τὴν κατάφασί μας γιὰ μιὰ σωστὴ ἀξιολόγησι τῆς Ὀρθοδοξίας, γιὰ μιὰ ἀληθινὴ μαρτυρία της μέσα στὸ χωρόχρονο ποὺ πλαισιώνει τὴ ζωή μας, τὴ ζωὴ τοῦ Ἔθνους μας σήμερα, ὅπου οἱ ἄνθρωποι, στεγνοὶ ἀπὸ μεταφυσικὲς δίψες οἱ περισσότεροι καὶ φτωχοὶ σὲ πνευματικὸ ἐξοπλισμό, νοιώθουν τὶς ὑπαρξιακὲς διαστάσεις τῆς ἀνεστιότητος ποὺ τοὺς σημαδεύει καὶ νοσταλγικὰ ἀνιχνεύουν τὶς ρίζες των, ποὺ γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες βρίσκονται στενὰ προσκολλημένες στὸν ἀθάνατο κορμὸ τῆς ἁγίας Ὀρθοδοξίας μας.

Ἐξοχώτατε κ. Πρόεδρε τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας.

Μακαριώτατε Προκαθήμενε τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας μας.

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες.

Λαὲ τοῦ Κυρίου περιούσιε.

Ὁ λόγος σήμερα γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία, μὲ τὴν ὁποία ἔζησε καὶ πρόκοψε ὁ λαός μας. Καὶ γιὰ τὸν ἀποκαλυπτικὸ ρόλο της στὴ σημερινὴ ζωὴ τοῦ Ἔθνους, καθὼς αὐτό, βαδίζοντας ἀνάμεσα στὶς Συμπληγάδες τῶν κοινωνικῶν μετασχηματισμῶν καὶ τῶν ἰδεολογικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς, νοιώθει, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, τὴν ἀνάγκη νὰ στερεωθῆ γερὰ γιὰ νὰ μὴ παρεκκλίνη μπρὸς στὴ σαρωτικὴ καταιγίδα τῶν ριζικῶν ἀνασυνθέσεων τῆς ζωῆς, ποὺ ἀπειλοῦν λαοὺς καὶ ἔθνη.

Ποιό ἄλλο θέμα, πιὸ καυτὸ καὶ πιὸ ἐπίκαιρο, θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιλέξη ὁ ταπεινὸς ὑπηρέτης τοῦ ἐπιφανοῦς αὐτοῦ ἄμβωνα; Ἀλλὰ καὶ ποιό ἄλλο θέμα θὰ μποροῦσε νὰ τονίση καλύτερα τὴν ἀξία τοῦ θησαυροῦ ποὺ κατέχουμε καὶ

τὴν ἀνάγκη μεγαλύτερης ἀξιοποιήσεώς του; Σ' αὐτοῦ, λοιπόν, τοῦ θέματος τὴ μελέτη ἐπιτρέψτε μου νὰ σᾶς χειραγωγήσω, ἀφοῦ προηγουμένως, καταθέτοντας ἐδῶ τὴ μαρτυρία τῆς ἀδυναμίας μου ἐμπρὸς στὴν ἀνισότητα τῶν μεγεθῶν, ἐπικαλεσθῶ τὴν εὐμένεια καὶ προσοχή σας.

Τρεῖς, βασικά, ἀξιόλογες καὶ ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες προσέφερε στὸ Ἔθνος μας ἡ Ὀρθοδοξία. Ἰδοὺ αὐτές:

1. Ἡ πρώτη ὑπῆρξε ἡ δωρεὰ στὸ Λαό μας τῆς αὐτοσυνειδησίας του, ἡ αἴσθησι τῆς ταυτότητός του. Ἡ πορεία τοῦ Ἔθνους μας δὲν ὑπῆρξε αὐτόνομη μέσα στὴν ἱστορικὴ κονίστρα. Ζυμώθηκε μέσα στὴ ζύμη τῆς Ὀρθοδοξίας. Αὐτὴ ἔγινε ἡ ζωοδότρα δύναμι, ποὺ σὰν ἄλλη ἀριστοτελικὴ ἐντελέχεια, ἐξασφάλισε στὸν ἐθνισμό μας βιωσιμότητα καὶ δύναμι. Χωρὶς νὰ χάση διόλου τὴν οἰκουμενικότητα καὶ καθολικότητά της, ἡ Ὀρθοδοξία μας δέθηκε σφιχτὰ μὲ τὸ Γένος, ρίζωσε γόνιμα στὰ πλατειὰ στρώματα τοῦ λαοῦ μας καὶ δικαιώθηκε. Ἔγινε μιὰ ἀδιάλειπτη Πεντηκοστή, μιὰ συνεχὴς μεταμόρφωσι τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, μιὰ νέα Προβατικὴ κολυμβήθρα, στὰ νερὰ τῆς ὁποίας συντελέσθηκε -καὶ ὄχι γιὰ μιὰ μόνο φορά- τὸ θαῦμα τῆς ὑπαρκτικῆς μας συνειδήσεως.

Πολλὲς φορὲς κινδύνευσε ὁ Λαός μας νὰ ἀλλοτριωθῆ καὶ ἀφομοιωθῆ. Ὁ σύγχρονος Ἄγγλος ἱστορικὸς Τόϋμπη κάνει λόγο γιὰ τὴν ἐπίθεσι ποὺ ἐπεχείρησε ὁ δυτικὸς κόσμος ἐναντίον τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς, μὲ σκοπὸ τὴν ἐξουδετέρωσί του. Πολὺ πρὶν ἀπ' αὐτήν, τὴν ἴδια ἐπίθεσι, μὲ τὴν ἴδια ἐπιδίωξι, εἶχαν ἐπιχειρήσει τὰ παιδιὰ τοῦ Ὀσμάν. Ἀλλ' ὁ Λαός μας ἔδειξε μιὰ θαυμαστὴ ἀντοχή, μιὰ στερρὴ προσκόλλησι στὶς ρίζες του

καὶ δὲν θέλησε νὰ ἀλλάξῃ αὐτὸ ποὺ ἦταν καὶ ποὺ τὸ ἤξερε καλά. Δὲν τὸ ἄλλαξε οὔτε ὅταν δοκίμασε τὴ σκληρὴ δουλεία τῶν Τούρκων, οὔτε ὅταν γεύθηκε τὴν πικρὴ ἐμπειρία τῶν Λατίνων μισσιοναρίων. Οἱ Ἕλληνες τῶν χρόνων ἐκείνων μπορεῖ νὰ μὴν ἦσαν σὲ θέσι νὰ δώσουν τὸν ἐπιστημονικὸ ὁρισμὸ τῆς Ὀρθοδοξίας. Μπορεῖ ἀκόμη νὰ μὴν εἶχαν τὴν ἱκανότητα νὰ προσπελάσουν ἀκίνδυνα στὸν θεολογικό της ἐτασμό. Ὅμως εἴτε ἀπὸ διαίσθησι, εἴτε ἀπὸ βιωματικὴ ἐμπειρία, κατεῖχαν τῆς Ὀρθοδοξίας τὰ μέτρα, προσφεύγοντας στὶς ἀποφατικὲς συντεταγμένες τῆς καρδιᾶς τους. Ἄλλωστε ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι περισσότερο βίωμα καὶ λιγότερο θεωρία. Καὶ αὐτὴ ἡ Ὀρθοδοξία τοὺς ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ κρατηθοῦν στὶς κρηπίδες τῆς αὐτοσυνειδησίας τους, γιατὶ αὐτὴ ἔκανε τὴν πρόσληψι τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὸν καταξίωσε σὰν χριστιανικὸ πλέον καρπὸ μέσα στὴν ἔννοια τοῦ Γένους. Τὸ φαινόμενο τοῦ Λαοῦ μας, ποὺ κρατήθηκε ἀμόλυντος ἀπὸ ξένα στοιχεῖα στὸ διάβα τῆς ἱστορίας του, ποὺ ὥρθωσε ἀδιαπέραστα καὶ ἀόρατα σινικὰ τείχη στὶς ξένες ἐπιρροές, ποὺ κράτησε γερὰ τὴν ἱστορική του μνήμη, ὀφείλεται βασικὰ στὴν Ὀρθοδοξία του. «Ἂν *εἶχε βασιλεύσει ὁ Τοῦρκος εἰς τὴν Φραγκίαν δέκα χρόνους* -σημειώνει ὁ Κύριλλος Λούκαρις- *χριστιανοὺς ἐκεῖ δὲν θὰ εὕρισκες*». Ἀντίθετα σὲ μᾶς, τετρακόσια χρόνια σκλαβιᾶς δὲν στάθηκαν ἱκανὰ νὰ ἐκτρέψουν τὴν κοίτη τοῦ ἐθνικοῦ μας παραδοσιακοῦ ποταμοῦ, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ ὑποστηρίζῃ δίκαια ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος, πὼς τὸ Ἔθνος τοῦ 1821 ἦταν ἴδιο καὶ ἀπαράλλακτο τὸ Ἔθνος τοῦ 1453.

Μέχρι σήμερα τὰ ὀρθόδοξα στοιχεῖα τῆς Παραδόσεώς μας εἶναι ἐκεῖνα ποὺ διαποτίζουν βαθειὰ τὴ ζωή μας καὶ

μᾶς συνδέουν δυναμικὰ μὲ τὸ παρελθὸν καὶ μᾶς χαρίζουν τὴν αἴσθησι τῶν διαδοχικῶν φάσεων, ἀπὸ τὶς ὁποῖες πέρασε ἡ ἐνιαία ζωὴ τοῦ Ἔθνους, χωρὶς νὰ ἀλλοτριωθῆ καὶ χωρὶς νὰ μηδίση. Οἱ ἐξισλαμισμοὶ καὶ οἱ ἐκλατινισμοὶ δὲν ἦσαν μόνο ἐγκλήματα ἀποστασίας ἀπὸ τὴν πίστι τῆς Ὀρθοδοξίας, ἦσαν παράλληλα καὶ προδοσία τῆς πατρίδος, ποὺ ἰσοδυναμοῦσε μὲ πραγματικὴ αὐτοκτονία. Ἦταν βέβαιο στὴ συνείδησι τοῦ Γένους πὼς ὅποιος ἔπαυε νὰ εἶναι ὀρθόδοξος, αὐτὸς ταυτόχρονα ἔπαυε νὰ εἶναι καὶ Ἕλληνας.

2. Ἡ δεύτερη μεγάλη ὑπηρεσία τῆς Ὀρθοδοξίας στὸ Γένος ὑπῆρξεν ἡ ἐγγύησι τῆς ἑνότητός του, ὅταν, μάλιστα, εἶχε ἐκλείψει γι' αὐτὸ κάθε κρατικὴ ὑπόστασι. Σπάνια Λαὸς βρῆκε στὴ θρησκεία του τὸν συνεκτικό του παράγοντα τόσο δυνατό, ὅσο ὁ δικός μας. Ἀλλὰ καὶ σπάνια βρέθηκε Λαὸς μὲ τόση θρησκευτικὴ ὁμοιογένεια, ὅπως ὁ δικός μας. Στὶς κεντρόφυγες δυνάμεις τοῦ διχασμοῦ, ἀντιτάχθηκε ἡ ἑνοποιὸς δύναμι τῆς Ὀρθοδοξίας, μὲ τοὺς εὐρεῖς ὁρίζοντές της, σμιλευμένη σὲ δίσεκτα χρόνια, κάτω ἀπὸ τὴ γλυκειὰ θαλπωρὴ τῆς πίστης. Τὴν ἑνότητα τοῦ Ἔθνους δὲν θὰ πρέπει νὰ τὴν ἐννοήσουμε σὰ μιὰ ἐξωτερικὴ ἀναγκαιότητα μόνο. Ὅταν μιλᾶμε γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία σὰν βασικὸ συντελεστή της, θὰ πρέπει νὰ πᾶμε βαθύτερα καὶ νὰ ἀνακαλύψουμε τὸ κοινὸ πνευματικὸ ὑπόστρωμα τῆς ψυχῆς τοῦ Λαοῦ μας, πάνω στὸ ὁποῖο στερεώθηκε ὀντολογικὰ καὶ ὀργανικὰ ἡ ψυχική μας ἑνότητα. Τότε θὰ ἀνακαλύψουμε πὼς ἡ Ὀρθοδοξία ἔγινε ἡ «Μήτηρ Ἐκκλησία» τοῦ Γένους, ποὺ σμίλευσε τὸ ἦθος τοῦ Λαοῦ μας μέσα στὴ χοάνη τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος, τὸν ὡδήγησε στὴ συνειδητοποίησι μιᾶς κοινῆς πορείας, μὲ δυναμικὲς

προοπτικές, χωρὶς νὰ τὸν ἀπομονώση ἀπὸ τὸ περιβάλλον. Τὸ γνήσιο ὀρθόδοξο φρόνημα, χωρὶς νὰ δίνη τροφὴ στὴ μισαλλοδοξία καὶ στὸν σωβινισμό, δίδαξε τοὺς Ἕλληνες πῶς νὰ ἐναρμονίζουν τὶς πολωτικὲς ἀντιθέσεις, νὰ σέβωνται τὸν ἄνθρωπο, νὰ καλλιεργοῦν τὴν ἑνότητα ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.

3. Ἡ τρίτη, τέλος, προσφορὰ τῆς Ὀρθοδοξίας στὸ Ἔθνος ὑπῆρξε ἡ πνευματικὴ θωράκισι τοῦ Λαοῦ μας, ὁ σωστός του προσανατολισμὸς καὶ ἡ γερή του θεμελίωσι, γύρω ἀπὸ τὴν ὀρθὴ ἀντίληψι περὶ Θεοῦ, ἀνθρώπου καὶ κόσμου. Τοῦ χάρισε τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία τῆς ζωῆς. Καὶ βέβαια ἡ Ὀρθοδοξία δὲν εἶναι μιὰ ἁπλὴ φιλοσοφία, γιατὶ ξεπερνᾶ τὰ ὅρια τοῦ ἀνθρωπίνου στοχασμοῦ. Φθάνει τὸ θαῦμα τῆς θεογνωσίας, σχίζει τὸ καταπέτασμα τῆς φθαρτότητος καὶ ἀφήνει νὰ προβληθῆ ἡ ἀπεραντωσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶναι ἑνωμένοι μαζί του. Στὸ διάβα τῶν αἰώνων, καταξιώθηκε στὴ συνείδησι τῶν παιδιῶν της ἡ Ὀρθοδοξία σὰν ὁδηγὸς τοῦ Λαοῦ, ἄξια θεματοφύλακας τῆς ἀποστολικῆς Παράδοσης καὶ σὰν ὑπόδειγμα βίου. Οἱ καθαρὲς καὶ κρυστάλλινες θέσεις της πάνω στὰ ἀνθρώπινα προβλήματα, θέσεις ποὺ δὲν τὶς ἀντάλλαξε μὲ τὴν κανενὸς εἴδους σκοπιμότητα, ποὺ δὲν τὶς νόθευσε, ὑπολογίζοντας σὲ ἐφήμερα κέρδη, τὴν καθιέρωσαν σὰν ὄντως Ὀρθοδοξία. Στὴν περιοχή της δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ θεολογικὰ ἢ νομικὰ ἔργα ποὺ νὰ ὑποστήριξαν τὶς ταξικὲς διαφορὲς σὰν ἀπόρροια τῆς φυσικῆς τάξης. Δὲν φιλοξένησε ποτὲ σχήματα ἢ μεθόδους περιορισμοῦ τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας, τοῦ λόγου καὶ τοῦ στοχασμοῦ, δὲν ἀνέχθηκε ποτὲ τὸν πατερναλισμὸ τῆς ἐπιστήμης. Στὸ

χῶρο της δὲν εὐδοκίμησε ποτὲ ἡ ἀστυνόμευσι τῆς σκέψης, δὲν χρειάσθηκε νὰ γίνη καμμιὰ Μεταρρύθμισι καὶ Ἀντιμεταρρύθμισι. Ἀντίθετα τὸ μήνυμά της ὑπῆρξε μιὰ κατάφασι στὸν ἄνθρωπο σὰν εἰκόνας τοῦ Θεοῦ. Τὸ κοινοτικὸ καὶ κοινοβιακό της πνεῦμα, μαζὶ μὲ τὸ ἀσκητικό της ἰδεῶδες, ἐκφρασμένο ἀπὸ παλιὰ στὸ συνοδικὸ καὶ στοὺς ἄλλους δημοκρατικοὺς θεσμοὺς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου καὶ ἀργότερα στὶς ἀξιοζήλευτες συντεχνίες τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ὑπῆρξε πηγὴ ἔμπνευσης καὶ προόδου τοῦ Λαοῦ μας. Θωράκισε τὴ ζωή του, γονιμοποίησε τὴ σκέψι του, τοῦ χάρισε δυναμισμό, τόνισε τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Δίδαξε ἀκόμη πὼς ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ στέκεται στὸ πλευρὸ τοῦ Λαοῦ, γι' αὐτὸ καὶ ποτέ της δὲν ἐκμεταλλεύθηκε ἀνθρώπους, ἀλλὰ στάθηκε τὸ ἴδιο ἀμείλικτη ἀπέναντι σὲ κάθε κοινωνικὸ σύστημα ἐκμετάλλευσης. Παράλληλα, τοῦ προσέφερε ἡρωϊκὰ πρότυπα ζωῆς στὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων της, τῶν ὁσίων καὶ ἀσκητῶν της, τῶν νεομαρτύρων της, ποὺ εἶναι καὶ τῆς Ἐκκλησίας δόξα καὶ τοῦ Ἔθνους τιμή.

Αὐτὲς ὑπῆρξαν ἐπιγραμματικὰ οἱ προσφορὲς τῆς Ὀρθοδοξίας στὸ Ἔθνος. Καθοριστικὲς ὁπωσδήποτε τῆς πορείας του καὶ εὐεργετικές, ἔστω καὶ ἂν σήμερα ὅπως καὶ ἄλλοτε, ἡ στρατευμένη ἀθεΐα, ἡ σκοταδιστικὴ προοδευτικότητα καὶ τὸ ἀντιεκκλησιαστικὸ μένος τὶς ἀμφισβητοῦν γιὰ λόγους εὐνοήτους. Ἀλλὰ σήμερα ἰδιαίτερα, καθὼς τὶς φέρνουμε στὴ θύμησί μας, προβληματιζόμαστε μπροστὰ στὴν πελώρια κρίσι ποὺ μαστίζει τὸν κόσμο καὶ

μαζὶ καὶ τὴ γενιά μας. Τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα βάναυσα καταπατοῦνται, ἡ βία καὶ ἡ ἀναρχία προκλητικὰ ὑψώνουν τὴν κεφαλή, οἱ διανθρώπινες σχέσεις παγώνουν, τὸ ἄγχος κυριεύει τὶς καρδιές, ἡ ἀπειλὴ ἑνὸς πυρηνικοῦ πολέμου γίνεται ἐντονώτερη. Καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴ γενικὴ σύγχυσι, καλεῖται ὁ Λαός μας νὰ ζήση, νὰ σταθεροποιηθῆ, νὰ ἀντικρύση τὴν ἐπερχόμενη λαίλαπα.

Οἱ καιροὶ εἶναι κρίσιμοι καὶ κοσμογονικοί. Τὸ Ἔθνος μας, στὴν προσπάθειά του νὰ ἐπιβιώση, κάνει ἐντυπωσιακὰ ἀνοίγματα ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποβοῦν γι' αὐτὸ μοιραῖα, ἂν παράλληλα δὲν διαθέτη τὶς πνευματικὲς ἐκεῖνες δυνάμεις ποὺ θὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν αὐτοσυνειδησία, ἑνότητα, θωράκισι. Μέσα σὲ μιὰ ἀνθρωπότητα ἀπελπισμένη, τὸ Ἔθνος θὰ ζήση, ἂν ἐπαναβεβαιώση τὴν πίστι του στὴν Ὀρθοδοξία, στὴ Μάνα αὐτὴ τοῦ Λαοῦ μας, ποὺ ἐπὶ αἰῶνες τώρα διαποτίζει ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς ζωῆς του.

Ἔτσι ἡ Ὀρθοδοξία, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τόσων ὑποκαταστάτων της, καλεῖται νὰ προσφέρη ἐκ νέου στὸ Ἔθνος τὶς πολύτιμες προσφορές της. Καλεῖται νὰ δώση στὸ Ἔθνος καὶ στὸν καθένα μας ὄχι τὴν καταπραϋντικὴ ἀσπιρίνη ἀλλὰ τὸ μίτο τῆς Ἀριάδνης. Καλεῖται νὰ χαρίση στοὺς Ἕλληνες καὶ πάλι τὴν αἴσθησι τῆς ταυτότητός τους, καθὼς πολλοὶ σήμερα μιλοῦν γιὰ τὴ ρεβὰνς τῆς Εὐρώπης, ποὺ ἐπιχειρεῖ τώρα μιὰ νέα Ἅλωσι, εἰρηνικὴ αὐτὴ καὶ ἀβίαστη. Ὁ κίνδυνος γιὰ ἀλλοτρίωσι εἶναι μεγάλος καὶ οἱ συνέπειες θὰ εἶναι τραγικές.

Καλεῖται ἐπίσης ἡ Ὀρθοδοξία νὰ χαρίση στοὺς Νεοέλληνες τὴν ἑνότητα καὶ ὁμοψυχία, τὴν αἴσθησι τῆς ἀδελφοσύνης, ἐμπρὸς στὰ ποικίλα ἰδεολογικὰ ρεύματα ποὺ ἐπι-

χειροῦν νὰ τὴ διασπάσουν. Στὴ σημερινὴ μάλιστα ἐποχὴ καλεῖται νὰ ἀποβῇ καὶ πάλι παράγοντας ἑνότητος τῶν Ἑλλήνων μεταξύ τους καὶ μὲ τοὺς ἄλλους Λαούς, φορέας εἰρήνης καὶ συμφιλίωσης. Καλεῖται νὰ βοηθήση στὸ ξεπέρασμα τῆς κρίσης τοῦ καιροῦ μας, ποὺ δὲν εἶναι τόσο οἰκονομικὴ ἢ πολιτικὴ ἀλλὰ ἠθικὴ καὶ πνευματική, κρίσι θεσμῶν καὶ ἀξιῶν. Καλεῖται νὰ θωρακίση πνευματικὰ τὸ Λαό μας, διδάσκοντάς τον τὸν ὀρθὸ δρόμο τοῦ προσανατολισμοῦ, τὴν ἀρετὴ καὶ τὸ ἦθος.

Καὶ εἶναι σὲ θέσι νὰ τὰ προσφέρη ὅλα αὐτὰ ἡ Ὀρθοδοξία, γιατὶ ἦταν καὶ εἶναι ἡ φωνὴ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων, ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, μὲ ἀνανεωτικὲς δυνάμεις, μὲ πλούσιο στοχασμό. Ἂς τῆς ἀμφισβητοῦν ὡρισμένοι τὴν προφητική της ἐνέργεια, ἂς προγραμματίζουν τὸν σταδιακὸ θρησκευτικὸ ἀποχρωματισμὸ τῆς δημόσιας ζωῆς τοῦ τόπου, ἂς διακηρύττουν τὴν ἀναθεώρησι τῆς ἱστορίας γιὰ νὰ πλήξουν τὴν Ὀρθοδοξία, ἂς ἰδιωτικοποιοῦν τὴν πίστι, ὑπερφαλαγγίζοντας τὴν Ἐκκλησία, ἂς προβάλλουν τὸ σύνθημα γιὰ τὸ γκρέμισμα τῆς Ἐκκλησίας, ἂς βλέπουν σ' αὐτὴν κηλίδες. Οἱ κηλίδες, καὶ ὅταν ὑπάρχουν, δὲν εἶναι δικές της, εἶναι δικές μας. Ἡ Ὀρθοδοξία σὰν νύμφη πάγκαλη, μὲ τὴ συνείδησι τῆς γνησιότητός της, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ Θεανθρώπινο πρόσωπο τοῦ Ἱδρυτοῦ της, νικᾶ καὶ πάλι. Πολλοὶ μιλοῦν σήμερα γιὰ τὴν ὥρα της ποὺ ἔφθασε. Καὶ μαζί της θὰ νικήσουμε κι ἐμεῖς, σὰν Ἔθνος καὶ σὰν ἄτομα.

Ἀγαπητοί,

Ὁ ἐθνικὸς ἱστορικός μας Κ. Παπαρρηγόπουλος ἐμφαντικὰ τονίζει πώς *«τὸ Ἔθνος ἐμεγαλούργησε διὰ τῆς μετὰ*

τοῦ Χριστιανισμοῦ συμμαχίας». Ὅσοι ὁραματίζονται τὸν νέο θρίαμβο τοῦ Ἔθνους ξέχωρα ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξία του καὶ ὅσοι μεθοδεύουν τὴ συρρίκνωσι τῆς Ἐκκλησίας στὸ περιθώριο τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, διαπράττουν σφάλμα πελώριο, προσεγγίζον τὰ ὅρια ἐσχάτης προδοσίας. Γιατὶ ὅποιος πολεμᾶ τὴν Ὀρθοδοξία, ταυτόχρονα πολεμᾶ καὶ τὸ Γένος. Τὸ Γένος θὰ ζήση καὶ θὰ νικήση ὅταν στηριχθῆ στὴν Ὀρθοδοξία. Καὶ ὅταν ἀντλήση ἀπ' αὐτὴν τοὺς ζωτικοὺς χυμούς της ποὺ ἔθρεψαν, τρέφουν καὶ θὰ θρέψουν τὶς γενεὲς τῶν πατέρων μας, τῶν ἀδελφῶν μας καὶ τῶν παιδιῶν μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ φωνὴ τῆς ἱστορίας καὶ ἡ ἐπιταγὴ τῶν καιρῶν.

Ἡ Ὀρθοδοξία, ὅρος ἐπιβίωσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Τὸ θέμα αὐτό: *«Ἡ Ὀρθοδοξία, ὅρος ἐπιβίωσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ»* θὰ ἦταν ἴσως, ὑπὸ ἄλλες συνθῆκες, καὶ σὰν τίτλος καὶ σὰν οὐσία αὐτονόητο. Σήμερα ὅμως δὲν φαίνεται νὰ συγκεντρώνει τὴ γενικὴ ἀποδοχή. Ἀντιθέτως, ἡ πρόταση ἀμφισβητεῖται σημαντικά, μιὰ καὶ ἀναζητοῦνται ἢ προβάλλονται ἄλλα κυρίως ἐρείσματα γιὰ τὴν ἐπιβίωσή μας ὡς λαοῦ καὶ ὡς ἔθνους. Μάλιστα, ἐξ ἀφορμῆς τῶν φόβων ποὺ διετυπώθησαν ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀνταγωνιστικότητά μας ἔναντι τῶν εὐρωπαίων ἑταίρων μας, ἀκούσθηκαν καὶ ἀκούονται σὲ ὅλους τοὺς τόνους συνθήματα ποὺ ἀναδεικνύουν ὅρον ἐπιβίωσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν αὔξηση τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος καὶ τὴν πρόοδο τοῦ δείκτου παραγωγικότητος καθὼς καὶ τὴν προώθηση τῶν ἐξαγωγῶν μας καὶ γενικῶς τὴν αὔξηση τῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν. Μὲ αὐτὸν τὸν μονοσήμαντο οἰκονομικὸ ἐξοπλισμό, τονίζουν οἱ εἰδήμονες, μποροῦμε νὰ ἀντιπαραταχθοῦμε στὴν πρόκληση τῆς Εὐρώπης, ἐνῶ

παράλληλα, ἀλλὰ σὲ ἀπόσταση, κινεῖται καὶ κάποια ἀνανέωση τῆς ἐκπαίδευσής μας μὲ βάση τὴν ἠλεκτρονικὴ πληροφορική, ποὺ μᾶλλον σάν «κομπιουτεροποίηση» τῆς ζωῆς μας ἐμφανίζεται, παρὰ σὰν ἐξυπηρέτηση τοῦ μυαλοῦ μας καὶ τῶν δυνατοτήτων τῆς σκέψεώς μας. Ἄλλωστε ἐδῶ καὶ χρόνια τὸ βάρος τῆς προσφορᾶς παιδείας στὸ λαό μας ἔχουν ἀναλάβει ἐργολαβικὰ τὰ τηλεοπτικὰ κανάλια, ποὺ ἀλλοιώνουν καθημερινὰ καὶ βάναυσα τὴν ἰδιοπροσωπία μας καὶ μᾶς μετατρέπουν σὲ καταναλωτικὰ ὄντα χωρὶς ἐπίγνωση καὶ ὀντότητα.

Δὲν θὰ ἤμουν ἐγὼ ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἀμφισβητοῦσε τὴ σημασία τοῦ οἰκονομικοῦ παράγοντα στὴ διαδικασία τῆς πορείας τοῦ λαοῦ μας πρὸς τὴν Εὐρώπη. Τὰ οἰκονομικὰ καὶ γενικότερα τὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ καὶ μεγέθη συνιστοῦν ἀναγκαῖο ὑπόβαθρο τῆς ζωῆς καὶ τῆς προόδου. Ὅμως σὲ καμμιὰ περίπτωση θὰ δεχόμουν ὅτι αὐτὰ καὶ μόνο εἶναι σὲ θέση νὰ ἐξασφαλίσουν στὸ Γένος μας τὴν οὐσιαστική του καὶ ὄχι ἁπλῶς τὴ βιολογική του ἐπιβίωση, μέσα στὸ χαλασμὸ ποὺ μαίνεται μέσα καὶ γύρω μας. Ἡ προηγμένη ἐπιστημονικὴ τεχνολογία μὲ τὶς καταπληκτικὲς καὶ πρωτόγνωρες ἐφαρμογές της, καθιστᾶ πιὸ ἄνετη τὴ ζωὴ καὶ διαβίωσή μας, καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἄνεση μᾶς προσφέρει δυνατότητες γιὰ μιὰ ποιότητα ζωῆς. Ὅμως ὁ λόγος τοῦ Κυρίου μας εἶναι ἀψευδής: *«Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος»*. Ἡ οὐσιαστικὴ ἐπιβίωση ἑνὸς λαοῦ εὑρίσκεται μέσα στὰ πνευματικὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ του, αὐτὰ πού, μὲ μία λέξη, ὀνομάζομε παράδοση.

Ὁ ὅρος παράδοση εἶναι εὐρύτατος. Περιλαμβάνει τὰ ἐπὶ μέρους ἐκεῖνα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζεται ἡ ἐθνικὴ

ταυτότητα καὶ συντηρεῖται ἡ ἐθνικὴ αὐτοσυνειδησία. Ἡ παράδοση ἐξασφαλίζει τὴν πολιτιστικὴ συνοχὴ τῶν γενεῶν καὶ οἰκοδομεῖ τὸ λαμπρὸ οἰκοδόμημα τοῦ μέλλοντος. Εἶναι ἡ ἀριστοτελικὴ «ἐντελέχεια» ποὺ συγκρατεῖ καὶ ζωογονεῖ ὅλο τὸ θεσμὸ τοῦ Γένους, διασώζοντας στὶς λεπτομέρειες ἕναν ὁλόκληρο κόσμο βιωμάτων, ἐπιδιώξεων, τάσεων, κλίσεων, ροπῶν ποὺ ἀπαρτίζουν τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ μας καὶ ἐπιτρέπουν στὸν Ἕλληνα νὰ εἶναι ὅ,τι ἀκριβῶς εἶναι. Τῆς παραδόσεώς μας αὐτῆς δύο βασικὰ καὶ κεφαλαιώδη γνωρίσματα εἶναι **ἡ ὁμοιογένεια** καὶ ἡ **ὀρθόδοξη πνευματικότητα**.

Ἡ παράδοσή μας ἔχει μιὰ ριζικὴ καὶ μοναδικὴ ἑνότητα, ὅλα της τὰ στοιχεῖα τελοῦν σὲ ἀλληλεξάρτηση, καὶ τὸ ἕνα συμπληρώνει τὸ ἄλλο. Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀρχαίου κλασσικισμοῦ ἡ παράδοσή μας μπῆκε στὸ χιλιόχρονο Βυζάντιο, ἐπεβίωσε στὶς δύσκολες ὧρες τῆς δουλείας χωρὶς νὰ χάσει τὰ μορφολογικά της στοιχεῖα καὶ συντρόφευσε τὸν νεοέλληνα σὲ κάθε πτυχὴ τῆς ζωῆς του. Ἀλλ' ἡ ὁμοιογένεια αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ ἀνεξάρτητα καὶ ἀποκεκομμένη ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πνευματικότητα. Ἡ ἄχραντη Ὀρθοδοξία διεπότισε βαθειὰ καὶ πλατειὰ τὸν κορμό, τὶς ρίζες καὶ τοὺς κλάδους τοῦ ἐθνικοῦ μας δένδρου, σὲ τρόπο τέτοιο ποὺ κάθε ἀπόπειρα διαχωρισμοῦ της νὰ συνιστᾶ θανάσιμη ἀπειλὴ γιὰ τὸ ἔθνος μας. Ἔτσι ἡ παράδοσή μας σηματοδοτεῖται ὡς «ἑλληνορθόδοξη», τὸ δὲ θρησκευτικὸ στοιχεῖο ἀνομολογεῖται ὅτι συνιστᾶ τὴν εἰδοποιὸ διαφορά της ἀπὸ τὶς παραδόσεις ἄλλων λαῶν.

Κατὰ τὸν Ἔσελιγκ, σοφὸ καθηγητὴ τῆς βυζαντινῆς καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Λεῦδεν τῆς Ὁλλανδίας, ὁ Χριστιανισμὸς ἐδημιούργησε

«τὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἑνότητα, τὴν ὁποία οὐδεμία πολιτικὴ εἶχε κατορθώσει μέχρι τότε νὰ πραγματοποιήσει» (*«Ἀκτίνες»* 1978, σ. 292). Καὶ ὁ Σπ. Ζαμπέλιος ἔχει τὴ γνώμη πὼς χωρὶς τὴν πνευματικὴν ἐπανάστασι τοῦ Χριστιανισμοῦ μέσα στὸν ἑλληνικὸν χῶρον *«τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος δὲν ἤθελεν ἴσως ὑπάρχει σήμερον ἢ ἐντὸς βιβλιοθηκῶν καὶ εἰς σοφῶν τινῶν ἀναμνήσεις»*. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Ῥῶσος θεολόγος π. Γ. Φλωρόφσκυ, κρίνοντας τὴν σημασίαν τῆς Ὀρθοδοξίας γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀποφαίνεται: *«Ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει ἀποκτήσει αἰώνιον χαρακτῆρα, μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἔχει ἐνσωματωθῆ εἰς τὴν σάρκα της, ἔχει γίνει αἰωνία κατηγορία τῆς Χριστιανικῆς ὑπάρξεως»*.

Γι' αὐτὸ καὶ Ἑλληνικότητα καὶ Ὀρθοδοξία ἦσαν ἀνέκαθεν τὰ ἀνεκτίμητα ἀγαθὰ ποὺ ἐκαλοῦντο νὰ ὑπερασπισθοῦν οἱ βυζαντινοὶ καὶ μεταβυζαντινοὶ Πατέρες μας, μὲ κύριο καὶ φυσικὸ πρωταγωνιστὴ κάθε φορὰ τὸν ἱερό μας Κλῆρο. Αὐτὸς ὁ Κλῆρος στάθηκε πάντοτε πρόμαχος τῆς ἑλληνορθοδοξίας καὶ διεκινδύνευσεν, ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς του ἡγεσίας, καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν του χάριν τοῦ Γένους μας. Ἀπὸ τὶς τάξεις του ἀνεπήδησαν οἱ μεγάλοι πρόμαχοι τῆς παραδόσεώς μας, οἱ ἔνθερμοι θιασῶτες καὶ ἀνακαινιστές της, αὐτοὶ ποὺ κρατώντας στὸ ἕνα χέρι τὸ σταυρὸ καὶ στὸ ἄλλο τὴ σημαία ἔγραψαν ἀνεξίτηλες σελίδες ἐπῶν στὴν ἱστορία μας καὶ ἀνεδείχθησαν οἱ μείζονες τῶν ἀναμορφωτῶν τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Τὴ μεγάλη ἀλήθεια τῆς σημασίας τοῦ ἑλληνορθόδοξου ράσου, ὡς συμβόλου λευτεριᾶς καὶ νίκης, γιὰ ὅλο τὸ Γένος μας, μοῦ ὑπενθύμισε πρὸ ἑβδομάδων πολιὸς γέρων Ἡγούμενος Μονῆς ἀκριτικοῦ μας νησιοῦ,

ἥρωας ὁ ἴδιος στὴ διάρκεια τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, στηθεὶς πρὸ 6 βημάτων τοῦ γερμανικοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος γιὰ τὴν ἀποφασιστικὴν συμβολήν του πρὸς φυγάδευσιν Ἑλλήνων καὶ συμμάχων ἀξιωματικῶν εἰς τὴν Τουρκίαν ὅταν μὲ πρωτόφαντο ἐνθουσιασμὸν κινῶν τὸ χέρι του τὸ δεξιὸ ἐπανελάμβανε ρυθμικά: *«Καλόγερος, παπᾶς -τὸ ράσο του σημαία- ἡ νίκη εἶναι βεβαία»*.

Αὐτὴ ἡ Ὀρθοδοξία διεμόρφωσε στὰ χρόνια τοῦ Βυζαντίου τὴν οὐσιαστικὴ ταυτότητα τοῦ λαοῦ μας. Ἡ μεγάλη αὐτὴ διεργασία ἄρχισε ἀπὸ τὸν β΄ αἰῶνα καὶ ἔφθασε στὸ ἀποφασιστικό της στάδιο τὸν δ΄ αἰῶνα μὲ τοὺς μεγάλους Καππαδόκες. Τότε πάρθηκαν οἱ μεγάλες ἀποφάσεις ποὺ διέπλασαν ὁριστικὰ τὴν Ὀρθοδοξία στοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Καὶ τότε ἦταν ποὺ ἡ Ὀρθοδοξία αὐτὴ ἄνοιξε μὲ ἐκλεκτικὴ διάθεσι τοὺς κόλπους της γιὰ νὰ ἐνστερνισθῇ ὅ,τι ἀπὸ τὴν ἀρχαία κλασσικὴ ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα προσεφέρετο γιὰ ἀφομοίωση, καὶ τότε ἡ ἀλληλοπεριχώρηση ἀμοιβαίως τῶν στοιχείων Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, διέπλασαν τὴν Ἑλληνορθοδοξία, αὐτὴν γιὰ τὴν ὁποίαν ὁ Στῆβεν Ράνσιμαν θὰ ὑπογραμμίσει ἐμφαντικά: *«Οἱ Ἕλληνες ἔχουν μιὰ κληρονομιὰ γιὰ τὴν ὁποία μποροῦν νὰ αἰσθάνωνται ὑπερήφανοι, μιὰ κληρονομιὰ ποὺ δὲν πρέπει νὰ χαθῇ μέσα στὶς ἐναλλασσόμενες ὑλικὲς καταστάσεις. Στοὺς σκοτεινότερους αἰῶνες τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἡ Ἐκκλησία ἦταν ἐκείνη ἡ ὁποία, παρόλες τὶς πολλὲς δυσκολίες, τὶς πολλὲς ἀπογοητεύσεις καὶ αὐτὲς ἀκόμη τὶς ταπεινώσεις, μπόρεσε ὄχι μόνο νὰ προσφέρει πνευματικὴ ἀνακούφιση, ἀλλὰ καὶ νὰ συντηρήσει καὶ διατηρήσει τὶς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ μοντερνιστὲς*

ἔχουν συχνὰ ὑποτιμήσει τὸν ρόλο της ὑπογραμμίζοντας τὸ κενό, τὸ χάσμα ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἀλλὰ τὸ χάσμα δὲν ἦταν ἀγεφύρωτο. Οἱ Μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διέσωσαν πολλὰ ἀπὸ τὰ πιὸ ὡραῖα ποὺ εἶχε ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ σκέψη καὶ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ τὰ παρέδωσαν στὴν Ἐκκλησία ὡς αὐτὴ τὴν ἡμέρα. Ὁ ἐθνισμὸς μπορεῖ νὰ γίνει κακὸ πρᾶγμα. Ὅμως ἕνα αἴσθημα ἐθνικῆς ταυτότητος ποὺ νὰ μὴ βασίζεται σὲ φιλόδοξο σωβινισμὸ ἀλλὰ σὲ μιὰ μακριὰ παράδοση πολιτιστικῶν ἀξιῶν εἶναι ζήτημα γιὰ νόμιμη καύχηση καὶ περηφάνεια («*Ἡ Δρᾶσις μας*», τ. 207/1983, σ. 9).

Ἡ σημαντικὴ βέβαια αὐτὴ σύνθεση δὲν ἔγινε εὔκολα, οὔτε ἔμεινε χωρὶς ἀντιδράσεις. Ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Βυζαντίου παρουσιάσθησαν προσπάθειες γιὰ μιὰ ἀπ' εὐθείας ἐπανασύνδεση τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα. Τὶς ἐκπροσωποῦσαν κατὰ βάσιν ὁ Μιχαὴλ Ψελλός, ὁ Γεώργιος Πλήθων Γεμιστός, ὁ Βησσαρίων, κ.ἄ., ποὺ δὲν κατάφεραν τὸ σκοπό τους στὴν Ἀνατολή. Ὁ λαός μας δὲν φάνηκε ἀπὸ τότε πρόθυμος νὰ ἀσπασθῆ τὸ κλασσικὸ ὄνειρο τῶν αἰθεροβαμόνων ἐμπνευστῶν του καὶ τὸ ἀπέρριψε, ἀντίθετα πρὸς τὴ Δύση ὅπου αὐτὸ βρῆκε διέξοδο καὶ καρποφόρησε προετοιμάζοντας τὴν Ἀναγέννηση. Ἡ Δύση ἀνέκαθεν αἰσθάνθηκε τὴ διαφορετικότητά της ἀπὸ τὴν Ἀνατολή. Καὶ γι' αὐτὸ ἐφρόντισε νὰ καταπνίξει κάθε ἔκφραση αὐθεντικῆς ἀνατολικῆς ζωῆς. Ἐπιδίωξη ἀνέκαθεν τῶν Φράγκων ὑπῆρξεν ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ Βυζαντίου γιατὶ αὐτὸ ἐκπροσωποῦσε τὴ Ρωμιοσύνη, ἰδέα πολὺ ἐνοχλητικὴ γιὰ τὴ Φραγκία.

Τρεῖς συντεταγμένες ὁριοθετοῦν τὸ Βυζάντιο: Ὁ Ἑλληνισμός, ἡ Νέα Ρώμη καὶ ἡ Ὀρθοδοξία. Ἐναντίον καὶ τῶν τριῶν ἐστόχευσαν οἱ Φράγκοι μὲ ποικίλους καὶ ἐν πολλοῖς ἀνέντιμους τρόπους. Δὲν βλάπτει ἐδῶ νὰ θυμηθοῦμε πὼς ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν Ἅλωση ἀρχίσει νὰ ἀρδεύεται πνευματικὰ ἀπὸ τὸν σχολαστικισμὸ τῆς Δύσεως. Τὸ 1204 μὲ τὴ λατινικὴ κατάκτηση τοῦ Βυζαντίου οἱ Φράγκοι ἐπεδίωξαν τὴν διὰ παντὸς τρόπου ἀφάνισή του, ἀλλὰ ἀπέτυχαν. Ἀπέτυχαν καὶ τὸ 1453 παραδίδοντας οὐσιαστικὰ ἀνυπεράσπιστη τὴν Ἀνατολὴ στὰ χέρια τῶν βαρβάρων ὀθωμανῶν. Καὶ ἂς μὴ ξεχνοῦμε πὼς ἡ ρήση τοῦ Λουκᾶ Νοταρᾶ ὅτι εἶναι *«προτιμότερον φακιόλιον τουρκικὸν ἀπὸ καλύπτραν λατινικήν»* ἐκφράζει τὴν ὀδυνηρὴ συνειδητοποίηση τοῦ πραγματικοῦ κινδύνου καὶ τῶν φορέων του γιὰ τὴν ἑλληνική μας αὐτοσυνειδησία καὶ ἐπιβίωση. Ἔτσι σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς τουρκικῆς σκλαβιᾶς, τὸ ρωμαίικο ἔμεινε οὐσιαστικὰ ἀδούλωτο, ἐνῶ οἱ μισσιονάριοι τῆς Εὐρώπης ἀλώνιζαν κυριολεκτικὰ τὸν τόπο κινούμενοι σὰν σέ «ξέφραγο ἀμπέλι» ἀναγκάζοντας τὸ λαὸ νὰ ἀντιτάξει ἀπέναντι στὸν κίνδυνο τοῦ ἐκλατινισμοῦ τὴν ἴδια ἀντίσταση ποὺ εἶχε ἐπιδείξει καὶ ἀπέναντι τοῦ κινδύνου τῶν ἐξισλαμισμῶν. Εἶναι ἀληθινὸ θαῦμα τῆς θείας πρόνοιας πῶς αὐτὸς ὁ λαὸς κατώρθωσε μέσα στὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια νὰ διατηρήσει ἀνόθευτη τὴν ταυτότητά του καὶ νὰ ἰσχύσει ἐκεῖνο ποὺ ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος ἀναφέρει, ὅτι δηλ. τό *«ἔθνος τοῦ 1821 ἦταν τὸ ἴδιον καὶ ἀπαράλλακτον τὸ ἔθνος τοῦ 1453»*.

Ἀτίθαση ἡ ρωμιοσύνη ὑψώθηκε γιγάντια ἐμπρὸς στὴν ἀπειλὴ ἐξ Ἀνατολῶν καὶ ἀπὸ Δυσμῶν. Πῶς νὰ λησμονήσει κανεὶς τοὺς ἐκβιασμοὺς τῶν λατίνων κατὰ τὴν ψευ-

δοσύνοδον τῆς Φεράρας - Φλωρεντίας; Καὶ πῶς νὰ λησμονήσει σταθμοὺς σὰν τὸ 1204, τὸ 1453, τὸ 1830, τὸ 1922 ὅπου οἱ ἴδιες πάντα δυνάμεις ἔθεταν στὸ στόχαστρό των τὴν ἴδια πάντα ρωμιοσύνη, τὸν ἴδιο λαό, τὸ ἴδιο Γένος; Σ' αὐτὴ τὴν ἀναμέτρηση ἡ Ὀρθοδοξία ὑπῆρξε τὸ σημαντικότερο ἔρεισμα τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ὅπως συνέβη μὲ τοὺς Τούρκους, ἔτσι συνέβη καὶ μὲ τοὺς λατίνους. Τὸ ἔθνος τὸ ἑλληνικὸ ἔμεινεν ἄμεικτον, «ὥσπερ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἔλαιον». Καμμία δύναμις δὲν κατόρθωσε νὰ ὑπερκεράσει τὴν σαφῆ διαχωριστικὴ γραμμή, ἐκείνη ποὺ ὥθησε τὸ Γένος νὰ παραμείνει «μονῆρες καὶ ἀνάδελφον», τὴν Ὀρθοδοξίαν, τὴν γραμμὴν ποὺ ὁριοθετοῦσε ἐπὶ αἰῶνες τὴν ταυτότητα καὶ τὴν συνείδηση τοῦ λαοῦ μας. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔθνος ἔφθασε στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 μὲ ἀκμαῖο τὸ φρόνημά του καὶ μὲ βαθειὰ ἐπίγνωση τῆς ταυτότητός του, ὡς τοῦ ρωμαίικου ἑλληνορθόδοξου γένους. Καὶ μὲ αὐτὸ τὸ φρόνημα πολέμησε τὸν κατακτητὴ γιὰ νὰ ἀναβιώσει τὸ ὅραμα τῆς ρωμιοσύνης, γιὰ νὰ στήσει καὶ πάλιν τὴν καταλυθεῖσα βυζαντινὴ αὐτοκρατορία.

Ὅμως, μὲ τὴν ἀπελευθέρωση μπαίνουν σὲ ἐφαρμογὴ τὰ σχέδια γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ συρρίκνωση τῆς ρωμιοσύνης, γιὰ τὸν ἐξανδραποδισμό της. Πρῶτα-πρῶτα ἱδρύεται γεωγραφικὰ περιωρισμένη ἐλεύθερη Ἑλλάδα, σὰν κράτος -ἡ «Ἑλλαδίτσα» ὅπως τὴν χαρακτηρίζει ὁ π. Ἰ. Ρωμανίδης- καὶ ἀκολουθεῖ ἀμέσως «ἡ καλλιεργημένη ὑστερία τῶν "διαφωτισμένων" γραικῶν γιὰ τά "φῶτα" τῆς Εὐρώπης ποὺ μᾶς ξαναδίδουν συνείδηση τῆς ἀρχαιοελληνικῆς

μας καταγωγῆς καὶ δόξας καὶ ἡ ἀποστροφή τους γιὰ ὅ,τι θύμιζε Βυζάντιο καὶ Ὀρθοδοξία». *«Ὅλα τὰ χριστουγεννιάτικα καὶ τὰ πασχαλινὰ διηγήματα* -θὰ γράψει εἰρωνικὰ ὁ Παπαδιαμάντης- *δὲν πρέπει πλέον νὰ βλέπωσι τὸ φῶς… Μή, θρησκευτικά, πρὸς Θεοῦ. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν εἶναι βυζαντινόν. Ἐννοήσατε; Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες εἶναι κατ' εὐθεῖαν διάδοχοι τῶν ἀρχαίων. Ἔπειτα ἐπολιτίσθησαν, ἐπροώδευσαν καὶ αὐτοί. Συμβαδίζουν μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη».* Ἀκόμη καὶ καινούργια γλῶσσα κατασκευάζει ἀπὸ τὸ Παρίσι ὁ Κοραῆς, γιὰ νά *«καθαρεύουν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὶς βάρβαρες ἀλλοιώσεις, ποὺ ἔφερε στὴ γλῶσσα τους τὸ Βυζάντιο καὶ ἡ τουρκοκρατία»* (Βλ. Χρ. Γιανναρᾶ: *«Ἡ REVANCHE τῆς Εὐρώπης, "Ἡ νεοελληνικὴ ταυτότητα"*, σσ. 70-71).

Σιγά-σιγὰ μὰ μεθοδευμένα ἡ ρωμαίικη ἰδέα ἠττᾶται στὸ μικρὸ κρατίδιο τῆς Ἑλλάδος. Μὲ ἐξαίρεση τὸν πρῶτο κυβερνήτη Καποδίστρια ποὺ ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἑλληνορθόδοξος, ὅλη ἡ μετέπειτα πολιτικὴ πορεία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ περνᾶ στὴν ἀπολυταρχία, ἐνῶ ἡ ἰδεολογία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ οὐμανισμοῦ προβάλλει τὸν τύπο τοῦ ἐκκοσμικευμένου, χωρὶς θρησκεία, κράτους σύμφωνα μὲ τὰ πρότυπα τῶν κρατῶν τῆς Δύσεως. *«Αὐτὸ εἶναι τὸ ὅραμα ἑνὸς ριζοσπαστικοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ, μέσα στὰ πλαίσια ἑνὸς σκληροῦ, παντοδύναμου καὶ αὐθαίρετου κρατικισμοῦ»* (Βλ. Φειδᾶ: *«Τὸ πρόβλημα τοῦ σκοποῦ τῆς Παιδείας στὸ νεώτερο Ἑλληνισμό»*, στὸ περιοδικὸ *«Σύναξη»*, Φθινόπωρο 1983, σ. 14). Ἡ προβολὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ἔτσι ὅπως ἔγινε, μετέδωσε στὸ σῶμα τῆς ἀναγεννώμενης πατρίδος τίς πληγές του, καμωμένες μὲ τὸ

στιλέτο τῆς ἀπιστίας, τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ.

«Ὅλας τὰς ἰδέας καὶ ὅλας τὰς δραστηριότητας τοῦ εὐρωπαίου ἀνθρώπου -παρατηρεῖ ὁ π. Ἰουστῖνος Πόποβιτς- *ἐμπνέει μία νοσταλγία καὶ ποδηγετεῖ μία φιλοδοξία νὰ γίνει ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοτελὴς ὡς ὁ Θεός. Εἰς τὴν πραγματικότητα εἰς τὴν Εὐρώπην κυριαρχεῖ μία θεότης: ὁ ἀλάθητος ἄνθρωπος, ὁ ἀνθρωπόθεος. Εἰς τὸ πολυτελὲς πάνθεον τῆς Εὐρώπης ὁ ἀλάθητος ἄνθρωπος ἀποτελεῖ τὴν κορυφαίαν θεότητα. Οἱ ὑπόλοιποι θεοὶ εἶναι ἢ ἀπορροαὶ ἢ ἀποχρώσεις αὐτοῦ. Ὁ "ἀλάθητος" ἄνθρωπος δεσπόζει καὶ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν θρησκείαν καὶ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὴν εὐρωπαϊκήν τεχνικὴν καὶ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν τέχνην καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν εὐρωπαϊκὴν παιδείαν καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων μόνον ὁ ἄνθρωπος καὶ δὴ ὁ εὐρωπαῖος ἄνθρωπος, ὁ ὑπερηφάνως καὶ ὑπεροπτικῶς αὐτάρκης καὶ ἀλάνθαστος»* (Βλ. Ἰουστίνου Πόποβιτς: *«Τὸ μυστήριον τοῦ Εὐρωπαίου ἀνθρώπου καὶ τοῦ Ὀρθοδόξου Πανανθρώπου»*, κεφάλαιον ἀπὸ τὸ βιβλίο του: *«Dostojevski i Europi i Slovensvu»*, Βελιγράδι 1940).

Στὸ νεαρὸ κρατίδιο ἐπιπίπτουν τώρα οἱ ξενοσπουδασμένοι «φωταδιστές» ποὺ σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἀγῶνα ἔμειναν μακρυὰ ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς μάχης. Τώρα ὅμως ποὺ ἡ λεία εἶναι πλούσια, πρῶτοι αὐτοὶ ἐπιπίπτουν ὡς κόρακες καὶ κατακτοῦν θώκους ἐξουσίας γιὰ νὰ λαφυραγωγήσουν, φιλοδοξοῦντες μάλιστα νὰ ἀλλάξουν, κατὰ κυριολεξίαν, τὰ φῶτα τοῦ λαοῦ ποὺ ζῆ τάχα «ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ

θανάτου». Εἶναι τέτοια ἡ προβαλλόμενη προσπάθεια ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ ἐμπνευστής της Κοραῆς νὰ ἀναγκασθῆ πολὺ πρώιμα νὰ ὁμολογήσει: *«Ἄρχισα νὰ φοβοῦμαι, ὄχι μὴ φωτισθῆ τὸ Γένος, ἀλλά, μὴ πρὶν ἀποκτήσει φῶτα ἀρκετά… γίνη ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης»* (Μ. Γεδεών: *«Ἡ πνευματικὴ κίνησις τοῦ Γένους κατὰ τὸν ιη΄ καὶ ιθ΄ αἰώνα»*, Ἀθήνα 1976, σ. 280).

Στὴν κίνηση αὐτὴ ὅμως, ὡς ἀπὸ ἐνστίκτου ἀντιδρᾶ ὁ λαός. Καὶ ἐκφραστές του γίνονται μερικοὶ αὐθεντικοὶ ἑλληνορθόδοξοι, ἀδιάφθοροι, ρωμαλέοι καὶ ἀπροσκύνητοι, ποὺ ὑψώνουν φωνὴ διαμαρτυρίας διάτορη καὶ στεντόρεια γιὰ τὰ φρικτὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκκοσμίκευσης καὶ τῆς ἀλλοτρίωσης. Ὅπως παλιὰ στὴ Ρωσία τοῦ Μεγάλου Πέτρου ὁ Ντοστογιέφσκυ, ὁ Κομιακώφ, ὁ Κιρεέφσκυ, ὁ Πούσκιν, ὁ Γκόγκολ ἔτσι κι ἐδῶ οἱ Κολυββάδες, μὲ τὴ Φιλοκαλικὴ ἀναγέννηση καὶ μὲ τὴ λαϊκὴ γλῶσσα ἀφυπνίζουν τὴ ρωμιοσύνη, καὶ μαζί τους ὁ Μακρυγιάννης, ὁ Παπουλάκος καὶ ἀργότερα ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ Παπαδιαμάντης, ὁ Μωραϊτίδης καὶ ἄλλοι γίνονται βράχοι ἀντιστάσεως καὶ κυματοθραῦστες τῆς πλημμυρίδος ποὺ ἀπειλεῖ νὰ καταπνίξει τὴν παράδοση. Ὁ λόγος τους εἶναι κεραυνὸς ποὺ μὲ τὴ λάμψη του διαπερνᾶ τὰ ἐρεβώδη σκότη τῆς ἀρνήσεως, καὶ ἀφυπνίζει συνειδήσεις, ἀλλὰ εἶναι τόση ἡ δύναμη τοῦ κακοῦ, ὥστε ὁ λόγος αὐτός, καίτοι εἶναι δυνατὸς ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν πνίγεται ὡστόσο στὴ συκοφαντία, στὸ μῖσος καὶ στὴ διαβολή. Θὰ ἀναφέρω δύο χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ποὺ προσφέ-

ρουν δυνατότητες ἐκτιμήσεως τοῦ ἐγκλήματος ποὺ συνετελέσθη σὲ βάρος τῆς ἑλληνορθοδοξίας.

Τὸ ἕνα ἀπόσπασμα εἶναι τοῦ Μακρυγιάννη ποὺ τὸ χαρακτηρίζει ὠμότητα, αὐστηρότητα καὶ εἰλικρίνεια. Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν βασιλέα Ὄθωνα καὶ γράφει:

«Ἐκεῖνοι (ἐννοεῖ τοὺς ἀγωνιστάς) *θέλουν νἄχουν τὴν θρησκείαν τους καὶ νὰ δοξάζουν τὸν Θεὸν μὲ τὸ μέσον τῆς θρησκείας, καὶ τότε λέγεσθε κι ἐσεῖς δίκαιοι βασιλεῖς ἐπίτροποι τοῦ Θεοῦ, ὅταν τοὺς ἀφήνετε ἐλεύθερους εἰς τὰ αἰτήματά τους. Ὄχι νὰ κάθεσαι ἐσύ, ἕνας μεγάλος Βασιλέας καὶ νὰ καταγένεσαι ν' ἀλλαξοπιστήσεις μιὰ χούφτα ἀνθρώπους, ὁποὺ ἦταν τόσους αἰῶνες χαμένοι καὶ σβυσμένοι ἀπὸ τὴν κοινωνίαν. Ἐκεῖνος ὁποὺ τοὺς κυρίεψε τοὺς ἔκαιγε εἰς τοὺς φούρνους, τοὺς ἔκοβε γλῶσσες, τοὺς παλούκωνε ν' ἀλλάξουν τὴν θρησκείαν τους καὶ δὲν μποροῦσε νὰ κάμη τίποτας. Τώρα ὁ Θεὸς ὁ δίκιος καὶ Παντοδύναμος, ὁποὺ ὁρίζει καὶ σένα ἀνάστησε αὐτεῖνο τὸ μικρὸ ἔθνος καὶ θέλει νὰ δοξάζεται ἀπ' αὐτὸ τὸ μικρὸ ὀρθόδοξο ἔθνος ὀρθοδόξως καὶ ἀνατολικῶς, καθὼς οἱ ἐδικοί σου ὑπήκοοι τὸν δοξάζουν δυτικῶς… καὶ καταγίνεσαι ὁ βασιλέας νὰ γυρίση ἀπὸ τὴν θρησκείαν τους τοὺς ἀπογόνους τῶν παληῶν Ἑλλήνων, τὰ παιδιὰ τοῦ Ρήγα, τοῦ Μάρκο Μπότσαρη, τοῦ Καραϊσκάκη, τοῦ Δυσσέα, τοῦ Διάκου, τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Νικήτα, τοῦ Κυργιακούλη, τοῦ Μιαούλη, τοῦ Κανάρη, τῶν Ὑψηλάντων καὶ ἀλλονῶν πολλῶν, ὁποὺ θυσίασαν καὶ τὴν ζωήν τους καὶ τὴν κατάστασίν τους δι' αὐτείνη τὴν ὀρθόδοξη θρησκεία καὶ δι' αὐτείνη τὴν ματοκυλισμένη μικρή τους πατρίδα»* (Πρβλ. Ἀρχιμ. Γεωργίου: *«Ὀρθοδοξία καὶ Οὐμανισμός»*, σ. 23).

Τί νὰ πρωτοθαυμάση κανεὶς στὸ ἀποκαλυπτικὸ αὐτὸ κείμενο· τὴν ἄκρα προσήλωση τοῦ ἀγωνιστὴ στὴν Ὀρθοδοξία καὶ στὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴν ἢ τὴν θαυμαστὴν παρρησίαν του ἐμπρὸς στὴν πανίσχυρη ἐξουσία; Τὴν χωρὶς πτυχίο θεολογική του παιδεία ἢ τὴν αὐθόρμητη ὀξυδέρκειά του; Τὴν ἐνάντια στὸ ρεῦμα πορείαν του ἢ τὴν ἀταλάντευτη ἑλληνορθόδοξη συνείδησή του; Εἶναι νὰ ἀπορῆ κανεὶς καὶ νὰ ἐξίσταται μπροστὰ στὸ φαινόμενο αὐτοῦ τοῦ τίμιου ἀγωνιστή, ποὺ ἀγράμματος καὶ ἀστοιχείωτος, ἀναδεικνύεται πρόμαχος τῆς εὐσεβείας, θεολόγος κλεινός, γνήσιος ἕλληνας καὶ θεούμενος ὀρθόδοξος. Ὁ ἴδιος θὰ διαμαρτυρηθῆ καὶ γιὰ τὸν ἀφανισμὸ τῶν μοναστηριῶν, γιὰ τὴ σύλησή τους, γιὰ τὴν ἁρπαγὴ τῆς περιουσίας των, γιὰ τὴν ἐκδίωξη τῶν μοναχῶν τους. Θὰ διακηρύξει ὅτι αὐτὰ τὰ μοναστήρια ἦταν *«τὰ πρῶτα προπύργια τῆς ἐπανάστασής μας. Ὅτι ἐκεῖ ἦταν καὶ οἱ τζεμπιχανέδες μας καὶ ὅλα τ' ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου… Καὶ θυσίασαν οἱ καημένοι οἱ καλόγεροι καὶ σκοτώθηκαν οἱ περισσότεροι εἰς τὸν ἀγῶνα…»*.

Διαμαρτύρεται ὁ Μακρυγιάννης ἀλλὰ ἡ σήψη προχωρεῖ. Ἡ ἀλλαγὴ πορείας καὶ τὸ ξέκομμα τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὸ ζωηφόρο μαστὸ τῆς παράδοσης εἶναι πραγματικότητα ποὺ ἐπεκτείνεται, σὰν ἐπιδημία, παντοῦ, καὶ σὲ ἄλλους θεσμούς, ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι ὁ σκοπὸς τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους, ἀλλάσσει ἀποβλέποντας πλέον στὴ δημιουργία καὶ διάπλαση τοῦ αὐτόνομου ἀνθρώπου, τοῦ μὴ ἐξαρτώμενου ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἀπὸ μεταφυσικὲς πίστεις. Ἡ διοίκηση ἀπροσωποποιεῖται ἐγκαταλείποντας τὸ κοινοτικὸ πρότυπο. Ὁ πολιτικὸς βίος ἐξελίσσεται σὲ ἀπρόσωπη σχέση. Ἡ δικαιοσύνη ἀντιγράφει ξένες νομοθεσίες καὶ ἡ

Ἐκκλησία ἀπὸ περιέχον γίνεται περιεχόμενο, ἐντάσσεται δηλαδὴ σὰν ἐξάρτημα, στὴν κολοσσιαία κρατικὴ μηχανὴ καὶ χάνει τὴν οὐσιαστική της διάσταση καὶ παύει νὰ παίζει τὸν καθοδηγητικό της ρόλο μέσα στὸ ἔθνος. Στὴ συνέχεια ὁ δρόμος ἀνοίγει γιὰ νὰ ληφθοῦν νέα μέτρα ποὺ θὰ ὁδηγήσουν σὲ ἀφασία τὴν ταυτότητά μας.

Στὰ πλαίσια τῶν μέτρων αὐτῶν θὰ πρέπει νὰ ἐνταχθοῦν ἡ συστηματικὴ κατεδάφιση πολλῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν στὴν Ἀθήνα (70 βυζαντινὰ ἐκκλησάκια κατεστράφησαν μόνο γιὰ νὰ κτισθῆ μὲ τὰ ὑλικά τους ἡ νέα Μητρόπολη τῶν Ἀθηνῶν), ἡ διάλυση ἑκατοντάδων μοναστηριῶν, ἡ ἐξουθένωση τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἡ δήμευση τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, οἱ διώξεις κληρικῶν καὶ μοναχῶν, ἡ πραξικοπηματικὴ ἀνακήρυξη τοῦ αὐτοκεφάλου καὶ ἡ ἀποδέσμευση τῆς Ἐκκλησίας μας ἀπὸ τὸ Φανάρι, ἡ ὑπαλληλοποίηση τοῦ κλήρου, ἡ ἀπομόνωση τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ καὶ ἡ περιθωριοποίησή της, ἡ κατάλυση τοῦ ἐθνικοῦ της ρόλου, ἡ πολιτειοκρατικὴ ἐπιβολὴ στὴ διοίκησή της καὶ ἡ πλήρης ὑποταγή της εἰς τὸ κράτος. Καὶ ὅλα αὐτὰ μέχρι σήμερα ἐξακολουθοῦν νὰ ταλανίζουν καὶ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ Ἔθνος μας. Γιατὶ ἀπὸ τὴν πικρὴ φύτρα τῆς ἀποστασίας ξεπήδησαν πικροὶ καρποὶ ἀνεστιότητος καὶ κακοδαιμονίας. Δὲν κατάλαβαν οἱ Ἕλληνες πόσο τοὺς κοστίζει αὐτὴ ἡ βίαιη μετανάστευση ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ στὴ Δύση καὶ πόσο ἀκριβὰ πληρώνουν ἐπὶ χρόνια τώρα τὶς ἄκριτες ἐρωτοτροπίες των πρὸς τὸν ξένο τρόπο ζωῆς, μὲ ταυτόχρονη ἀπάρνηση τῆς ἴδιας των τῆς ζωῆς.

Τὸ δεύτερο ἀπόσπασμα εἶναι τοῦ Παπουλάκου, τοῦ ἀνυποχώρητου αὐτοῦ καλόγερου, ποὺ ἀπομονωμένος καὶ διωκόμενος ἀντιστάθηκε στὸν ὀδοστρωτῆρα τῆς ἀλλοτριώσεως κρατώντας ὑψηλὰ τὰ λάβαρα τῆς ἑλληνορθοδοξίας. Διαβάζω ἀπὸ τὸν Κωστῆ Μπαστιὰ τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ποὺ ἀναφέρεται στὴ διαβρωτικὴ διείσδυση τῆς ἀθεΐας μέσα στὰ σχολεῖα, στά «ἄθεα γράμματα», γιὰ τὰ ὁποῖα εἶχε πρὶν ἀπὸ χρόνια μιλήσει καὶ ὁ πατρο-Κοσμᾶς. Εἶναι πολὺ ἐπίκαιρα καὶ σήμερα τὰ λόγια αὐτά, εἶναι ἐπισημάνσεις ζωηρὲς καὶ ἀληθινές, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ προβληματίσουν ὅλους μας ἐπὶ τέλους, πρὶν ἔλθη ὁριστικὰ τὸ τέλος μας. Γιατὶ οἱ τερμίτες ἐξακολουθοῦν νὰ ὑποσκάπτουν τὰ θεμέλια τοῦ γένους μέσα στὰ σχολεῖα μὲ τὴν ἀνοχὴ ἂν μὴ καὶ τὴν ἐνθάρρυνση τοῦ κράτους, ποὺ φαίνεται νὰ ἔχει, κυρίως αὐτό, παραδοθῆ στὸ σαρωτικὸ ρεῦμα τῶν δῆθεν φωτιστῶν μας, ποὺ ἀνενόχλητοι ἐπιδίδονται, ἀντιστάσεως μὴ οὔσης, στὸ διαβρωτικὸ θεσμῶν καὶ πίστεων ἔργο τους.

«Τ' ἄθεα γράμματα παραμέρισαν τοὺς ἁγιους καὶ τοὺς ἀγωνιστὲς καὶ βάλανε στὸ κεφάλι τοῦ ἔθνους ξένους καὶ ἄπιστους γραμματισμένους, ποὺ πᾶνε νὰ νοθέψουνε τὴ ζωή μας. Τ' ἄθεα γράμματα κόψανε τὸ δρόμο τοῦ ἔθνους καὶ τ' ἀμποδάνε νὰ χαρῆ τὴ λευτεριά του. Εἶναι ντροπή μας, ἕνα γένος ποὺ μὲ τὸ αἷμά του πύργωσε τὴ λευτεριά του, ποὺ περπάτησε τὴ δύσκολη ἀνηφοριά, νὰ παραδεχθῆ πὼς δὲν μπορεῖ νὰ πορπατήσει στὸν ἴσιο δρόμο ἅμα εἰρήνεψε, κι ὅτι δὲν ξέρουμε ἐμεῖς νὰ σιγυρίσουμε τὸ σπίτι, ποὺ μὲ τὸ αἷμά μας λευτερώσαμε, ἀλλὰ ξέρουν νὰ τὸ σιγυρίσουν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πολέμησαν, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πίστεψαν στὸν ἀγῶνα, ἐκεῖνοι ποὺ πᾶνε νὰ μᾶς ἀποκόψου-

νε ἀπὸ τὸ Χριστό, καὶ πασχίζουνε νὰ μᾶς ρίξουνε στὴ σκλαβιὰ ἄλλων ἀφεντικῶν, ποὖναι πιὸ δαιμονισμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Γιατὶ κι ἐκεῖνα ποὺ σεβάσθηκεν ὁ Τοῦρκος, τ' ἄθεα γράμματα τὰ πετᾶνε καὶ πᾶνε νὰ τὰ ξερριζώσουνε. Ἀφανίζουνε τὰ μοναστήρια, πομπεύουνε τοὺς καλόγερους καὶ τὶς καλόγριες, κλέβουνε τ' ἅγια δισκοπότηρα καὶ τὰ πουλᾶνε γι' ἀσήμι ποὺ θὰ στολίσει τὶς βρωμογυναῖκες. Ἁρπάζουνε τ' ἅγια τῶν ἁγίων καὶ τὰ βάζουνε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῆς ἐξουσίας τους, ποὺ τὰ ὁρίζει κατὰ τὰ νιτερέσιά της.

Τ' ἄθεα γράμματα ὑφαίνουνε τὸ σάβανο τοῦ Γένους. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ γράμματα θὰ μάθουνε τὰ παιδιά μας; Καὶ ἂν ἀκόμα συναχτοῦν ὅλοι οἱ ἄθεοι γραμματισμένοι καὶ στιφτοῦνε σὰν τὸ λεμόνι, δὲν θὰ πετύχουν νὰ γράψουν μιὰν ἀράδα ποὺ ν' ἀξίζει μιὰ γραμμὴ ἀπ' τὰ βαγγέλια. Ἀλλὰ τί λέω μιὰν ἀράδα; Οὔτε μιὰ λέξη ποὺ νὰ μοιάζει μὲ μιὰ τοῦ Θεοτοκικοῦ αὐτοῦ βιβλίου. Γιατὶ κάθε τί ἐκεῖ μέσα εἶναι λόγος Κυρίου, εἶναι σοφία ὀρθή, καὶ τὰ ὅσα λέει τὸ χτίσμα δὲν γίνεται νὰ φτάσουν τὸ λόγο τοῦ Πλάστη. Ἀντὶς νὰ μαθαίνουνε στὰ παιδιά μας ἀπ' τ' ἅγια συναξάρια τὸ πῶς ζήσανε οἱ ἅγιοι τῆς Χριστιανοσύνης καὶ τὸ πῶς μαρτυρήσανε γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, τοὺς μαθαίνουνε τὴν ἱστορία τοῦ κολασμένου κόσμου. Γιατὶ δύο λογιὼ εἶναι καὶ οἱ ἱστορίες. Εἶναι ἡ ἁγιασμένη καὶ ἡ κολασμένη ἱστορία. Ἀδιάκοπα φανερώνουμε τὴν κολασμένη εἰκόνα τοῦ κόσμου καὶ σιγά-σιγὰ καταφέραμε νὰ πιστέψουμε πὼς ἡ εἰκόνα αὐτὴ εἶναι ἡ γνήσια εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου καὶ πὼς ὄξω ἀπ' αὐτὴν ἄλλη ζωὴ δὲν ἐστάθη. Ὅλα τοῦτα εἶναι ἄτιμα ψέμματα, εἶναι τὰ ζιζάνια ποὺ

σπέρνουνε στὸν ἀγρὸ τοῦ Κυρίου τ' ἄθεα γράμματα. Μᾶς μιλᾶνε γιὰ τοὺς ἀρχαίους. Κι ἐγὼ ὁ ταπεινὸς καὶ ἀγράμματος κήρυκας τοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ μας σᾶς λέω πὼς κανένας ἀρχαῖος δέν ξεπερνᾶ σὲ παλληκαριά, σὲ μεγαλεῖο καὶ σὲ δόξα τὸν Ἅγιο Κοσμᾶ, τοὺς μάρτυρες καὶ τοὺς μεγάλους ἀσκητάδες. Γιατὶ ἂν ἐκεῖνοι πεθάνανε γιὰ μιὰ πατρίδα, ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς μαρτύρησε γιὰ μιὰν Ἑλλάδα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὄχι γιὰ μιὰν Ἑλλάδα δουλωμένη στὸν ἀντίχριστο».

Πῶς νὰ μὴ συγκινηθῆ κανεὶς καὶ νὰ μὴ κλάψει μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ὠμὴ καὶ εἰλικρινῆ γλῶσσα; Πῶς νὰ μὴ σκύψει εὐλαβικὰ τὸ κεφάλι του, μπροστὰ στοὺς ἀπροσκύνητους αὐτοὺς ἡγέτες τῆς ἑλληνορθοδοξίας, ποὺ ὕψωσαν τὸ ἀνάστημά τους ἐνάντια στὴ φράγκικη εἰσβολὴ καὶ στὴν ἄθεη παιδεία; Αἰωνία σου ἡ μνήμη ἀείμνηστε Παπουλάκο, αἰωνία σου ἡ μνήμη ἀξιομακάριστε Μακρυγιάννη, ποὺ ἔγκαιρα ἐκρούσατε τοὺς κώδωνες τοῦ συναγερμοῦ, γιὰ νὰ ξυπνήσετε τοὺς παραδομένους στὴν ἀλλοτρίωση κοσμικοὺς καί -ἀτυχῶς- καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντες τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ. Ἐσεῖς ἀπευθυνόσασταν στὸν ἁπλοϊκὸ λαό, αὐτὸν ποὺ εἶχε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει μέσα στὸ πετσί του τὴν πίστι. Καὶ προσπαθούσατε νὰ τοῦ ξαναθυμήσετε τὴν ἀληθινή του ἱστορία, νὰ τὸν προφυλάξετε ἀπὸ τὴν πανούκλα τῆς ἀποστασίας, νὰ τὸν φέρετε στὴν αὐτογνωσία. Καὶ παράλληλα ἐστρέφατε τὸ μαστίγιο τοῦ λόγου σας ἐνάντια στὴν ἀνάξια ἡγεσία τοῦ τόπου, αἰρόμενοι στὰ δυσθεώρητα ὕψη τῶν προμάχων τοῦ Γένους, ποὺ δὲν ξεπούλησαν τὶς ἀρχές τους γιὰ χάρη καιρικῶν συμφερόντων, οὔτε συνεμάχησαν μὲ τοὺς ἰσχυροὺς γιὰ νὰ ἐξα-

σφαλίσουν στὸν ἑαυτόν τους παροχὲς καὶ δόξες. Ἐσεῖς ἠξεύρετε ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὑπακούουν μὲν στοὺς ἰσχυρούς, ἀλλὰ σέβονται μόνο τοὺς δικαίους. Καὶ δὲν θελήσατε νὰ γίνετε ἰσχυροί, παρεμείνατε ὅμως δίκαιοι γιὰ νὰ σώσετε αὐτὸ τὸ ἔθνος, γιὰ νὰ ὁριοθετήσετε τὴν πορεία του, γιὰ νὰ μὴ ἀπεμπολήσει τὴν παράδοσή του. Γιὰ νὰ ζήσει.

Πόσο ἐπίκαιροι θὰ ἦσαν καὶ σήμερα οἱ λόγοι σας αὐτοί. Καὶ σήμερα, ποὺ τὸ ἴδιο ἀλαζονικό, ἀνθρωποκεντρικὸ καὶ ἀνόσιο πνεῦμα κυριαρχεῖ στὴ δημόσια ζωὴ τοῦ τόπου, στὴν Παιδεία, στὴ διανόηση, στὴ διοίκηση, στὴν οἰκονομία. Ἂν ἐζούσατε σήμερα θὰ εἴχατε ξεσπαθώσει ἀνένδοτα κατὰ τῆς νοθείας τῆς γλώσσης μας, θὰ εἴχατε ξεσηκωθῆ ἐνάντια στὰ ἄθεα γράμματα ποὺ διαφεντεύουν τὴν Παιδεία μας, ποὺ θέλουν νὰ μᾶς ἐγκλωβίσουν στὰ ἀδιέξοδα τῆς χωρὶς Θεὸ καὶ χωρὶς Πατρίδα φιλοσοφίας τους. Θὰ εἴχατε καταγγείλει μὲ ὁρμὴ καὶ ὀργὴ τὴν τραγικὴ σχιζοφρένεια στὴν ὁποία ὁδηγεῖται καθημερινὰ ὁ λαός μας, τὸν γραικυλισμὸ τῶν κρατούντων, ποὺ θυσιάζουν στὸν Μολὼχ τοῦ ἐξευρωπαϊσμοῦ τὴ γηγενῆ καὶ αὐτόχθονα κληρονομιά μας, ποὺ μᾶς πηγαίνουν «γυμνοὺς στ' ἀγκάθια» τῶν εὐρωπαϊκῶν διαύλων, ποὺ κτυποῦν μὲ λύσσα τὰ δύο μεγάλα καὶ ἄπαρτα ἀκόμη κάστρα: τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Οἰκογένεια. Ἐσεῖς ἠξεύρατε καλύτερα ἀπὸ μᾶς τὴν μεγάλη ἀλήθεια ὅτι ἂν παύσεις νὰ εἶσαι ὀρθόδοξος, πολὺ γρήγορα θὰ παύσεις νὰ εἶσαι καὶ Ἕλλην.

Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ τὴν ἐγνώριζαν καὶ τὴν γνωρίζουν πολὺ καλὰ πρὶν ἀπὸ μᾶς ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ἐχθροί μας. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλοι τους στράφηκαν μανιωδῶς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πίστεώς μας. Οἱ Τοῦρκοι στὴ διάρκεια

τῆς τουρκοκρατίας ἔθεσαν σὲ κίνηση τοὺς μηχανισμοὺς τῶν ἐξισλαμισμῶν, πιστεύοντας πὼς χανόταν γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, ὅποιος χανόταν γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία. Τὸ παιδομάζωμα, οἱ πιέσεις γιὰ φορολογικὴ ἀφαίμαξη, τὰ δεινὰ τῶν ραγιάδων, ὅλα ἀπέβλεπαν σὲ τοῦτο. Καὶ ὅταν δὲν κατώρθωναν τὸ ποθούμενο, ἐξαντλοῦσαν τὸ μένος των σὲ βάρος τῶν κληρικῶν μας. 10 Πατριάρχες, 100 Ἱεράρχες καὶ 6.000 κληρικοὶ εἶναι ὁ ἀμητὸς τῆς θυσίας αὐτῆς στὸ βωμὸ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Ἀργότερα οἱ φράγκοι, οἱ λατῖνοι τὸ ἴδιο σύστημα ἐφήρμοσαν: τὸν ἐκλατινισμό. Καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς ἕλληνες ὀρθοδόξους Ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὶς ἕδρες των καὶ ἐξήντλησαν καὶ αὐτοὶ σὲ βάρος τοῦ ἑλληνορθόδοξου κλήρου τὴν μῆνιν των, στὴν προσπάθεια νὰ κάμψουν τὸ ὀρθόδοξο φρόνημα τοῦ λαοῦ μας.

Στὸν Μακεδονικὸ ἀγῶνα οἱ βούλγαροι κομιτατζῆδες τοὺς Ἱεράρχες μας εἶχαν στόχο τους καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ὅπως ὁ Γρεβενῶν Αἰμιλιανὸς ἔβαφαν μὲ τὸ αἷμά τους τὴ μακεδονικὴ γῆ. Τὸ 1922 στὴ Μικρασία πάλιν οἱ Ἱεράρχες καὶ οἱ κληρικοί μας δέχθηκαν τὸ μεγαλύτερο βάρος τοῦ κόστους τῆς καταστροφῆς. Τὸ 1941 οἱ Βούλγαροι στὴ Θράκη, ἐξεδίωξαν τοὺς Ἕλληνες Ἱεράρχες, κατέλαβαν τοὺς ναούς μας, ἐπέβαλαν τὴ χρήση τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ τὸν ἐκβιασμὸ τῆς διακοπῆς τῆς τροφοδοσίας τοῦ λιμώττοντος ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Καὶ στὶς μέρες μας πάλιν οἱ Τοῦρκοι τὸ 1955 μὲ τὶς καταστροφὲς τῆς Πόλης, ἐστράφησαν ἐναντίον τῶν ναῶν μας, τῶν κληρικῶν μας καὶ τῶν ἱερῶν μας. Ἀνέσκαφαν τάφους, ἀνέτρεψαν σταυρούς, ἐβεβήλωσαν ναούς, διέλυσαν καὶ κατέστρεψαν εἰκόνες. Μέχρι καὶ πρὸ ἐτῶν ποὺ συνέλαβαν τὸν

κύπριο Ἱεράρχη Κιτίου Χρυσόστομο καὶ τὸν ἐταπείνωσαν κρατώντας τον αὐτὸν μόνο περισσότερο χρόνο ἀπὸ ὅ,τι ὅλους τοὺς ἄλλους. Οἱ ἐχθροί μας γνωρίζουν ποιός εἶναι ὁ ὅρος ἐπιβίωσης αὐτοῦ τοῦ ἔθνους. Γι' αὐτὸ καὶ στρέφονται μὲ μανία ἐναντίον του, γιὰ νὰ στερήσουν τὸ ἔθνος ἀπὸ ἕνα κύριο ἔρεισμά του, γιὰ νὰ ἀφήσουν ὀρφανὸ τὸ λαό, γιὰ ν' ἀνοίξει ὁ δρόμος στὴν ἐπιβουλὴ καὶ τὴν ἐξόντωση.

Ἀτυχῶς, αὐτὸ ποὺ ξεύρουν τόσο καλὰ οἱ ἐχθροί μας μοιάζουμε νὰ μὴ τὸ ξεύρουμε ἐν πολλοῖς ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες. Ἀλλοιῶς δὲν ἐξηγεῖται πῶς, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως χρόνια, ἡ Ἐκκλησία βρίσκεται συστηματικὰ στὸν τόπο μας διαρκῶς στὸ στόχαστρο, ἀντικείμενο χλεύης, εἰρωνείας καὶ κάθε κακοηθείας. Πῶς τὸ κράτος ἔφθασε στὸ σημεῖο νὰ θεωρεῖ τὴν Ἐκκλησία μόνο ἀνυπόφορο βάρος τοῦ κρατικοῦ κορβανᾶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο πρέπει τὸ ταχύτερο νὰ ἀπαλλαγῆ. Πῶς ἀποκλείσθηκε ἡ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας στὸ σχολεῖο καὶ πῶς διαμορφώθηκε ἡ ζωή μας μὲ τὴν τάση τοῦ θρησκευτικοῦ ἀποχρωματισμοῦ ποὺ ἐξαπλώνεται συνεχῶς καὶ περισσότερο. Πῶς μεθοδεύθηκε ἡ ἀποστέρηση τῶν Μονῶν ἀπὸ τὴν περιουσία των, ὥστε νὰ διαλυθοῦν καὶ νὰ παύσουν νὰ εἶναι μετερίζια τῆς ὀρθοδοξίας. Πῶς ἀλλοιώθηκε ἡ ἐκκλησιολογικὴ βάσις τῆς εὐσεβείας μας!

Στὰ παληὰ χρόνια οἱ Ἕλληνες ἔβλεπαν τὸν Ἐπίσκοπόν τους σὰν ἐκφραστὴ τῆς ἑλληνικότητος καὶ τῆς ὀρθοδοξίας των. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει σήμερα στὴ διασπορά. Γύρω του καὶ γύρω ἀπὸ τὴν ἐνορία συνάζονταν σὲ ἐκκλησιαστικὴ σύναξη ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ καὶ

προσδιώριζαν ἔτσι τὴν ὑπόστασή των. Ἔπαιρναν δύναμη καὶ αἰσθάνονταν πὼς εἶναι ἕλληνες. Σήμερα γιὰ πολλούς, τὸ νὰ εἶσαι ἕλληνας δὲν σημαίνει τὸ δίχως ἄλλο πὼς εἶσαι Ὀρθόδοξος. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Σύνταγμά μας, ποὺ κάποτε θεωροῦσε μεγέθη ἀξεχώριστα τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ τὴν Ὀρθοδοξία σήμερα, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴ τῶν νέων ἰδεῶν καὶ γιὰ νὰ μὴ φανῇ πὼς ὀπισθοπορεῖ, ἐπιδιώκει νὰ μετατρέψη τὴ χώρα σὲ λαϊκιστικὸ κράτος, ποὺ θὰ σέβεται μὲν καὶ θὰ προστατεύη κάθε γνωστὴ θρησκεία, χωρὶς ὅμως καμμιὰ διάκριση, καμμιὰ ἰδιαίτερη σχέσι, καμμιὰ συμπάθεια πρός τὴν Ὀρθοδοξία, λὲς καὶ δὲν εἶναι ἡ Ὀρθοδοξία ἡ πνευματική μας Μητέρα καὶ Τροφὸς τοῦ Γένους.

Θὰ σᾶς θυμίσω πὼς τὸ σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1824 στὸ ἄρθρο 1 διεκήρυττε πώς «Ἕλλην εἶναι ὅστις κατοικεῖ αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπον καὶ πιστεύει εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς εἰς Θεὸν καὶ Σωτῆρα». Καὶ ἐνθυμοῦμαι τὸν μεγάλον ἀγῶνα ποὺ ἔπρεπε νὰ κάνει ἡ Ἐκκλησία τὸ 1975 γιὰ νὰ διατηρηθῇ τοὐλάχιστον τὸ προοίμιον τοῦ Συντάγματός μας «Εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος». Ἔχει γραφῇ ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ὅτι τὸ ἰσχύον Σύνταγμά μας καθιστᾶ χαλαρωτέρους τοὺς δεσμοὺς ποὺ συνδέουν τὸ κράτος καὶ τὸ λαὸ μὲ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν πίστι. Καὶ ἂς μὴ λεχθῇ ὅτι τοῦτο δὲν ἐπηρεάζει διόλου τοὺς δῆθεν ἀκατάλυτους δεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ Ἔθνος. Ἐπηρεάζει καὶ πολύ. Ἀρκεῖ νὰ σᾶς πῶ ὅτι σήμερα ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν στὰ σχολεῖα ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῆται χάρις σὲ μία καὶ μόνο λέξη τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ Συντάγματός μας. Ἐκεῖ λέγεται ὅτι ἡ παιδεία μας ἔχει σκοπὸ νὰ

ἀναπτύξει μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τή «θρησκευτική» συνείδηση τῶν παιδιῶν. Χάρις σ' αὐτὴ τὴ λέξη δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐξοβελίσουν τὸ μάθημα αὐτὸ ἀπὸ τὰ σχολεῖα.

Εἶχα τὴν πικρὴ ἐμπειρία νὰ ἀκούσω ἀπὸ διανοούμενο τῆς χώρας μας, σὲ μιὰ συζήτηση γιὰ τὰ παραπάνω ζητήματα, νὰ μοῦ λέγει ὅτι ὅραμα τῶν νέων αὐτῶν ἀναμορφωτῶν εἶναι νὰ σταματήσει ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐπηρεάζει τὴ ζωὴ τῶν ἑλλήνων, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους συγκαταλέγονται καὶ ἀλλόδοξοι καὶ ἀλλόπιστοι καὶ ἄθεοι. Καὶ ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτο π.χ. νὰ ἀπονέμεται ἡ δικαιοσύνη μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου πάνω ἀπὸ τὶς ἕδρες τῶν δικαστῶν, ἢ νὰ τηροῦνται θρησκευτικὲς ἀργίες κ.λπ. Τὸν ἐνοχλοῦσε πολὺ τὸ καθεστὼς αὐτό, ὅπως ἐνοχλεῖ καὶ πολλοὺς ἄλλους, ὅσους ἐζήλωσαν τὴν δόξαν τῶν δῆθεν προωδευμένων κρατῶν τῆς Εὐρώπης ποὺ δὲν θέλουν νὰ ἔχουν θρησκεία. Ἀλλ' ἐλησμόνησαν ὅτι κάτι τέτοιο σημαίνει γιὰ μᾶς αὐτοαναίρεση καὶ αὐτοκαταδίκη.

Οἱ ρίζες τοῦ δικοῦ μας πολιτισμοῦ βρίσκονται στὴν ἐκκλησιαστικὴ σύναξη. Οἱ ἅγιοι καὶ οἱ θεούμενοι τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ἡ μικρὰ ζύμη, ποὺ ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ καὶ ἀνακαινίζει ριζικὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμο. Ἐμεῖς δὲν ζητοῦμεν, οὔτε πρέπει νὰ ζητοῦμεν τὴν ἐπιβολὴ τῆς συμμετοχῆς τῶν ἀνθρώπων σ' αὐτὴ τὴν κοινὴ ζωὴ τῆς χάριτος μὲ τὴν δύναμη τῆς ἐξουσίας. Γιατὶ δὲν πιστεύουμε πὼς ἡ Ὀρθοδοξία ἔχει ἀνάγκην τὰ δεκανίκια τῆς ἐξουσίας γιὰ νὰ ἐπιβιώσει. Ἂν ἐπισημαίνουμε ὅλα τὰ παραπάνω δὲν εἶναι γιατὶ ἀνησυχοῦμε γιὰ τὴν τύχη τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐδῶ ἡ Ὀρθοδοξία ἐπεβίωσεν ἑνὸς Λένιν καὶ ἑνὸς Στάλιν καὶ τώρα καὶ πάλιν ἐκεῖ «τὸν οὐρανὸν ὑπεραίρει». Ἐνδιαφε-

ρόμαστε γιὰ τὸ Γένος, γιὰ τὸν Ἑλληνισμό. Αὐτὸς ἔχει νὰ ζημιώσει ἂν ἀποδεσμευθῆ ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξία, αὐτὸς θὰ κλυδωνισθῆ καὶ θὰ χάσει τὴν ἰσορροπίαν του. Πρέπει νὰ τὸ καταλάβουν καλὰ καὶ οἱ κυβερνῶντες καὶ ὁ λαός. Δὲν βλάπτουν τὴν Ἐκκλησία μὲ τὸ νὰ θέλουν νὰ τὴν ἀπωθήσουν στὸ περιθώριο. Ἀντίθετα τὴν ὠφελοῦν, γιατὶ Ἐκκλησία διωκομένη εἶναι Ἐκκλησία ζωντανή. Τὸν ἑαυτόν τους βλάπτουν καὶ αὐτοὶ θὰ πληρώσουν ἀκριβὰ τὴν ἀποστασία. Αὐτοκτονοῦν καὶ αὐτοκαταστρέφονται ὅταν στεροῦν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὰ πνευματικὰ ἐρείσματα. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει ἀπὸ χρόνια στὴ χώρα μας. Ἀγνοεῖτε ὅτι χωρὶς τὸ ὀρθόδοξο ἦθος κινδυνεύουμε νὰ μετατραποῦμε σὲ λαὸ ἀπρόσωπο καὶ ἀφερέγγυο; Ξηλώνουμε μόνοι μας τὰ ἐρείσματά μας, μοιάζουμε νὰ πριονίζουμε τὸ κλαδὶ πάνω στὸ ὁποῖο καθόμαστε. Ἡ οἰκογένεια δέχεται ἀνελέητα πλήγματα, ὁ πολιτικὸς γάμος ἀνατρέπει τὴ θρησκευτικὴ ὁμοιογένεια τῶν οἰκογενειῶν, ἡ ἀποποινικοποίηση τῆς μοιχείας ἐνθαρρύνει τὴ διάλυση τῶν γάμων, τὸ αὐτόματον διαζύγιον κατήντησε πληγὴ γιὰ τὰ ζευγάρια καὶ δημιουργεῖ ἀθώα θύματα στὰ πρόσωπα τῶν παιδιῶν. Τὸ κύτταρο τῆς ἑλληνορθοδοξίας, ἡ οἰκογένεια, παύει νὰ λειτουργῆ προστατευτικὰ γιὰ τὴν παράδοση. Τί μένει; Μόνον ἡ Ἐκκλησία, ποὺ καὶ αὐτὴ βάλλεται εἴτε σὰν πίστις, εἴτε σὰν ἦθος, στὰ πρόσωπα τῶν ποιμένων της.

Πρὶν λίγα χρόνια, ἂν ἤθελες νὰ σταδιοδρομήσεις καὶ νὰ ἀναδειχθῆς ὡς διανοούμενος θὰ ἔπρεπε νὰ κάνεις ἐπίδειξη δύο τοὐλάχιστον ἰδιοτήτων: νὰ φανῆς ὅτι εἶσαι μαρξιστὴς καὶ νὰ δείξεις ὅτι εἶσαι καὶ ὀλίγον ἄθεος. Καὶ αὐτὸ σὲ μία περίοδον ὅπου καὶ σ' αὐτὴν τὴν σοβιετικήν Ρωσία,

κατὰ τὴν πρόσφατη μαρτυρία τῆς Τατιάνας Γκορίτσεβα *«ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει γίνει μόδα. Ἂν εἶσαι ἄθεος ἔρχεσαι ἀπὸ τὴν ἐπαρχία»* (*«Καθημερινή»*, 1-4-1986). Τὸ ἐπαρχιωτικὸ τοῦτο πνεῦμα μὲ παραλλαγὲς καὶ διακυμάνσεις ἐξακολουθεῖ νὰ δυναστεύει τὸν τόπο μας.

Ὅμως τὰ εὐοίωνα σημεῖα ποὺ ἀναφαίνονται τελευταῖα στὸν ἐθνικὸ καὶ πνευματικό μας ὁρίζοντα εἶναι σημαντικά. Γιατὶ τὰ 150 χρόνια τῆς ἀλλοτρίωσης, φαίνεται πὼς τελικὰ δὲν ἔχουν καταφέρει νὰ ὁδηγήσουν σὲ ἀφασία τὴν ὀρθόδοξη συνείδησή μας. Ἡ Ὀρθοδοξία ἐπιβιώνει στὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων, ἀνανεωμένη μάλιστα δυναμικὴ καὶ ζωντανή. Τὸ σύνθημα γιὰ μιά «ἐλεύθερη καὶ ζωντανὴ Ἐκκλησία» δὲν ἔχει ξεχασθῆ. Ἀντίθετα κάθε ἡμέρα ποὺ περνᾶ προσλαμβάνει καὶ νέες διαστάσεις καὶ ἔρχονται στιγμὲς ποὺ δονεῖ ἐσώτατα τὶς καρδιές μας. Τὸ 1987 μὲ τὸν μεγαλεπήβολον ἐκεῖνον ἀγῶνα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς περιφρούρηση τοῦ αὐτοδιοικήτου της, ὁ λαός μας ἀπέδειξε ὅτι ἔχει, διατηρεῖ ἀκόμη μέσα του γρηγοροῦσαν τὴν ἐκκλησιαστική του συνείδηση, ὅτι θέλει τὴν Ἐκκλησίαν του δυναμικὴ καὶ ἀνανεωμένη, μέσα στὰ σύγχρονα προβλήματα κινουμένην, ὁριοθετοῦσαν τὴν ζωήν του, ἡγέτιδα πνευματικὴν τοῦ τόπου.

Ἡ ἀναβίωσις τοῦ Ἁγ. Ὄρους καὶ τοῦ μοναχισμοῦ μας γενικώτερα στὶς ἡμέρες μας εἶναι σημεῖον ἐνδεικτικόν. Χιλιάδες νέοι ζοῦν ἐκκλησιαστικὰ σήμερα, κατακλύζουν τοὺς ἱεροὺς ναούς, μετέχοντες στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Χιλιάδες ἐπιστήμονες καὶ ἄνθρωποι ἤθους καὶ ὑψηλοῦ φρονήματος ἀπεκδέχονται τὸν ἔλεγχον τῆς ζωῆς των ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ζοῦν κατὰ τὰς ἐπιταγάς της. Καὶ διανοούμενοι ἀξίας δὲν διστάζουν νὰ διακηρύττουν -ὅπως ὁ πρὸ καιροῦ

κοιμηθεὶς Τάσος Λιγνάδης- ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι ἡ ἔκφραση τοῦ Γένους. Ὅσοι θέλησαν νὰ τὸ ἀμφισβητήσουν ὄχι μόνον ἔπεσαν ἔξω, ἀλλὰ καὶ γελοιοποιήθηκαν. Ἡ τουρκοκρατία παρὰ τὴ μακρά της διάρκεια στὴ συνείδηση τοῦ ὑποδούλου Γένους ἦταν μιὰ διαρκὴς προσωρινότης. Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία διήρκεσε περισσότερο ἀπὸ τὴν ὑπερχιλιετῆ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Τὸ Βυζάντιο ὑπῆρξε οὐσιαστικὰ πνευματικὸ παράγωγο τῆς Ἐκκλησίας ποὺ τὴ μορφοποιό της ἰδεολογία χειρίσθηκε ὡς μέσο ἀποστολισμοῦ καὶ οἰκουμενικῆς πολιτικῆς. Ἡ Ἐκκλησία διήρκεσε περισσότερο ἀπ' τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία μολονότι ἔζησε ὑπὸ καθεστὼς αἰχμαλωσίας. Κατώρθωσε νὰ ἐπιβιώσει ἀκόμη καὶ κάτω ἀπὸ τὶς πιὸ ἀντίξοες διαλυτικὲς περιστάσεις τῆς ὑποστάσεώς της εἰς τὸν αἰῶνα μας. Γιὰ νὰ καταλήξει: *«Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ζωτικὴ κιβωτὸς δηλαδὴ δεματοφύλακας τῆς ταυτότητας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ σημαίνει ὅτι ἡ πνευματικότητά της μετασοιχειώνεται στὴν ἱστορία ὡς ἡ πολυδιάστατη πολιτικὴ διασώσεως τῆς ἰδαγενείας».*

Γι' αὐτὸ ἄνδρες ποὺ ἐβίωσαν τὴν Ὀρθοδοξία καὶ ἀγάπησαν τὸ Γένος, ὅπως ὁ Φ. Κόντογλου ἔγραφαν ὅτι ὅποιος πολεμεῖ τὴν Ἐκκλησία ὑπονομεύει τὰ θεμέλια τοῦ ἔθνους μας. Τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ ἄλλη διατύπωση ἔχει διακηρύξει ὁ πολὺς σύγχρονος ἱστορικὸς Στῆβεν Ράνσιμαν: *«Κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ἡ Ἐκκλησία κατόρθωσε νὰ ἐπιβιώσει. Καὶ ὅσον αὐτὴ ἐπεβίωνε τὸ ἔθνος δὲν μποροῦσε νὰ πεθάνει».*

Ἔχω τὴν βεβαίαν αἴσθησιν ὅτι σήμερα **ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπειλεῖται**. Ἀπειλεῖται καὶ βίαια καὶ εἰρηνικά. Μιὰ ἄλω-

ση, μιὰ νέα βαβυλώνια αἰχμαλωσία εἶναι ἐπὶ θύραις, ἂν δὲν ἔχει ἤδη διαβῆ τὸ κατώφλι του. Κοιτάξετε τί γίνεται μὲ τὸν τουρισμὸ στὰ νησιά μας. Τί ξεπεσμός, τί ἀλλοτρίωση, τί ἀποστασία. Ἕνα νέο εἶδος γραικυλισμοῦ ἔχει κάνει τὴν ἐμφάνισή του, ἀπωθώντας τὰ σωτήρια ἀντισώματα στὸ βάθος. Ὁ γραικυλισμὸς αὐτὸς σαρώνει στὸ πέρασμά του παράδοση καὶ πίστι, θυσιάζοντάς τα στὸ βωμὸ ἑνὸς ἄκριτου ἐξευρωπαϊσμοῦ, ἑνὸς ἀπεριόριστου εὐδαιμονισμοῦ καὶ μιᾶς χυδαίας ὑλοφροσύνης. Ἀλλὰ ἡ ἀπειλή, γιὰ τὴν ὁποία ὁμιλῶ ἔχει βαθύτερες προελεύσεις καὶ ἀποτελεῖ ἐφαρμογὴν σχεδίου ἢ σχεδίων ποὺ ἔχουν ἐκπονηθῆ προσεκτικὰ ἀπὸ χρόνια πολλά. Ἂς κάνουμε μαζὶ μιὰ σύντομη ἐπισκόπηση καὶ ἐπιστασία στὴν ἱστορία.

Κοιτάξετε πρὸς ἀνατολάς. Ποῦ εἶναι οἱ πάλαι ποτὲ ἀνθοῦσες παροικίες τῆς Μικρασίας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Πόντου; Ποιός δάκτυλος -ἔχετε διερωτηθεῖ ποτέ- ποιός δάκτυλος μᾶς ἐξερρίζωσε ἀπὸ τὶς προαιώνιες αὐτὲς κοιτίδες μας; Εἶναι τάχα μόνο οἱ δικές μας ἁμαρτίες ἢ μήπως ἡ ἔντεχνη ἐκμετάλλευση τῶν θανασίμων λαθῶν τῆς ἡγεσίας μας ἀπὸ τοὺς ἐνεδρεύοντες ἀσπόνδους «φίλους» μας; Τὸ ἰσχυρὸ ρεῦμα τοῦ ἰσλάμ, ποὺ ἄρχισε νὰ κατακλύζει καὶ τὴ γειτονική μας Τουρκία, ὁ διεθνὴς σιωνισμὸς μὲ τὰ παρακλάδια του καὶ ἡ φράγκικη πολιτικὴ τῶν δῆθεν συμμάχων μας συρρικνώνουν τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ τὸν ἐκδιώκουν ἀπὸ τὶς ἑστίες του. Τίποτε δὲν εἶναι τυχαῖο. Τὸ ἴδιο φαινόμενο, σὲ βάρος βέβαια τοῦ Χριστιανισμοῦ, παρατηρεῖται καὶ τὸ ἴδιο ἔγκλημα συντελεῖται σήμερα στὸ Λίβανο. Ὅλη ἡ κακοδαιμονία τῆς ἄλλοτε ἀνθηρῆς

αὐτῆς χώρας, ὀφείλεται στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου, ποὺ ἐξεπόνησαν σκοτεινὲς δυνάμεις, γιὰ τὴν ἐκδίωξη τοῦ δυναμικοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου ἀπὸ τὴ χώρα αὐτή. Γιὰ τὴν ἐπέκταση τοῦ ἰσλαμισμοῦ σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε, νομίζω, ποιός ἢ ποιοί κρύβονται πίσω καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση. Ποιοί ἔχουν συμφέρον νὰ συρρικνωθῆ καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμός. Μήπως καὶ τὸ συνεχιζόμενο δράμα τῆς Κύπρου ἐντάσσεται στὸ ἴδιο πλαίσιο; Μετ' ἐπιτάσεως διαδίδεται σήμερα ὅτι διανύουμε τὴ μεταχριστιανικὴ ἐποχή. Ἡ λεγομένη «Νέα Ἐποχή» ἢ «ἐποχὴ τοῦ Ὑδροχόου» ἐπιδιώκει νὰ ἐγκαθιδρύσει στὸν κόσμο μιὰ παγκόσμια καὶ οἰκουμενικὴ ἀνθρώπινη ἑνότητα χωρὶς ὅρια καὶ δεσμεύσεις, σύνορα καὶ γένη. Στὸ σχέδιο αὐτὸ ἐντάσσεται καὶ ἡ ἕνωση τῶν θρησκειῶν ὅλων, ὥστε νὰ μὴ στέκονται ἐμπόδιο στὴν προσέγγιση τῶν λαῶν. Πάνω ἀπὸ 70.000 ὀργανώσεις σήμερα σὲ ὅλο τὸν κόσμο ἐργάζονται γιὰ τὴν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ σχεδίου. Τὴν κορυφὴ τοῦ παγόβουνου εἴδαμε στὸ παγκόσμιο συνέδριο θρησκειῶν ποὺ ἔγινε τὸν περασμένο Ἰούνιο στὴ Σεούλ, μὲ σκοπὸ τὴν ἕνωση ὅλων τῶν θρησκειῶν. Ὁ νέος αὐτὸς συγκρητισμός μπορεῖ νὰ γοητεύει καὶ νὰ συγκινεῖ τοὺς ἁπλοὺς ἀνθρώπους ἢ τοὺς ἀδιαφόρους θρησκευτικά, ὅμως εἶναι ἕνωσις ὄχι ἐν Χριστῷ ἀλλὰ ὑπεράνω δογμάτων, θρησκειῶν καὶ παραδόσεων. Ἀντιλαμβάνεσθε τι σημαίνει γιὰ μᾶς αὐτό; Εἶναι ἀπειλὴ ὄχι μόνο γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ διότι στόχος της εἶναι ἡ κατάλυσις κάθε παραδοσιακοῦ ἀντισώματος μὲ τὸ ἀπατηλὸ σύνθημα νὰ γίνει ὁ κόσμος ὅλος μιὰ γειτονιὰ καὶ κάτι ἐπὶ πλέον: μιὰ καρδιά,

μιὰ ὑπόσταση ποὺ θὰ κινῆται τότε πειθαρχικὰ καὶ ὑπάκουα κάτω ἀπὸ τὰ ρυθμιστικὰ κινήματα τῆς μαγικῆς μπαγκέττας, ποὺ θὰ χειρίζεται κάποιος ἄγνωστος σὲ μᾶς παγκόσμιος κυριάρχης.

Κοιτάξετε πρὸς βορρᾶν. Παρὰ τὶς διπλωματικὲς διαβεβαιώσεις τῶν ἡγητόρων μας, νομίζετε ὅτι δὲν κινδυνεύει ὁ ἑλληνισμὸς ἀπὸ τὴ μεριὰ αὐτή; Δὲν θὰ ἐκινδύνευεν ἐνδεχομένως ἂν τὸ πανσλαβιστικὸ ὅραμα εἶχεν ὑποχωρήσει καὶ λησμονηθῆ, ἀλλὰ θὰ ἦταν κανεὶς ἔξω τῆς πραγματικότητος ἐὰν ἤθελε παραδεχθῆ μιὰ τέτοια πρόταση. Δὲν μισοῦμε κανένα, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐχάσαμε τὴ μνήμη μας, οὔτε δεχόμαστε νὰ ὑποθηκεύουν τὴ λειτουργία τῆς νοήσεώς μας οἱ πρόσκαιρες καὶ συνήθως πρόχειρες ἐπιδιώξεις μερικῶν ὄψιμων ὑπερασπιστῶν τῶν συμφερόντων τοῦ ἑλληνισμοῦ, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὑπῆρξαν ἐπιδεικτικὰ ἀπόντες ἀπὸ τοὺς πρόσφατους ἀγῶνες τῆς πατρίδος γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς ἀνεξαρτησίας της. Νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὴν πολιτικὴ τῶν Σκοπίων ἢ τὴν τακτικὴ τῆς Ἀλβανίας, ὅπου συστηματικὴ γενοκτονία συντελεῖται σὲ βάρος τῶν χιλιάδων ἀδελφῶν μας βορειοηπειρωτῶν, ὅπου ἀπὸ 400.000 πρὶν 50 χρόνια ἔφθασαν σήμερα, σύμφωνα μὲ ἐπίσημη ἀνακοίνωση τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως στὶς 57.758 ψυχές; Νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω ἀκόμη τὴν ἀνακίνηση μιειονοτικοῦ ζητήματος στὴ Δυτικὴ Θράκη ἀπὸ τοὺς Τούρκους ποὺ μὲ τὴ συστηματική τους πολιτικὴ μέσα κι ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα μας κατώρθωσαν νὰ μποροῦν νὰ ἐλέγχουν ὅλο τὸ μουσουλμανικὸ στοιχεῖο στέλλοντας καὶ ἀνεξάρτητο πολιτικό τους ἐκπρόσωπο στὴ Βουλή;

Κοιτάξετε τώρα στὰ δυτικά. Εἶναι ἡ Εὐρώπη τῶν

ἐθνῶν, τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ἐργαζομένων. Γιατὶ στὴν πράξη ἡ διείσδυση τοῦ ξενότροπου συστήματος ζωῆς στὸν τόπο μας ἀπειλεῖ τὴν ἀνεξαρτησία μας καὶ διακινδυνεύει τὴν ἀληθινὴ ὑπόστασή μας. Γιατὶ βέβαια δὲν εἶναι ὁ πακτωλὸς τῶν πράσινων δραχμῶν ποὺ ρέει στὰ θυλάκιά μας αὐτὸς ποὺ θὰ μᾶς ἐξασφαλίσει ἀνεξαρτησία, ἀλλὰ τὰ πνευματικά μας ὑποστρώματα καὶ ἡ πνευματική μας θωράκιση. Βλέπω μὲ ἀνησυχία τὴν ἐπερχόμενη ἀνάμειξη στὴ μέχρι τώρα σχεδὸν ὁμοειδῆ, ἀπὸ ἔποψη θρησκεύματος καὶ ἐπομένως καὶ ἀπὸ ἔποψη πολιτιστικῆς καὶ πνευματικῆς ὁμοιογένειας, ἑλληνικὴ κοινωνία στοιχείων ἀλλόδοξων καὶ ἀλλόπιστων ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πλεονάζουν στὴν Εὐρώπη, μὲ συνέπεια τὴ σταδιακὴ ἀλλοίωση τῆς παραδοσιακῆς μορφῆς τῆς ζωῆς μας, τῆς κοινωνίας μας καὶ μὲ κίνδυνο τὸν τραυματισμὸ τῆς ἐθνικῆς μας ὁμοψυχίας καὶ ἑνότητος, κύριος συντελεστὴς τῆς ὁποίας εἶναι ἡ Ὀρθοδοξία μας.

Ἡ σταδιακὴ ἐγκατάσταση στὴ χώρα μας, σὲ συνεχῶς αὐξανόμενους ρυθμούς, ξένων προσώπων ποὺ θὰ θελήσουν νὰ ζήσουν ἐδῶ μόνιμα δημιουργεῖ νέες συνθῆκες ζωῆς γιὰ ὅλους μας. Ὁ καθεὶς ἐξ αὐτῶν φέρνει μαζί του τὶς παραδόσεις του, τὴ γλῶσσα, τὴ θρησκεία του. Θὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ ἐδῶ ὠργανωμένες ὁμάδες κοινωνικῆς πιέσεως ποὺ θὰ διεκδικοῦν, ἐν ὀνόματι τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, δικαιώματα μὲ βάση τὸ θρήσκευμα ἢ τὴν ἀθεΐαν τους. Μὴ ἐκπλαγῆτε ἐὰν δῆτε σὲ λίγο νὰ ξεφυτρώνουν στὶς μεγάλες πόλεις τζαμιὰ ἢ καὶ κέντρα ἰσλαμικῶν σπουδῶν, ὅπως αὐτὸ συμβαίνει σὲ ὅλες τὶς δυτικὲς πρωτεύουσες. Ὅσο ὑποχωρεῖ ἡ Ὀρθοδοξία, τόσο τὰ ὀθνεῖα στοιχεῖα κερδίζουν ἔδαφος, καὶ σιγά-σιγὰ θὰ γίνουμε πρόσφυγες στὸν τόπο μας. Στὴ Γαλ-

λία π.χ. ὑπάρχουν σήμερα μεγάλες κοινότητες βουδιστῶν, ἑβραίων, μουσουλμάνων, ἰνδουϊστῶν, βραχμάνων, ἀθέων. Τὰ μέλη των ἀρχικὰ προήρχοντο ἀπὸ μετανάστες τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου κυριαρχοῦν τὰ θρησκεύματα αὐτά. Ἀργότερα, οἱ μετανάστες αὐτοὶ ἀνέπτυξαν προσηλυτιστικὴ δραστηριότητα καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσουν τοὺς πρώτους προσηλύτους. Σήμερα στὴ Γαλλία ὑπάρχουν 300.000 μουσουλμάνοι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 150.000 εἶναι προσήλυτοι, τέως χριστιανοί. Καὶ ὅλα αὐτὰ καθ' ἣν ὥραν στὶς ἰσλαμικὲς χῶρες ὁ σταυρὸς πολεμεῖται καὶ οἱ χριστιανοί, κατὰ τὸ πλεῖστον, δεινοπαθοῦν.

Ἡ Εὐρώπη, ἂν δὲν ὑπάρξει σωστὴ ἀπὸ μέρους μας ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων αὐτῶν, θὰ ἀποβῇ γιὰ μᾶς ἡ χοάνη τῆς ἀφομοιώσεώς μας. Ἤδη δὲ λέγεται πὼς θὰ ὑπάρξουν καὶ οἱ Η.Π.Ε. κατὰ τὸ πρότυπο τῶν ΗΠΑ. Μὲ δεδομένη τὴ θρησκευτική, γλωσσική, πολιτιστική, πνευματικὴ καὶ ἱστορικὴ ἰδιαιτερότητά μας ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιβιώσουμε; Ἰδιαιτερότητα ὅμως, ποὺ βλακωδῶς ἀγωνιζόμαστε νὰ κρημνίσωμε. Καλούμεθα νὰ προσαρμόσουμε τὴ νομοθεσία μας, τὴ διοίκησή μας, τὴν ἐκπαίδευσή μας, πρὸς ὅ,τι ἰσχύει στὴν Ε.Ε. Ὅμως μπορεῖ νὰ γίνει αὐτὸ χωρὶς βάσανο, χωρὶς τὴ λήψη τῶν μέτρων ποὺ θὰ ἀποτρέψουν τὴν ἀλλοτρίωσή μας; Ἂς μὴ τὸ λησμονοῦμε ὅτι μπορεῖ πολιτικὰ νὰ ἀνήκουμε στὴ Δύση, ὅμως πνευματικὰ ἀνήκουμε στὴν Ἀνατολή.

Καὶ ἐνῶ αὐτοὶ οἱ κίνδυνοι μᾶς ἀπειλοῦν ὡς Ἕλληνας, ἐμεῖς ὑπνώττουμε μακαρίως καὶ ἀναλισκόμεθα στὸ νὰ τραυ-

ματίζουμε τὴν ἐνότητά μας καὶ νὰ διακυβεύουμε τὸ μέλλον μας μὲ τὸ νὰ ἀμφισβητοῦμε τὰ στοιχεῖα τῆς ὑπαρκτικῆς μας ὀντότητος. Καὶ ποιά εἶναι τὰ στοιχεῖα αὐτά;

Εἶναι **ἡ γλῶσσα μας**, ποὺ ἔχει ἀφάνταστα φτωχύνει. Ἡ γλωσσική μας πενία εἶναι μία ἐκούσια λιμοκτονία, ποὺ τὴν γεύεται καθημερινὰ ὁ λαός μας, ἀνυποψίαστος ἐμπρὸς στὴν ἐγκληματικὴ ἀδράνεια τῶν πολλῶν καὶ τὴ θαυμαστὴ καὶ ἀπίθανη δραστηριοποίηση τῶν ὀλίγων. Πολλοὶ γραικύλοι, ἀποστάτες, τερμίτες, μίσθαρνα ὄργανα ξένων δυνάμεων μεθοδεύουν τὴν κατάλυση τοῦ λαμπροῦ οἰκοδομήματος ποὺ ὕψωσαν μὲ θυσίες οἱ πατέρες μας. Βάλθηκαν νὰ ξερριζώσουν τὴ γλῶσσα μας, ἐπέβαλαν στανικῶς τὸ μονοτονικό, ἑτοιμάζουν -ὅπως ἔχει λεχθῆ- καὶ τὸ λατινικὸ ἀλφάβητο! Ὁ Χρ. Μαλεβίτσης θὰ γράψει πὼς ἡ κατάργηση, μὲ ἀπόφαση τῶν 300 τῆς Βουλῆς τοῦ ἱστορικοῦ τονισμοῦ τῶν λέξεων, δηλ. ἡ ἐπιβολὴ μὲ νόμο τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος μᾶς ἀτιμάζει ὡς ἱστορικὸ λαό. («*Καθημερινή*, 30-9-1989).

Ἄλλο στοιχεῖο τῆς ταυτότητός μας εἶναι **ἡ ἱστορία μας**. Καὶ αὐτὴν τὴν ἐνόθευσε ἡ προκρούστειος μέθοδος τῆς προσαρμογῆς της σὲ κομματικὲς ἐπιδιώξεις, ποὺ πρόθυμα ὑπηρετοῦν κάθε φορὰ μερικοὶ ἱστοριογράφοι. Τὰ παιδιά μας σήμερα δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ συλλάβουν τὰ μηνύματα οὔτε τῶν ἐθνικῶν μας ἐπετείων. Ἡ οἰκογένεια πλήττεται συστηματικά, καὶ ἡ ἔννοια τῆς πατρίδος ἀδυνατίζει ἐνώπιον τῶν διεθνιστικῶν καταποτίων, μὲ τὰ ὁποῖα μεθύουν τὴ νεολαία μας, ὥστε νὰ ἐφησυχάζει στὶς καφετέριες καὶ στὴν ντόλτσε-βίτα, καὶ νὰ μὴν ἐκτιμᾶ τὴν ἀνάγκη νὰ ἀγωνισθῆ γιὰ νὰ διαφυλάξει ὅ,τι ἐκληρονόμησε. Πόσοι νέοι σήμερα εἶναι τάχα πρόθυμοι νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴ πατρίδα καὶ νὰ ἀντιπαρατα-

χθοῦν στὶς κορυφὲς τῶν συνόρων μας γιὰ τὴν πάτρια γῆ; Φοβοῦμαι ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν εἶναι πλέον ANTE PORTAS, εἶναι δυστυχῶς INTRA MUROS. Πληρωμένοι ὑπονομευτὲς ἐργάζονται ἀσταμάτητα φροντίζοντες νὰ ἀφιονίζουν τὴ νεολαία, νὰ τῆς γκρεμίζουν τὴν πίστι, νὰ τὴν ὑπνωτίζουν μὲ τὰ ναρκωτικά, νὰ τὴν ὠθοῦν πρὸς τὸν παρασιτισμὸ καὶ τὴν ἀναρχία τῆς βίας καὶ τῆς τρομοκρατίας. Τάχα δὲν εἶναι παιδιά μας καὶ οἱ ἀδίστακτοι τρομοκράτες ποὺ δολοφονοῦν ἀθώους ἄνδρες στὴ χώρα μας; Ἔχετε σκεφθῆ πῶς ἔφθασαν τὰ νέα αὐτὰ παιδιὰ νὰ σηκώσουν τὸ χέρι ἐνάντια στοὺς συναν-θρώπους των, ποιός ὅπλισε τὸ χέρι τους μὲ τὸ δολοφονικὸ ὅπλο, ποιός τοὺς πρόσφερε τόση ἀδιστακτωσύνη; Ποῖοι, σὲ τελευταία ἀνάλυση, εἶναι οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ τῶν ἀπαισίων αὐτῶν πράξεων, ποὺ τὶς καταδικάζουμε ὅλοι, ἀλλὰ καὶ τὶς ὑφιστάμεθα μὲ κάποια χρησιμοθηρικὴ ἀπάθεια; Μόνο στὰ κομματικὰ εἴμαστε ζωηροὶ καὶ ἀντιθετικοί! Καὶ στὰ ποδοσφαιρικά! Γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα μᾶς ἔχει ἐπιβληθῆ ἡ συνωμοσία τῆς σιωπῆς. Ποιός νοιάζεται σήμερα γιὰ τὴν κατάντια τῆς παιδείας, γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν, γιὰ τὴ σήψη τοῦ δημόσιου βίου, γιὰ τὴν περιφρόνηση τῆς ἠθικῆς, γιὰ τὴν ἀτίμωση τῆς ἱστορίας; Ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς μερικοὺς ποὺ ἀγρυπνοῦν, οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοὶ ἐφησυχάζουν, ἐπειδὴ πιστεύουν ὅτι αὐτοὶ δὲν θίγονται. Ἀλλ' ὅταν καίγεται τὸ σπίτι τοῦ διπλανοῦ σου, ἡ φωτιὰ θὰ ἔλθει καὶ στὸ δικό σου σπίτι. Σήμερα τὰ ἐρείσματα ὑποχωροῦν καὶ τὸ ἔθνος καταρρέει.

Μὲ ὅσα εἶπα δὲν ἐπιδιώκω νὰ ἐνσπείρω τὸν πανικὸ ἢ νὰ ὠθήσω πρὸς τὴν αὐτοαπομόνωση. Ἀντίθετα, ὅπως ἡ

προσβολὴ τῆς ὑγείας μας, ἐπιστρατεύει τὰ σωτήρια ἀντισώματα τοῦ ὀργανισμοῦ μας, ποὺ ἀνθίστανται ἀμυνόμενα καὶ νικοῦν τὰ μικρόβια, ἔτσι πιστεύω ὅτι πρέπει καὶ μποροῦμε νὰ ἀντιδράσουμε στὴν ἐπερχόμενη ἐπιδημία. Ὅταν τὸ πλοῖο κατευθύνεται μὲ ὁρμὴ πρὸς τὸ παγόβουνο, ὅπου θὰ συντριβῆ, μόνο ἕνα πρᾶγμα μπορεῖ νὰ τὸ σώσει. Ἡ ἔγκαιρη ἐπισήμανση τοῦ κινδύνου, ἡ κραυγή «ὄπισθεν ὁλοταχῶς». Τὴν ἴδια αὐτὴ κραυγὴ ὑψώνουμε κι ἐμεῖς σήμερα ὄχι μὲ τὴν ἔννοια τῆς ὀπισθοδρόμησης καὶ τοῦ σκοταδισμοῦ, ὅπως θὰ σπεύσουν νὰ μᾶς κατηγορήσουν οἱ «φωταδιστές» ποὺ ἀμετανόητοι ἐξακολουθοῦν νὰ ἐγκληματοῦν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια τῆς πνευματικῆς μας θωράκισης καὶ τῆς ἐπιστροφῆς στὶς ζωοπάροχες πηγὲς τῶν ναμάτων τοῦ Γένους. Καλούμεθα νὰ ἀνακαλύψωμε τὴν Ὀρθοδοξία, νὰ ζήσωμε τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωή. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ συνισταμένη ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους στοιχείων τῆς ἐθνικῆς μας αὐτογνωσίας. Μέσα στὴν Ἐκκλησία διασώζεται ἀμόλυντη ἡ γλῶσσα μας, ἐκεῖ ἀναδεικνύεται ζωντανὴ ἡ ἱστορία μας. Στὴν Ἐκκλησία ἡ οἰκογένεια στερεώνεται, ἡ παράδοση καλλιεργεῖται, τὸ ἦθος κρατύνεται, ἡ ἔννοια τῆς πατρίδος ἐπιβιώνει. Ἐκκλησία καὶ Ὀρθοδοξία περιχωροῦν ὅλο τὸ Γένος. Ὅποιος ἔχει τὴν Ἐκκλησία, κρατᾶ τὸ ἔθνος ὅλο. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ στραφοῦμε πρὸς τὴν Ἐκκλησία πρωτίστως. Ὕστερα θὰ ἔλθουν ὅλα τὰ ἄλλα. Ἂν μείνουμε ἀνερμάτιστοι θὰ χαθοῦμε. Μπήκαμε στὴν Ε.Ε. γιὰ νὰ εὐτυχήσουμε. Γιατί τάχα χρειάζεται νὰ δοκιμασθοῦμε, νὰ πάθουμε γιὰ νὰ μάθουμε; Γιατί νὰ μὴ κερδίσωμε, ἀλλὰ νὰ κερδιθοῦμε;

Ὁ Μακρυγιάννης, βλέποντας τὰ δεινὰ τοῦ Γένους, λί-

γο πρὶν κηρύξει τὴν ἐπανάσταση κατὰ τοῦ Ὄθωνος, ὕψωνε τὰ χέρια του σὲ προσευχή, καὶ ἔλεγε: «*Κύριε Παντοδύναμε, Ἐσὺ Κύριε δὰ σώσεις αὐτὸ τὸ ἀθῶο ἔθνος. Εἴμαστε ἁμαρτωλοί, εἶσαι Θεός. Ἐλέησέ μας, φώτισέ μας, ἕνωσέ μας καὶ κίνησέ μας ἐναντίον τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπάτης, τῆς συστηματικῆς τυραγνίας τῆς πατρίδος καὶ θρησκείας*». Τὴν ἴδια προσευχὴ ἀπευθύνουμε σήμερα στὸν Κύριό μας. Καὶ παράλληλα ἀναλαμβάνουμε τὶς εὐθύνες μας ἀπέναντι στὴν ἱστορία τοῦ τόπου. Γιὰ νὰ ἐπιβιώσει ἡ πατρίδα μας. Γιὰ νὰ ζήσωμε ἐλεύθεροι οἱ Ἕλληνες.

Σάλωσιμα ἐγερτήριον*

Σᾶς εὐχαριστῶ ἐκ βαθέων τόσο γιὰ τὴν εὐγενικὴ καὶ τιμητικὴ γιὰ μὲ πρόσκλησή σας, νὰ εἶμαι ἀπόψε ὁμιλητὴς στὴ σεβαστὴ αὐτὴ ὁμήγυρή σας, τοῦ Ἱδρύματος Νεοελληνικῶν Σπουδῶν, ὅσο καὶ γιὰ τοὺς πλήρεις ὑπερβαλλούσης ἀγάπης κολακευτικοὺς γιὰ μὲ λόγους σας, λόγους ποὺ καθιστοῦν ἀκόμη πιὸ βαρὺ τὸ φορτίο ποὺ ἐπεθέσατε στοὺς ὤμους μου, μὲ τὴν ἀνάθεση αὐτῆς τῆς ὁμιλίας γιὰ ἕνα θέμα τόσο καίριο, τόσο ἐπίκαιρο καὶ τόσο ἀποφασιστικῆς σημασίας γιὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα στὸν κόσμο. Τὸ θέμα αὐτὸ ἀπασχολεῖ ἤδη σὲ μεγάλο βαθμὸ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ὑπευθύνους αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ὅμως ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ μας φαίνεται νὰ μένει τελείως ξένη πρὸς ὅσα συντελοῦνται μὲ ταχύτητα ἀστραπῆς μέσα στὴν χώρα μας καὶ γύρω της, μὲ κοσμογονικὲς συνέπειες. Διστάζω νὰ τὸ πῶ, ἀλλὰ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι μοιάζομε οἱ νεοέλληνες στὴ συντριπτική των πλειονότητα, νὰ ἄδωμεν, ἐνῶ ὁ οἶκος μας καίεται, ἀφοῦ, ὅπως ὅλοι

* Ὁμιλία γενομένη εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὴν 10.12.90 ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἱδρύματος Νεοελληνικῶν Σπουδῶν.

γνωρίζομε, τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ μεγάλου, τοῦ συντριπτικοῦ τμήματος τόσον τῆς ἡγεσίας ὅσον καὶ τοῦ λαοῦ μας ἐξαντλοῦνται στὶς κομματικὲς ἀντιπαραθέσεις, στὰ ποδοσφαιρικὰ συμβαίνοντα καὶ στὸ σύνδρομο τῆς ἀτομικῆς αὐτάρκειας ποὺ ἐπιστεγάζεται μὲ τὴν ὑλοχαρῆ δεσποτεία τοῦ καταναλωτισμοῦ. Καὶ ὅλα αὐτὰ σήμερα, ὅπου πολὺ ὀλίγον ἀπέχουμε χρονικὰ ἀπὸ τὸ ἔτος ὁρόσημο τοῦ 1992, ποὺ θὰ σημάνει σταθμὸν στὴν ἱστορία τῆς ἑνωμένης πλέον Εὐρώπης, ἑνωμένης ὄχι μόνο στὰ πλαίσια τῆς μέχρι τώρα γνωστῆς μας ΕΟΚ, ἀλλὰ καὶ εὐρύτερα, μετὰ τὶς κοσμοϊστορικὲς ἀλλαγὲς στὸ ἀνατολικό της τμῆμα, τὴν ἑνοποίηση τῆς Γερμανίας, τὴν ὑπογραφὴ πρὸ ἡμερῶν στὸ Παρίσι τῆς συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ τῶν ὑπερδυνάμεων, καὶ τὶς κυοφορούμενες νέες ἀλλαγὲς στὰ Βαλκάνια, μὲ συνέπειαν τὴ μεταβολὴ τοῦ σημερινοῦ συσχετισμοῦ δυνάμεων στὸν πάντοτε εὐαίσθητο αὐτὸ χῶρο.

Ἐσκέφθηκα πολύ, ἂν θὰ ἔπρεπε ἐγώ, ἕνας Ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἀναλάβω τὴ διαπραγμάτευση αὐτοῦ τοῦ θέματος, ποὺ ἀναπόφευκτα συμπλέκεται μὲ πλῆθος πολιτικῶν παραμέτρων, χωρὶς νὰ διακινδυνεύσω νὰ θεωρηθῶ ὅτι πολιτικολογῶ, ἢ ἐπὶ τὸ ἐλαφρότερον, ὅτι ἀσχολοῦμαι μὲ ἀλλότρια.

«Καὶ λαλεῖν ὀκνῶ καὶ σιωπᾶν οὐ βούλομαι».

Ὅμως ἔχω ἐπίγνωσιν τῶν κρισίμων στιγμῶν ποὺ διερχόμεθα ὡς πατρὶς καὶ ὡς λαός, καὶ ἀναμετρῶ καὶ τὶς ἰδικές μου, ὡς πνευματικοῦ ἡγέτου, εὐθύνες τώρα ἐμπρὸς στὸν διαφαινόμενο καθαρὰ κίνδυνο τῆς παρακμῆς ποὺ ἔρχεται γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, ἂν χαθοῦν καὶ οἱ τελευταῖες

εὐκαιρίες ποὺ ἀπομένουν γιὰ μᾶς. Ἔτσι ὁ φόβος τῆς καταστροφῆς, ποὺ θὰ παρασύρει ὅλους μας, μιὰ καὶ ὅλοι εἴμεθα ἐπιβάτες στὸ ἴδιο πλοῖο ποὺ ἤδη βυθίζεται ἀφ' ἑνός, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐθύνη μου ὡς ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρὸς καὶ ὡς πνευματικοῦ ἀνθρώπου ἐμπρὸς στὰ ἐπερχόμενα δεινά, ἐπέβαλαν νὰ παραθεωρήσω τὶς ἐπιφυλάξεις καὶ τοὺς δισταγμούς μου καὶ νὰ σᾶς ἀπευθύνω ἀπόψε τὸν λόγον, ἐλπίζοντας ὅτι προσφέρω κι ἐγώ, κατὰ τὸ μέτρον τῆς συμμετοχῆς μου στὰ κοινά, τὴ μικρή μου συμβολὴ στὴν μεγάλη ὑπόθεση ποὺ μᾶς ἀφορᾶ καὶ ποὺ ἐπικεντρώνεται στὴν ἀνάγκη ἔγκαιρης σωτηρίας καὶ ἐπίπονης στροφῆς τῆς πορείας μας, πρὶν ἀπὸ τὸ μοιραῖο τέλος ποὺ ἤδη εἶναι κοντά.

Δὲν ἀγνοῶ δὲ ὅτι σοβαροὶ στοχαστὲς καὶ μελετητὲς τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, ἔχουν πρὸ πολλοῦ διασαλπίσει τὸ οὐσιαστικὸ τέρμα τῆς ἱστορικῆς μας πορείας, διαπιστώνοντας τὸν κλινικὸ θάνατό μας καὶ τὴν αὐτόματη μετακένωσή μας σὲ οὐραγοὺς τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογένειας. Ἂς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ μὴ συμμερισθῶ ἀπόλυτα τὶς θλιβερὲς καὶ ἀπαισιόδοξες αὐτὲς διαπιστώσεις, ἐπειδὴ ἔχω ἐμπιστοσύνη στὶς ἀνεξάντλητες πνευματικὲς δυνάμεις τοῦ λαοῦ, ποὺ βέβαια ἐδῶ καὶ καιρὸ ἔχουν περιέλθει σὲ κατάσταση χειμερίας νάρκης. Αὐτὸ μοῦ ἐπιβάλλει ἀκόμη περισσότερο νὰ ἀναλάβω κι ἐγὼ μαζὶ μὲ ἄλλους τὸν ρόλο τοῦ σαλπιγκτῆ, μήπως καὶ ξυπνήσει ἐπὶ τέλους ὅλη ἡ ὑπνώττουσα ἑλληνική μας συνείδηση καὶ ἀναζητήσει διεξόδους στὸ τραγικὸ ἀδιέξοδο ποὺ ἔχουμε φθάσει. Στὸ ρόλο αὐτὸ ἐνισχύομαι ἀναλογιζόμενος τὸ ὅτι πάντοτε σ' αὐτὸ τὸν τόπο ἡ Ἐκκλησία ὑπῆρξε σωτήρια Κιβωτὸς τοῦ ἔθνους μας. Καὶ τοῦτο ὄχι μόνο μὲ τὴ μεταφυσικὴ καὶ πνευματικὴ ἔννοια,

ἀλλὰ καὶ τὴν ἱστορικὴ καὶ καθαρὰ βιολογική, μιὰ καὶ σὲ δύσκολα χρόνια μοιράσθηκε τὴν τύχη τοῦ λαοῦ μας καὶ ἐκένωσε τὸν ἑαυτό της στὴν ὑπεράνθρωπη προσπάθεια νὰ ἀνοίξει δρόμους καὶ νὰ καθοδηγήσει σωστὰ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν ἐθνικὴ ἐπιβίωσή τους.

Πιστεύω ἀκράδαντα ὅτι οἱ καιροὶ δείχνουν ὅτι θὰ κληθεῖ πολὺ σύντομα ἡ Ἐκκλησία, ἂν δὲν ἔχει ἀκόμη ἀπὸ τὶς περιστάσεις κληθεῖ, νὰ ἀναλάβει καὶ πάλιν τὸν ἱστορικό της αὐτὸ ἐθναρχικὸ ρόλο. Καὶ θὰ εἶναι μεγάλο κρῖμα γιὰ τοὺς σημερινοὺς ἡγέτες της, ἂν ἀποδειχθοῦν ἀνεπαρκεῖς καὶ ἀνίκανοι νὰ ἀνταποκριθοῦν στὴν πρόσκληση αὐτὴ καὶ ἂν παραμείνουν, ὅπως τώρα, στὸ περιθώριο τῶν ἐξελίξεων, ποὺ ὡστόσο δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς εἶναι ἀδιάφορες. Ὅποιος ἔτσι σκέπτεται ἔχει ἤδη προδώσει τὴν ἀποστολή του καὶ ἔχει ἐπικίνδυνα ἀλλοτριωθεῖ.

Δὲν θὰ καταγίνω στὸ νὰ ὑπενθυμίσω στὸ σεβαστό μου ἀκροατήριο τί σημαίνει γιὰ τὴ χώρα μας τὸ ἔτος 1992, οὔτε θὰ σᾶς καταπονήσω μὲ τὴν κοινότητα στόχων καὶ μὲ τὴν εὐθυγράμμιση τῶν ἐθνικῶν ἐπιλογῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ μας δικαίου μὲ ἐκεῖνο τῆς ΕΟΚ, οὔτε θὰ σᾶς ἀπασχολήσω μὲ τὴν πραγματικότητα ποὺ δημιουργεῖται ἀργὰ ἀλλὰ σταθερὰ στὸν τόπο μας μὲ τὴν ἐλεύθερη διακίνηση ἰδεῶν, προσώπων καὶ ἀγαθῶν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι λίγο - πολὺ γνωστά, ἂν καὶ οἱ ἀναλύσεις ποὺ γίνονται συχνὰ ἐπικεντρώνουν τὸ ἐνδιαφέρον στὰ οἰκονομικὰ μεγέθη, ποὺ θεωρεῖται ὅτι συνιστοῦν τὴ λυδία λίθο ποὺ θὰ κρίνει τελικὰ τὴν ἐπιβίωσή μας. Ὅμως ὅσοι ἔτσι σκέπτονται λησμονοῦν ὅτι ἡ οὐσία τῆς ὑπάρξεως δὲν ἀνάγεται σὲ οἰκονομικοὺς συσχετισμοὺς καὶ συνδυασμούς, οὔτε ποτὲ ἐπέζησαν οἱ λα-

οἱ καὶ τὰ ἔθνη χάρις στὸ ὑψηλό των εἰσόδημα. Χωρὶς νὰ ἀρνοῦμαι κι ἐγὼ τὴ σημαντικὴ συμμετοχὴ τοῦ οἰκονομικοῦ παράγοντα στὴ διαδικασία μετεξέλιξης τῆς ζωῆς μας, ἐξακολουθῶ νὰ παραμένω πιστὸς στὸν λόγο τοῦ Κυρίου μας ποὺ σὲ πολὺ πρώιμη ἐποχὴ διεκήρυξεν ὅτι *«οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνδρωπος»*. Τὴν ἀλήθεια τῆς θεϊκῆς αὐτῆς ρήσεως ἀμφισβητοῦν πολλοὶ σήμερα, ποὺ φαίνεται νὰ πιστεύουν πὼς ἡ κρίση ποὺ μαστίζει τὴν οἰκουμένη ἀλλὰ καὶ τὸν τόπο μας ἔχει οἰκονομικὸ ἢ καὶ πολιτικὸ μόνο χαρακτῆρα, ἐνῶ εἶναι ἡλίου φαεινότερο ὅτι ἂν κινδυνεύουμε, δὲν εἶναι διότι πεινᾶμε ἢ θὰ πεινάσουμε, ἀλλὰ διότι μᾶλλον ὑπερχορτάσαμε σὲ σημεῖο νὰ λησμονήσουμε τὶς ἀληθινὲς διαστάσεις τῆς ὑπάρξεώς μας, νὰ προδώσουμε τὸν ἀνθρωπισμό μας καὶ νὰ καταντήσουμε κοινωνία ἀπάνθρωπη καὶ προβληματική. Ἰσχύουν καὶ γιὰ μᾶς, ὡς φαίνεται, οἱ λόγοι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: *«ἐπαχύνθη, ἐλιπάνθη καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος»*.

Οἱ ἐπισημάνσεις αὐτὲς καὶ ὅσες θὰ ἀκολουθήσουν ἐπιβάλλεται νὰ κινηθοῦν στὸ πλαίσιο μιᾶς εἰλικρινοῦς αὐτοκριτικῆς. Γι' αὐτὸ τὸ λεγόμενο «πολιτικό», ἢ ὅπως ἀλλιῶς μπορεῖ νὰ ὀνομασθεῖ κόστος δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἐδῶ θέση. Οὔτε ἐπίσης μᾶς χρειάζονται ἱερεμιάδες γιὰ τὴν ὁποιαδήποτε ἐπιβουλὴ τῶν ξένων σὲ βάρος μας. Εἶναι καὶ αὐτὸ πολὺ συνηθισμένο στὴν ἐποχή μας. Ἀντὶ νὰ ἐπωμισθοῦμε τὶς εὐθύνες μας, ἀποβλέπουμε στὸ νὰ φορτώσουμε στὶς πλάτες τῶν ἄλλων καὶ μάλιστα τῶν ξένων τὶς εὐθύνες τὶς δικές μας. Συνθήματα αὐτοαπομόνωσης καὶ ξενοφοβίας ρίπτουν μόνον οἱ κομπλεξικοὶ ἕλληνες, ποὺ φοβοῦνται τὴν ἐλεύθερη συναγωνιστικὴ ἢ καὶ ἀνταγωνιστικὴ συνάντησή μας μὲ τὸν

διπλανό, γιατὶ μᾶς ἀρέσει ὁ ναρκισσισμὸς τῆς δῆθεν ἀναμφισβήτητης ἐπάρκειάς μας. Οὔτε μᾶς χρειάζονται πάλιν μεγαλόστομες διακηρύξεις γιὰ δῆθεν αὐτοδυναμία μας, γιὰ αὐτόνομη πορεία στὸ χῶρο μας, μιὰ καὶ εἶναι πιὰ βέβαιο πὼς ὅσοι ἀπομονωθοῦν θὰ χαθοῦν. Κανεὶς πιὰ δὲν μπορεῖ στὴν ἑνωμένη Εὐρώπη νὰ ζήσει ἀγνοώντας τὸν ἄλλον, οὔτε ὑπάρχουν γυάλινοι πύργοι γιὰ νὰ κλεισθοῦμε ἐκεῖ κυνηγώντας μὲ τὸν τρόπο μας δονκιχωτικὰ ὑπαρκτοὺς ἢ ἀνύπαρκτους ἐχθρούς. Θὰ πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ μάθουμε ὅτι γιὰ νὰ ζήσουμε θὰ ἀγωνισθοῦμε. Καὶ θὰ εἶναι εὐτύχημα ἂν ἀγωνισθοῦμε τοὐλάχιστον ἐπὶ ἴσοις ὅροις μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ὄχι μπαίνοντας «ξυπόλητοι στ' ἀγκάθια». Δὲν ὠφελοῦν σὲ τίποτα οἱ θριαμβολογίες στὶς ὁποῖες ἔχουμε συνηθίσει ἀπὸ παλιά. Τὰ κλέη τῶν προγόνων μας μόνο γιὰ μᾶς εἶναι χρήσιμα σὰν ὠστικὴ δύναμη γιὰ νέες κατακτήσεις. Οἱ ἄλλοι οὔτε τὰ ξεύρουν, οὔτε καὶ θέλουν νὰ τὰ μάθουν.

Μέσα στὴν Ἑλλάδα ἔχουμε πολλοὶ ἀπὸ μᾶς τὴν ἐντύπωση ὅτι εἴμαστε τὸ κέντρο τῆς γῆς. Μόλις βγοῦμε ἔξω διαπιστώνουμε τὴν τραγικὴ πραγματικότητα: κανεὶς δὲν μᾶς ξεύρει ἢ καὶ ἂν μᾶς ξεύρει ἔχει τὰ δικά του κριτήρια γιὰ νὰ μᾶς ἀξιολογήσει. Τὰ παραμορφωτικὰ κάτοπτρα τῶν περασμένων κατακτήσεών μας ἀπειλοῦν νὰ μᾶς ἀποκόψουν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ πλέξουν γύρω μας ἕνα ἀδιαφανὲς παραπέτασμα, ποὺ μᾶς κρύβει τὴν ἀλήθεια σήμερα. Εἶναι πρὸς τιμὴν τῶν προγόνων μας τί ἐκεῖνοι μὲ θυσίες ἐπέτυχαν. Ἀλλ' ἡ τιμὴ ἐκείνη ἔχει καὶ μπορεῖ νὰ ἔχει ἀντανάκλαση σὲ μᾶς, μόνο ὑπὸ προϋποθέσεις ποὺ σήμερα δὲν φαίνεται νὰ συντρέχουν. Γι' αὐτὸ σὲ τίποτα δὲν ὠφελεῖ ὁ ἐξωραϊσμὸς τῆς

καταστάσεώς μας ἢ ὁ στρουθοκαμηλισμὸς ποὺ ὁδηγεῖ στὴ βέβαιη συρρίκνωσή μας.

Ἂν δὲν δοῦμε μὲ ἐπίγνωση τῶν πνευματικῶν μας ἐρεισμάτων τὴν κατάσταση καὶ ἂν δὲν μιλήσουμε ἐκ βαθέων πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους κινδυνεύουμε νὰ μείνουμε πολὺ πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἑταίρους μας παραδιδόμενοι στὴ νομοτελειακὴ καὶ μοιραία ἐξέλιξη ποὺ ἔρχεται σαρώνοντας τοὺς ἀνέτοιμους καὶ ἀπράγμονες. Παράλληλα χρειάζεται νὰ συλλάβουμε σὲ ὅλες της τὶς διαστάσεις τὴ νέα πραγματικότητα τῆς ἑνωμένης Εὐρώπης μέσα στὴν ὁποία εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ ζήσουμε· μιὰ πραγματικότητα ποὺ ὁριοθετεῖται ἀπὸ μιὰ δέσμη ὀξέων προβλημάτων, τὸ μέγιστο τῶν ὁποίων εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὁ «ἀποχριστιανισμός» τῆς Εὐρώπης, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν κόπωση ποὺ ἔχει προκαλέσει στὶς ψυχὲς τῶν δυτικοευρωπαίων ἡ νοθευμένη καὶ ἀλλοτριωμένη ἑτερόδοξη χριστιανοσύνη. Μᾶς χρειάζεται λοιπὸν ὄχι καταπραϋντικὸ ὑπνοφόρο φάρμακο, ποὺ θὰ μᾶς μεταφέρει στοὺς πλασματικοὺς καὶ ψεύτικους κόσμους τῶν παραδείσων τῆς αὐτάρκειας καὶ τῆς τρυφῆς, ἀλλὰ σάλπισμα ἐγερτήριο καὶ ἀγωνιστικὸ ποὺ θὰ μᾶς ξυπνήσει ἀπὸ τὸν λήθαργό μας καὶ θὰ μᾶς ἐξασφαλίσει τὴν ἀπαραίτητη ἐγρήγορση γιὰ νὰ μὴ καταληφθοῦμε ἀνέτοιμοι καὶ ἐξανδραποδιστοῦμε, δίδοντας στὴν Εὐρώπη τὴν εὐκαιρία νὰ πάρει τὴν ρεβάνς γιὰ ὅσα κατὰ καιροὺς ἀνεπιτυχῶς σὲ βάρος μας διέπραξε ἢ ἐσκέφθη νὰ διαπράξει.

Ὅποιος ὅμως ἀναλάβει τὸ ἔργο τοῦ σαλπιγκτῆ πρέπει νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ χειρίζεται καλὰ τὸ χειρουργικὸ νυστέρι καὶ τὸν θερμοκαυστῆρα, προκειμένου νὰ ἀποκόψει τοὺς

ὄγκους τῶν ἐθνικῶν μας ἐλαττωμάτων καὶ στὴ συνέχεια νὰ καυτηριάσει τὶς πληγὲς στὸ ἐθνικό μας σῶμα. Τὸ σῶμα ποὺ ἤδη κατάκειται στὸ κρεββάτι ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ «ὠχ-ἀδερφισμοῦ», αὐτῆς τῆς παλιᾶς μὰ καὶ ἀνανεωμένης ἀρρώστιας ποὺ μᾶς ἀφαιρεῖ τὴν δραστικότητα τῶν κινήσεων καὶ ἀρκεῖται στὰ ἐπιθέματα τοῦ συμφεροντολογισμοῦ καὶ τοῦ ἀτομικισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ ἰσοπεδωτικοῦ λαϊκισμοῦ ποὺ ἔφερε τὴν εὐτέλεια στὸν δημόσιο βίο καὶ τὸ σύνδρομο τοῦ ἐξυπνακισμοῦ στὸν ἰδιωτικό. Ἂς μὴ παρεξηγηθῶ, λοιπόν, ἀπόψε, ἀγαπητοί, ἂν χειριζόμενος καὶ ἐγὼ τὰ χειρουργικὰ ἐργαλεῖα προκαλέσω ὀδυνηρὸ πόνο. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκουσθοῦν «πάλιν καὶ πολλάκις» μερικὲς ἀλήθειες ἕως ὅτου ἀφυπνισθοῦμε οἱ πάντες σ' αὐτὸ τὸν τόπο.

Ἐντρέπομαι μερικὲς φορὲς νὰ ἐπισημάνω τὰ κακῶς κείμενα στὴν κοινωνία μας. Ἀλήθεια, τί νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ μιὰ κοινωνία ποὺ οἱ ξένοι τὴν περιγράφουν ὡς ναυαγίου ναυάγιον; Στὸ Μόναχο ἡ «*Sueddeutsche Zeitung*» πρὸ καιροῦ ἔγραφε γιὰ τὴν Ἑλλάδα: «*Κάθε βράδυ οἱ ταβέρνες εἶναι γεμάτες κυρίως ἀπὸ ἕλληνες καὶ ὄχι ἀπὸ τουρίστες, παρὰ τὶς ἁλμυρὲς τιμὲς λόγῳ τοῦ πληθωρισμοῦ. Οἱ ἕλληνες παρὰ τὰ ἄθλια οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ παρὰ τὸν πληθωρισμὸ ζοῦν ὄχι μόνο ἔξω ἀπὸ τὶς οἰκονομικές των δυνατότητες, ἀλλὰ ζοῦν τελικὰ καὶ σὲ βάρος τοῦ κράτους*» («*Καθημερινή*», 26-10-1990). Χόμπυ τῶν ἑλλήνων, λένε οἱ ξένοι, εἶναι ἡ φοροδιαφυγὴ καὶ ἡ ντόλτσε βίτα. Πέραν αὐτοῦ τὰ σημεῖα παρακμῆς συνεχῶς πληθύνονται. Ἀστυνομικοὶ κλέβουν, δασκάλες διακινοῦν ναρκωτικά,

ἐφοριακοὶ δωροδοκοῦνται, πολιτικοὶ ἔχουν ἀνάμειξη σὲ σκάνδαλα. Ἄνθρωποι τοῦ ὑποκόσμου ἠρωοποιοῦνται καὶ προβάλλονται, οἱ τρομοκράτες ἐνθαρρύνονται, ἡ νεολαία ἐθίζεται στὸν παρασιτισμό. Βοῶντα καὶ κράζοντα ἠθικὰ καὶ ἄλλα σκάνδαλα περνοῦν, γιὰ μεγάλη μερίδα τοῦ λαοῦ μας, χωρὶς καμμιὰ ἀντίδραση. Ἀντίθετα μάλιστα πολλοὶ ἥρωές των μυθοποιοῦνται καὶ ἐπιδοκιμάζονται.

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος κρίνοντας τὴν ἐποχή του διαπίστωνε καὶ τότε ὅτι *«ἄνδρες ἐναγεῖς εἰς ζῆλον πρόκεινται»*, δηλ. ἄνδρες ἀναίσχυντοι προβάλλονται πρὸς θαυμασμό! Ἡ διαπίστωση ἀπὸ μιὰ μεριὰ εἶναι «ἐλπιδοφόρος». Σκέπτεται κανεὶς πὼς τὰ ἴδια ἐγίνοντο πάντοτε καὶ ὅμως ὁ τόπος ἐπέζησε. Μακάρι νὰ εἶναι ἔτσι! Φοβοῦμαι ὅμως ὅτι ἡ σήψη ἔχει προχωρήσει σὲ βάθος καὶ ἔχει ἐγγίσει τὶς πιὸ λεπτὲς καὶ εὐαίσθητες περιοχές μας. Κανεὶς δὲν ὑποστηρίζει ὅτι *«πάντες ἐξέκκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν. Οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός»* ὅπως ἔγραφε ὁ ψαλμωδός.

Ὑπάρχουν σήμερα στὸν τόπο μας οἱ πολύτιμες ἠθικὲς καὶ πνευματικὲς δυνάμεις, οἱ ἄνθρωποι πού, σοβαροὶ καὶ ἀξιόλογοι ὅπως εἶναι, συνιστοῦν κεφάλαιο γιὰ τὸ ἔθνος. Ἀλλ' αὐτοὶ εἶναι σεμνοί, δὲν προβάλλονται καὶ ἀποφεύγουν τὴ δημοσιότητα. Πρέπει νὰ ψάξεις γιὰ νὰ τοὺς βρεῖς. Κρύβονται ἐπιμελῶς καὶ ἀπέχουν ἀπὸ τὰ κοινά. Δὲν θὰ δοῦμε εὔκολα στὶς θέσεις-κλειδιὰ τοῦ κράτους ἢ τῆς Ἐκκλησίας τέτοιους ἀνθρώπους μὲ ὀντότητα καὶ ἔρμα. Ἐκεῖ συνήθως προωθοῦνται οἱ χωρὶς προσωπικότητα, γιατὶ αὐτοὶ βολεύουν τοὺς ἐπαγγελματίες ὁδηγούς μας. Γιατὶ τέτοιοι ἄνθρωποι «χαλᾶνε τὴν πιάτσα». Μὲ τὸ ἦθος ποὺ διαθέτουν, μὲ τὴν προσωπική τους ἀκτινοβολία, μὲ τὴν ἀξία

τους δὲν εἶναι ὄργανα εὔχρηστα στὰ χέρια τῶν ὁποιωνδήποτε δημαγωγῶν ἢ ἐκμεταλλευτῶν τῆς λαϊκῆς πίστεως. Αὐτὴ ἡ «μαγιά» βεβαίως ὑπάρχει ἀλλὰ μένει ἀναξιοποίητη καὶ οὔτε ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ ἀξιοποιηθεῖ ποτὲ ἀπὸ κανένα. Γιατὶ καὶ αὐτὲς ἀκόμη οἱ ἐθνικές μας συμφορὲς φέρνουν πάντα στὸ προσκήνιο τὴν ἴδια χρεωκοπημένη κρούστα ποὺ ἦταν στὸ περιθώριο. Ἡ ἐναλλαγὴ στὴν κάθε λογῆς ἐξουσία τῶν δυνάμεων αὐτῶν εἶναι ἀπόδειξη τῆς μόνιμης ἀποστρατείας ὅλων τῶν ἄλλων ὑγιῶν δυνάμεων ποὺ παραμένουν σὲ κατάσταση παροπλισμοῦ γιατὶ εἶναι ἐπικίνδυνες.

Ὁ πάταγος τῆς δημαγωγίας καὶ ὁ ἄνεμος τοῦ ἐπαναπροσδιορισμοῦ μας ποὺ ἔπνευσε μετὰ τὴ μεταπολίτευση παρέσυρε πολλὰ ἀπὸ τὰ παραδοσιακά μας ἐρείσματα. Πολλὰ ἄλλαξαν ριζικὰ στὸν τόπο μας. Ἄλλα πρὸς τὸ καλό, καὶ πάμπολλα πρὸς τὸ κακό. Ὑπῆρξε ἐποχὴ ποὺ δὲν μποροῦσες νὰ λέγεσαι διανοούμενος ἂν δὲν ἦσουν χαρακτηρισμένος «προοδευτικός». Καὶ ὁ ὅρος αὐτὸς σαρκωνόταν στὸν τύπο τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἀνελεύθερου καὶ πνευματικὰ εὐνουχισμένου ἀνθρώπου, τοῦ κομματικὰ στρατευμένου καὶ ὑποτεταγμένου σὲ δογματικὲς ντιρεκτίβες. Κι ὅμως μᾶς χρειάζονται ἀληθινὰ προοδευτικοὶ ἄνθρωποι, ποὺ ὅμως δὲν φαίνεται νὰ πλεονάζουν σ' αὐτὴ τὴ χώρα. Δὲν ὑπάρχουν πιὰ ἀρκετοὶ ἄξονες συσπείρωσης τέτοιων δυνάμεων. Ὁ δημόσιος βίος καὶ τὰ πολιτικὰ κόμματα δέν ἐμπνέουν πιὰ ὅπως πρῶτα τοὺς νέους μας ποὺ δείχνουν βαθειὰ ἀπογοητευμένοι, ἀπροβλημάτιστοι καὶ προβληματικοί. Ὁ ἐκδημοκρατισμὸς τῆς ζωῆς μας ἐξαντλήθηκε σὲ παραχωρήσεις ποὺ εἰσάγονται μὲ κακέκτυπες διαδικασίες καὶ εἰσπράττονται ὡς δικαιώματα ἀκοινώνητης ἐγωκεντρικῆς κατοχύρωσης.

Σημαντικὴ μερίδα τοῦ Τύπου δὲν σέβεται τὴ νοημοσύνη τῶν ἀναγνωστῶν του καὶ οἱ τίτλοι του εἶναι μνημεῖα δημαγωγίας κακῆς μορφῆς. Ἡ τηλεόραση δὲν προσφέρει στὸ λαὸ ἕνα σωστὸ ὅραμα ζωῆς, γι' αὐτὸ καὶ ἐπλεόνασαν ἐκεῖνοι ποὺ πουλᾶνε ἐλπίδα στοὺς ἀπελπισμένους ἀνθρώπους. Ἡ Παιδεία ἔγινε ἄθυρμα στὰ χέρια ἐπίδοξων θαυματοποιῶν, ποὺ ὅμως ἔκαναν πειράματα ὅπως ὁ παλιὸς ἐκεῖνος κουρέας στοῦ κασίδη τὸ κεφάλι. Καὶ κασίδης ἐν προκειμένῳ δὲν εἶναι μόνο τὰ παιδιά, εἶναι ὅλο τὸ ἔθνος, ποὺ ἔτσι στερεῖται τὸ παραγωγικό του δυναμικὸ γιὰ μιὰ γενεὰ τοὐλάχιστον. Τί μπορεῖ νὰ περιμένει κανεὶς σήμερα ἀπὸ μία παιδεία ποὺ δὲν πλάθει ἀνθρώπους, ἀλλὰ προετοιμάζει τὰ αὐριανὰ ρομπότς; Εἶναι θαῦμα πῶς ὑπάρχουν ἀκόμη παιδιὰ ποὺ ἔχουν ἐπιμέλεια καὶ ἀτενίζουν τὸ μέλλον μὲ αἰσιοδοξία. Ἢ ξεχνᾶτε ὅτι ἡ Παιδεία μας ἔχει προσανατολισθεῖ πρὸς τὸν θετικισμὸ ἀπωθώντας στὸ περιθώριο ἢ ἐξοβελίζοντας παντελῶς τοὺς δύο βασικοὺς πόλους τῆς ἱστορικῆς μας ἀνέλιξης ποὺ εἶναι ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ὀρθοδοξία;

Ἡ γλῶσσα μας δολοφονήθηκε ἀπὸ τοὺς αὐτόκλητους σωτῆρες της. Καὶ εἶναι βέβαια πρωτάκουστο τὸ συμβὰν σὲ μᾶς. Μὲ τὴν ψῆφο τῶν 300 τῆς Βουλῆς μέσα σὲ μιὰ νύκτα ἐκτελέσθηκε ἡ λεγόμενη καθαρεύουσα τῆς ὁποίας μάλιστα μεγαλώνυμος πολιτικὸς ἔσπευσε νὰ δηλώσει ὅτι ἐτέλεσε καὶ τὸ μνημόσυνο. Λὲς καὶ ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ἕνα ζωντανὸ ὄργανο ποὺ ἐξελίσσεται σταδιακὰ διατηρώντας ὅμως στενὲς ἐπαφὲς μὲ τὸ παρελθόν της. Τώρα ἀκούεται ὅλο καὶ πιὸ ἔντονα τό «MEA CULPA» καὶ τροχιοδρομεῖται ἡ ἐπανεισαγωγὴ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν στὰ Γυμνάσια.

Ἡ οἰκογένειά μας διαλύεται. Δὲν εἶναι τόσον οἱ νόμοι τῆς τελευταίας 15ετίας ποὺ φταῖνε, ὅπως συνηθίζομε νὰ λέμε. Οἱ νόμοι συνήθως ἀπηχοῦν τὴν πραγματικότητα καὶ ἀνταποκρίνονται στὶς κατεργασμένες συνθῆκες τῆς ζωῆς. Ἂν ἕνας νόμος δὲν εὑρίσκεται σὲ συντονισμένη εὐθυγράμμιση πρὸς μία διαμορφωμένη ἤδη κατάσταση θὰ ἀποτύχει. Παράδειγμα ὁ πολιτικὸς γάμος ποὺ ἔμεινε στὰ χαρτιά, γιατὶ κινήθηκε ἀντίθετα πρὸς ὅ,τι ὁ λαὸς πιστεύει καὶ ζεῖ. Δὲν φταῖνε, λοιπόν, οἱ νόμοι γιὰ τὸ ξεχαρβάλωμα τῆς οἰκογένειας, αὐτὸ συντελεῖται ἀπὸ χρόνια, σιγά-σιγὰ καὶ ἀνεπαίσθητα γιατὶ ἀλλάζει τὸ ἦθος τῶν ἑλλήνων. Ὁ πανσεξουαλισμὸς καὶ ἡ λεγόμενη ἀπελευθέρωση τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ παρελθόντος, ποὺ ἐπὶ ἔτη διαφημίζονται σὰν προασπιστὲς τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, εἶναι τὰ αἴτια τοῦ κακοῦ. Οἱ ρίζες κόβονται καὶ τὸ δένδρο ξεραίνεται. Ἂν οἱ ρίζες εἶναι γερὲς τότε «μὴ φοβηθεῖς τὸ δένδρο ποὺ ἅπλωσε τὶς ρίζες του βαθειὰ στὸ χῶμα, κι ἂς ρίξη τὴν κορφή του ὁ ἄνεμος καὶ τὰ πυκνὰ κλαδιά του ἀκόμα».

Ἔχει μάθει ὁ λαός μας στὸν εὔκολο βίο, δὲν θέλει νὰ δουλέψει. Ὄνειρο τῶν περισσοτέρων νέων μας εἶναι ἡ ἐξασφάλιση μιᾶς θέσεως στὸ δημόσιο. Γιατὶ ἐκεῖ δὲν δουλεύουν, ἐξαιρέσει ἐλαχίστων. Ὁ ἕλληνας εἰσπράττει 100, παράγει 20 καὶ ξοδεύει 200. Τὰ περίφημα «κεκτημένα» του δικαιώματα στρέφονται ἐναντίον τῆς ὁλότητος. Τὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα ἔχει ἐξελιχθεῖ σὲ μάστιγα περιφρούρησης αὐτῶν τῶν κεκτημένων σὲ βάρος τῶν ἄλλων. Καὶ συχνά-πυκνὰ γινόμαστε μάρτυρες ἐκβιασμῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου πότε ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς πού, ὅπως ἐγράφη, κρα-

τοῦν ὁμήρους τὰ παιδιὰ γιὰ ἕνα μήνα, πότε ἀπὸ τοὺς τῆς ΔΕΗ ποὺ γυρίζουν τοὺς διακόπτες καὶ βυθίζουν τὴ χώρα στὸ σκοτάδι, πότε ἀπὸ τοὺς τραπεζιτικούς, τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους κ.λπ. Γράφεται κατὰ κόρον γιὰ τὸ δικαίωμα τῆς ἀπεργίας. Ὅμως ποιός θὰ προστατεύσει καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐργασίας; Τὸ ἴδιο τὸ κράτος δίδει τὸ σύνθημα τῆς διαλύσεως. Πρὸ ἡμερῶν στὸν δημόσιο διαγωνισμὸ γιὰ τὴν πρόσληψη δημοσίων ὑπαλλήλων οἱ διαγωνιζόμενοι ἐρωτήθησαν μεταξὺ ἄλλων νὰ ποῦν σὲ ποιά ταβέρνα ἢ ὅπως ἐγράφη, σὲ ποιό φαγάδικο τῶν Μεσογείων τῆς Ἀττικῆς προσφέρεται ἡ καλύτερη γαρδούμπα. Δηλ. τὸ κράτος καὶ ὁ εὐφυὴς ἐκπρόσωπός του ποὺ ἐπέλεξε αὐτὴ τὴν ἐρώτηση ἀπαιτώντας ἀπὸ τοὺς ὑποψηφίους νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ δώσουν σωστὴ ἀπάντηση εἶναι σὰν νὰ τοὺς εἰσηγεῖτο νὰ γίνουν ταβερνόβιοι, νυκτόβιοι, ρεμπέτες ἢ σὰν νὰ ἤθελε νὰ ἀνταμείψει αὐτοὺς ποὺ εἶναι τέτοιοι.

Ὁ περίγυρος τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων ποὺ ἄμεσα μᾶς ἀφοροῦν φορτίζεται ἐπικίνδυνα. Ἡ ἀναμενόμενη ἐντὸς 6μήνου πτῶσις τοῦ καθεστῶτος Ἀλία στὴν Ἀλβανία καὶ ἡ ὁσονούπω συντελούμενη διάλυση τῆς Γιουγκοσλαυικῆς ὁμοσπονδίας συνιστοῦν δύο κολοσσιαῖα ζητήματα ποὺ ἐνδιαφέρουν τὴ χώρα μας διότι συναρτῶνται μὲ βεβαίους διωγμοὺς σὲ βάρος τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ στοιχείου τὸ πρῶτο καὶ μὲ πολιτικὲς ἀνακατατάξεις εὐρείας μορφῆς τὸ δεύτερο. Ὁ ἀναβαθμισμένος ἐξ ἄλλου, μετὰ τὴν κρίση στὸν Κόλπο, ρόλος τῆς Τουρκίας σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν παρατηρούμενη ἔξαρση τοῦ ἰσλαμισμοῦ καὶ τὴ σταδιακὴ διείσδυσή του στὴ δύση, ἀναδεικνύουν τὴ χώρα μας, μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες βόρειες ὀρθόδοξες βαλκανικὲς χῶρες, προμα-

χώνα τῆς Δύσεως στὴν ἀναχαίτιση τοῦ κινδύνου, καὶ βασικὸ παράγοντα τῶν ὑπὸ διαμόρφωσιν νέων στρατηγικῶν στὰ Βαλκάνια. Φοβοῦμαι ὅμως ὅτι δὲν εἴμεθα σὲ θέση, ἕνεκα τῆς βαθειᾶς κρίσεως τῆς κοινωνίας μας, νὰ ἀνταποκριθοῦμε στοὺς νέους κρίσιμους ρόλους ποὺ μᾶς ἀναθέτουν οἱ περιστάσεις, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὁριστικό μας παραγκωνισμὸ ἢ ὁριακὴ συρρίκνωσή μας. Ἐμᾶς φαίνεται νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει πῶς θὰ ἐξασφαλίσουμε φιλιππινέζες γιὰ ὑπηρέτριες ἢ πολωνοὺς ἢ βορειοηπειρῶτες γιὰ φθηνοὺς ἐργάτες, ἀνάγοντες τὴν ἐκμετάλλευση ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο σὲ ἐθνικὸ σπόρ.

Οἱ Ἕλληνες ὑπήρξαμε πάντοτε θύματα τῶν παρορμητικῶν κινήσεών μας καὶ ἐθυσιάσαμε τὶς δυνάμεις μας στὸ βωμὸ τοῦ πολιτικοῦ μας διχασμοῦ. Σήμερα ἡ Ἑλλάδα δίδει τὴν ἐντύπωση μιᾶς ἀρένας ὅπου τὰ πολιτικὰ πάθη φανατίζουν τοὺς μονομάχους καὶ τοὺς ὁδηγοῦν στὴν ἔσχατη ἀναμέτρηση. Ἡ κατάρα τοῦ διχασμοῦ παρακολουθεῖ κατὰ πόδας κάθε εὐτυχισμένη ὥρα τοῦ ἔθνους. Ὁ θρίαμβος τῶν βαλκανικῶν πολέμων τοῦ 1912 παρεχώρησε τὴ θέση του στὸ διχασμὸ τοῦ 1915 μὲ ἀποκορύφωμα τὴ μικρασιατικὴ τραγωδία. Τὸ ἔνδοξο ἔπος τοῦ 1940 ἀκολουθήθηκε ἀπὸ τὸν ἐμφύλιο σπαραγμὸ ποὺ κόστισε σὲ ἀνθρώπινο δυναμικὸ καὶ σὲ οἰκονομικὰ μεγέθη πολὺ ἀκριβὰ στὸν τόπο. Καὶ ἡ εἴσοδός μας στὴν ΕΟΚ μετατράπηκε ἀργότερα σὲ πειρασμὸ αὐτοδιάλυσης ἐπειδὴ ἀντὶ νὰ συγκροτούμεθα μὲ πνεῦμα νοικοκυροσύνης, παραγωγικότητας καὶ φιλοτιμίας, ἐμεῖς παρασυρόμασταν σὲ παραλήρημα κομματικῶν κραυγῶν στὶς φωτόλουστες πλατεῖες, ἐνῶ τὸ σκάφος ἔγερνε ἐπικίνδυνα καὶ ἔμπαζε νερά.

Ἀλλ' ἂς ἔλθουμε καὶ στὰ πολὺ σοβαρότερα. Πρέπει νὰ τὸ παραδεχθοῦμε ὅτι ὅλο τὸ πνευματικὸ σκέλος τοῦ πολιτισμοῦ μας ἔχει ὑποβαθμισθεῖ καὶ παρουσιάζεται σὰν ἄχρηστο, ἀφοῦ ὅλα ὑπέκυψαν στὸν πειρασμὸ τῆς ἐκλογίκευσης, τοῦ κέρδους καὶ τῆς χρησιμοθηρίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὅ,τι ἀναφέρεται στὰ μυστικὰ μηνύματα, στὸ συναίσθημα, στὸ βαθύτερο Εἶναι, χλευάζεται καὶ ἀπορρίπτεται. *«Οὗ ἐὰν εἰσέλθη ὕβρις, ἐκεῖ καὶ ἀτιμία»* ἐπισημαίνει ὁ σοφὸς παροιμιαστής. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει. Καὶ γι' αὐτὸ τὰ ναρκωτικά, ἡ βία, ἡ ἐγκληματικότητα, ἡ οἰκολογικὴ κρίση εἶναι καρποὶ μιᾶς ψεύτικης ἀνάπτυξης ποὺ θεωρήθηκε «πρόοδος» ἐνῶ στὴν οὐσία ἦταν προδοσία τοῦ Ἀνθρώπου ποὺ κατήντησε καχύποπτος ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, διχασμένος ἐσωτερικά, ψυχικὰ ἀναστατωμένος. Ἡ ἀλλοτρίωση αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τὶς σοβαρότερες, γιατὶ ἀναφέρεται σὲ καίριο σημεῖο τῆς οὐσιαστικῆς μας ὑπάρξεως, μιὰ καὶ ὅπως ἤδη εἴπαμε ἡ πνευματικὴ θωράκιση ἑνὸς λαοῦ εἶναι ἐκείνη βασικὰ ποὺ τοῦ ἐξασφαλίζει τὸ οὐσιῶδες του στοιχεῖο.

Στὴ νεώτερη Ἑλλάδα ζοῦμε τὶς τραγικὲς συνέπειες μιᾶς σχιζοφρένειας, ποὺ ἐκφράζεται δραματικὰ στὴ γεμάτη ἀσυνέπεια καὶ ὑποκρισία καθημερινὴ ζωή μας. Λεκτικὰ καὶ σὲ ὑψηλοὺς τόνους πλέκομε διθυράμβους στὶς προγονικὲς ἀρετές, στὴν ὀρθόδοξη ταυτότητά μας, στὸ ἑλληνικὸ ἦθος, στὴ δωρικὴ ἁπλότητα καὶ ἐγκαρδιότητα τοῦ τρόπου ζωῆς, στὶς λαϊκὲς παραδοσιακὲς κατακτήσεις καὶ στὴν πράξη βιώνουμε ὁλονὲν καὶ περισσότερο μιὰ πραγματικότητα ἀγελαίας ζωῆς, ἀπάνθρωπης μεταχείρισης καὶ ἐκμετάλλευσης τοῦ προσώπου, εἰσαγόμενης κακέκτυπης κουλτούρας, ἀπάμβλυσης τῶν παραδοσιακῶν μας

θεσμῶν, ἀπάρνησης τῆς ἱστορίας μας καὶ κατακρήμνισης τῶν πνευματικῶν μας ἐρεισμάτων. Δὲν θὰ ἐπιμείνω περισσότερο σ' αὐτό, ἐπειδὴ ἐπείγομαι νὰ περάσω στὸ τελευταῖο κεφάλαιο τῆς ὁμιλίας μου ποὺ περιέχει τὴν πρότασή μου γιὰ τὴν ἔξοδό μας ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο.

Μιλῶ μὲ βεβαιότητα γι' αὐτὸ ποὺ θὰ πῶ στὴ συνέχεια, ὄχι γιατὶ περνιέμαι γιὰ ἀλάθητος κηδεμόνας τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ γιατὶ ἔχω στὸ νοῦ μου τοὺς ἀλάνθαστους κανόνες ποὺ ἐπὶ αἰῶνες διέπουν μὲ ἐπιτυχία τὴ ζωή μας σὲ τοῦτον ἐδῶ τὸν τόπο. Μάθαμε νὰ ἀξιολογοῦμε τὰ πάντα μὲ τὸν πῆχυ τοῦ συμφέροντος. Κι ὅμως ὑπάρχουν ἔξω ἀπὸ τὴν ἀποχαυνωτικὴ ἀνεμελιὰ ἢ τὴν παγίδευση στοὺς φανατισμοὺς διέξοδα βγαλμένα μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορία μας, βεβαιωμένα ἐπανειλημμένα ἀλλὰ ἀπωθημένα στὸ περιθώριο ἀπὸ τοὺς κάθε λογῆς «φωταδιστές» ποὺ βάλθηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια μὲ τὰ χρυσωμένα χάπια παντοειδῶν συνταγῶν ποὺ κινοῦνται ἀνάμεσα σὲ ψευδαισθήσεις μηδενισμοῦ καὶ ὁράματα μεταφυσικῆς θεωρίας νὰ μᾶς σώσουν. Ὁ Ἕλληνας βομβαρδίζεται ἐδῶ καὶ 150 χρόνια γιὰ νὰ ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴν Παράδοσή του, ὅπως τὸ βρέφος ἀπὸ τὸν μητρικὸ μαστό. Ἡ παράδοση γιὰ τὴν ὁποία μιλῶ εἶναι ἐκείνη ποὺ πλάσθηκε μέσα στοὺς θρύλους καὶ τὶς ἱστορίες, ζυμώθηκε μὲ τὸ κλάμα καὶ τὸ δάκρυ, φωτίσθηκε μὲ τὸ ἀνέσπερο φῶς τῆς ἐκκλησιᾶς, ζωντάνεψε μέσα στὶς γιορτὲς τῆς ρωμιοσύνης, σμιλεύθηκε σὲ χρόνια ἔνδοξα μὰ καὶ τραγικά. Αὐτὴ ἡ Παράδοση εἶναι διαποτισμένη ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξία γιατὶ στὸ μεγαλύτερο μέρος της ἀνελίσσε-

ται μέσα καὶ γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Αὐτὴ ἡ παράδοση, δεμένη μὲ τὴν ἱστορία μας νοηματίζει τὴ ζωή μας καὶ σφραγίζει τὴν πορεία μας εἴτε αὐτὸ ἀρέσει στούς «φωταδιστές» εἴτε ὄχι. Αὐτὴ ἡ παράδοση τώρα πλήττεται ἀνελέητα ἀπὸ ἀβασάνιστες ἀποδοχὲς εἰσαγομένων τρόπων ζωῆς. Καὶ ἐδῶ μοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ στρέψω τὸ λόγο σ' αὐτὸ ποὺ καὶ ἐγώ, μὲ τὴν ἰδιότητά μου, ἐκφράζω καὶ ποὺ μοῦ φαίνεται καὶ σὰν πνευματικὸ καὶ σὰν πολιτιστικὸ καὶ σὰν πανεθνικὸ μέγεθος, μιὰ χρυσὴ ἐφεδρεία γιὰ τὴν ἔσχατη τούτη ὥρα, τὴν Ἐκκλησία μας.

Τῆς Παράδοσής μας αὐθεντικὸς ἐκφραστὴς εἶναι ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μας, ὄχι τόσο σὰν συγκεκριμένα πρόσωπα, μὲ τὴν κληρικὴ ἰδιότητα, ποὺ πολλὲς φορὲς ἀποδεικνυόμεθα ἀτελῆ καὶ ἀνίκανα νὰ συντονισθοῦμε στὸν ρυθμὸ τῆς ἐποχῆς μας, ὅσο σὰν τρόπος ζωῆς, ποὺ ξεπερνᾶ διαχρονικὰ τὴ σμικρότητα τῶν προσώπων ποὺ κάθε φορὰ τὸν ἐκπροσωποῦν, καὶ φθάνει στὴν καρδιὰ τοῦ κάθε ἑλληνορθόδοξου γιὰ νὰ τὴν ἀναγεννήσει καὶ νὰ τὴν προσανατολίσει πρὸς τὴ νίκη. Σήμερα εἶναι τόσο τραγικὴ ἡ κατάσταση τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας ποὺ χωρὶς ὑπερβολὴ τῆς χρειάζεται μιὰ νεκρανάσταση ποὺ μόνο ἡ σώζουσα πίστη τῆς Ἐκκλησίας μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσει. Διερωτῶμαι ὅμως κι ἐγὼ μαζί σας ἂν αὐτὸ τὸν ρόλο μπορεῖ σήμερα νὰ τὸν ἀναλάβει ἡ Ἐκκλησία μας. Ἀδίστακτα πιστεύω πὼς ναί, γιατὶ μόνο αὐτὴ μπορεῖ νὰ προκαλέσει ἕνα Μεγάλο Ἐθνικὸ Σεισμὸ καὶ νὰ κατευθύνει ἕνα ἀληθινὸ καὶ ἐλεύθερο Διάλογο γιὰ ὅ,τι ὑψηλὸ καὶ ὑπέροχο ἔχουμε σὰν πατρογονικὴ παρακαταθήκη καθὼς καὶ νὰ συνεγείρει κάθε ζωντανὴ δύναμη ποὺ ἔχει ἀπομείνει σ' αὐτὸ τὸν τόπο ἀκέ-

ραιη καὶ ἀπροσκύνητη στὸν ἀλάστορα τοῦ κακοῦ. Θὰ μποροῦσε ἀκόμη -πιστεύω- νὰ ἐγκαρδιώσει ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ πιστεύουν ὅτι ἡ Ἀποκάλυψη δὲν σταμάτησε κάποτε ἀλλὰ ὅτι συνεχίζεται μέσα στὴν ἱστορία καὶ ὅτι ὁ Μυστικὸς Χριστὸς συνεχίζει καὶ σήμερα τὸ σωτήριο ἔργο Του μέσα στὸν κόσμο. Παράλληλα ἡ Ἐκκλησία θὰ μποροῦσε σὲ τοῦτες τὶς δύσκολες ὧρες νὰ ἐμπνεύσει ἐλπίδα καὶ αἰσιοδοξία σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς αὐτοῦ τοῦ ἔθνους, ἀφαρπάζοντας ἀπὸ τὶς κεφαλές μας τὴν ἀπειλὴ ποὺ αἰωρεῖται γιὰ κατάρρευση καὶ διάλυση τῶν πάντων. Καὶ μέσα ἀπὸ τὸ Συναγερμὸ αὐτὸ θὰ μποροῦσε ἡ Ἐκκλησία νὰ δείξει στοὺς ἀνθρώπους τοὺς νέους δρόμους ποὺ ἐγγυῶνται τὴν ἀσφαλῆ διέξοδο μέσα ἀπὸ τὶς κοσμογονικὲς ἀλλαγὲς ποὺ προκαλοῦν πανικό. Κάποτε πρὶν ἀπὸ 40 χρόνια, ἕνα Μανιφέστο τῶν Χριστιανῶν Ἐπιστημόνων, ἡ γνωστή *«Διακήρυξις»* στὴ διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἦταν ἐκεῖνο ποὺ ὡδήγησε τὴν Ἀριστερὰ στὴν ἥττα. Περίεργο μὰ ἀληθινό! Ἐκείνη ἡ *«Διακήρυξις»* ἀπεγύμνωσε τὴ μαρξιστικὴ παράταξη ἀπὸ τὴν ἐπίφαση τοῦ ἐπιστημονισμοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴ προβολὴ τοῦ αἰτήματος τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Τώρα; Τώρα σιωπή, ἐνδοστρέφεια καὶ μικροπολιτική.

Δὲν ἐννοῶ βέβαια νὰ ἐμφανισθεῖ ἡ Ἐκκλησία σὰν πολιτικὸ κόμμα. Μπορεῖ ὅμως νὰ δράσει σὰν καταλύτης, ὡς ζύμη καὶ νὰ ταράξει τὰ ἤρεμα νερὰ τοῦ τέλματος τῆς μακαριότητος καὶ τῆς μετριοκρατίας μέσα στὸ ὁποῖο ζοῦμε. Ὅμως, λυπᾶμαι ποὺ τὸ λέω, ἡ Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία δίδει σήμερα τὴν ἐντύπωση ὅτι ζεῖ καὶ αὐτὴ καὶ ἀκολουθεῖ τὴ μοίρα τῆς Ἑλλάδος. Γιατί; Διότι οἱ ἡγέτες της ἀπολιθωμέ-

νοι μέσα σὲ ρητορίες καὶ σχήματα χωρὶς ζωὴ καὶ προοπτική, ἀφήνουμε τὰ μεγάλα καὶ ἀσχολούμεθα μὲ τὰ ταπεινά.

Ἡ Ἐκκλησία στὴν ἀνθρώπινη ἔκφρασή της λησμόνησε τὴ θεανθρώπινη δόμησή της καὶ ἀποδέχθηκε τὴν Παράδοση σὰν Ἱστορία μόνο, δηλ. ὡς παρελθὸν καὶ ὄχι ὡς δύναμη ζωντανή, ὡς διαρκὲς παρόν. Στεγανοποιήθηκε σ' ἕνα αὐτάρκη συντηρητισμὸ καὶ οἱ Ταγοί της, -ἐμεῖς δηλ.- μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις νοιώθουμε μιὰν ἀπέραντη ἱκανοποίηση ἐπαναλαμβάνοντας τὸν ἑαυτό μας καὶ ἀδικώντας τὴν ἀλήθεια.

Ἡ Ἐκκλησία ἐγκατέλειψε τὴ δυναμικὴ τῆς Ἀποκάλυψης, ἐχαλάρωσε τοὺς τόνους τῆς προφητικῆς της φωνῆς καὶ ἐπέτρεψε στὶς δυνάμεις τοῦ κόσμου τούτου -ποὺ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ εἰδωλοποίηση τῶν σχημάτων τοῦ κόσμου- νὰ ἀποκτήσουν τὴν πρωτοβουλία τῶν κινήσεων. Σὲ αὐτὸ βοήθησαν πρόθυμα πολλοί. Ἡ Θεολογία πρῶτα ἀπ' ὅλα, ἡ ὁποία ἔφθασε νὰ γίνει ἕνας ἄψυχος ἀκαδημαϊσμός. Ἡ πολιτικὴ ὕστερα, ποὺ δὲν ἤθελε ποτὲ μιὰ Ἐκκλησία ζωντανὴ καὶ ἐλεύθερη. Ἡ ἀλλοτρίωση ἔπειτα ποὺ ἐπέπεσε πάνω στὸ σῶμα τοῦ λαοῦ μας. Μὰ τὴν κύρια εὐθύνη τὴν φέρει ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία στὰ πρόσωπα τῶν ἡγετῶν της, μικρῶν καὶ μεγάλων, ποὺ ἔκαναν θανάσιμα σφάλματα. Ἐπαναπαύθηκαν στὰ κεκτημένα καὶ συμβιβάσθηκαν μὲ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου πού «παράγει» δηλ. παρέρχεται καὶ μεταβάλλεται. Στὴν καλύτερη περίπτωση ἐξέθρεψαν ἕνα στεῖρο εὐσεβισμὸ καὶ φοβήθηκαν τὴ μεγάλη πρόκληση τῆς Ρήξης μὲ τὶς δυνάμεις τοῦ κακοῦ. Καὶ ἔτσι ἄφησαν σὲ ἄλλους νὰ ἀναλάβουν ψευδεπίγραφα αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴ φύση

της ἦταν καὶ εἶναι ἐπαναστατικὴ καὶ ἀσυμβίβαστη. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ νέοι στέκονται μὲ ἐπιφύλαξη ἀπέναντί μας. Ἐνῶ ὅπου ἡ Ἐκκλησία ἔδειξε τὸ ἀληθινό της πρόσωπο ἐκεῖ ἀγαπήθηκε καὶ τὴν ἀκολούθησαν πιστά. Πρόσφατη ἀπόδειξη οἱ χῶρες τοῦ τέως ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ.

«Ἡ Ἐκκλησία ποτὲ δὲν μᾶς πρόδωσε. Ἦταν ἀνέκαθεν στὸ πλευρό μας. Κατὰ κάποιον τρόπον ὅλοι εἴμεθα συνεταῖροι μὲ αὐτήν καὶ χωρὶς αὐτὴν οὔτε κὰν θὰ ὑπήρχαμε». Ἡ δήλωση αὐτὴ ἀνήκει στὸν Λὲχ Βαλέσα ποὺ τὴν εἶπε στὴ συνεδρία τῆς Παγκόσμιας Ὀργάνωσης Ἐργασίας στὴ Γενεύη, προσθέτοντας: *«Στὶς σκληρὲς μέρες τῆς δοκιμασίας, ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας μᾶς δίδαξε ὑπομονή, προσκαρτερία καὶ αὐτοσυγκράτηση, ὥστε ν' ἀποφύγουμε τὸν σκόπελο τοῦ ἐμφυλίου πολέμου».*

Ὅπου ἡ Ἐκκλησία στρατεύθηκε στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἐλευθερία, ἐκεῖ οἱ λαοὶ τῆς ἄνοιξαν τὶς καρδιές των. Γιὰ τὴν πατρίδα μας ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι ἕνα ἀτίμητο κεφάλαιο, ἕνας θησαυρὸς ἀδαπάνητος. *«Τί ἄλλο εἶναι ἡ Ἑλλάδα;»* θὰ διερωτηθεῖ πρόσφατα ἡ κ. Ἑλένη Γλύκατζη-Ἀρβελέρ. Καὶ θὰ δώσει ἀμέσως ἡ ἴδια τὴν ἀπάντηση: *«Τί ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γλῶσσα καὶ τὴν Ὀρθοδοξία».* Κι ὅμως ποιός σήμερα ἀποδέχεται ἀνεπιφύλακτα τὸν ὀρθὸ αὐτὸ ἀφορισμό; Οἱ πολλοί, καὶ ὅταν δὲν τὸν ἀμφισβητοῦν, ἐξαντλοῦνται σὲ λεκτικοὺς διθυράμβους χωρὶς πρακτικὸ ἀντίκρυσμα. Ἀλλὰ καὶ πότε ἡ Ἐκκλησία μας μίλησε προφητικὰ καὶ ὄχι ἀνούσια; Πότε συνετάραξε τὶς συνειδήσεις καὶ στάθηκε ἀντιμέτωπη μὲ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ λαοῦ μας, ἐκτὸς ἀπὸ εὐάριθμες ἐξαιρέσεις ἐκλεκτῶν ποιμένων, ποὺ πιστοὶ στὸ χρέος, ἔγιναν καὶ γίνονται καὶ

σήμερα ἀκόμη ἀποδιοπομπαῖοι; Χάρη σ' αὐτοὺς ὁ λαός μας συντηρεῖ τὴν ἐλπίδα μέσα τους καὶ αὐτοὶ ὁσοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι, ἐνσαρκώνουν τὸ πνεῦμα τῆς ἀντίστασης.

Ναί, γιὰ νὰ γίνουν ὅλα αὐτὰ χρειάζονται ἄνδρες στὴν Ἐκκλησία ποὺ θὰ τολμήσουν νὰ ἀρθρώσουν τὴν ἀλήθεια, ποὺ θὰ τολμήσουν νὰ ὁμολογήσουν τὰ σφάλματά των, ποὺ θὰ τολμήσουν νὰ ζητήσουν συγγνώμην ἀπὸ τὸ λαό. Αὐτοὶ ποὺ ἀψηφώντας τὸ ὁποιοδήποτε κόστος θὰ καλέσουν σὲ μετάνοια ὅλους, ἄρχοντες καὶ ἀρχομένους, ἀρχίζοντας ὅμως ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους. *«Εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐπιβίωση τοῦ Γένους χωρὶς μετάνοια… Πρέπει νὰ μετανοήσουμε, γιατὶ αὐτὴ εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ βοηθήσουμε καὶ τοὺς ἄλλους Εὐρωπαίους καὶ μή, νὰ μετανοήσουν. Πρέπει νὰ παραιτηθοῦμε ἀπὸ τὴν οἴηση»*. Χρειάζονται ἄνδρες ποὺ θὰ σηκώσουν τὸ βάρος τῆς συνενοχῆς γιὰ ὅ,τι κακὸ ἔχει συμβεῖ σ' αὐτὸ τὸν τόπο, ἀλλὰ καὶ θὰ βαστάσουν τὶς ἐλπίδες τοῦ λαοῦ γιὰ μιὰ ἀλλαγὴ πορείας ποὺ θὰ τὴν ἐξασφαλίζει ἡ παραδοχὴ τοῦ θανάτου σὰν προϋπόθεση ζωῆς. Μᾶς χρειάζονται τέτοιοι ἄνδρες ποὺ θὰ ζωογονήσουν καὶ πάλιν τὴν ἐνορία, ποὺ θὰ κάνουν νὰ λειτουργήσει καὶ πάλιν κοινοτικὰ ἡ θεία Λειτουργία σὰν στοιχεῖο ἑνότητος, ἀγάπης, ἁγιασμοῦ καὶ δυναμικῆς τῆς ἀνθρώπινης κοινότητος καὶ τῆς νοηματοδότησης τοῦ βίου.

Μᾶς χρειάζονται ἀκόμη δάσκαλοι μὲ συνείδηση χρέους. Ἄνθρωποι ποὺ θὰ μποροῦν νὰ μιλοῦν στοὺς μαθητές των γιὰ τὸ ἦθος, γιὰ ἀξίες, γιὰ ἀλήθεια, γιὰ παράδοση χωρὶς νὰ ντρέπονται. Ἄνθρωποι ποὺ ἀντὶ νὰ ὑπονομεύ-

ουν, θὰ ὁριοθετοῦν τὴ νέα πορεία τῶν ἑλλήνων μέσα ἀπὸ τὶς Συμπληγάδες τοῦ εὐδαιμονισμοῦ καὶ τῆς ἀδιαφορίας, πρὸς τὰ ἀξεπέραστα καὶ διαχρονικὰ ἰδεώδη τῆς ἑλληνορθοδοξίας. Μᾶς χρειάζονται τέτοιοι εὐαίσθητοι στοὺς στεναγμοὺς τῆς νέας γενιᾶς ἄνθρωποι ποὺ θὰ μετατρέψουν τὴν καθηγητικὴ ἕδρα σὲ ἄμβωνα ζωῆς, ὄχι μὲ κενολόγους ἀφορισμοὺς ἢ πολιτικάντικους ἰδεαλισμοὺς ποὺ ἡ νεολαία μας σήμερα δυναμικὰ ἀποστρέφεται. Τὰ παιδιά μας δὲν ἀνέχονται πιὰ τὰ ἄχυρα τῆς ὑποβαθμισμένης κουλτούρας ἢ τὴ στεῖρα καὶ δογματικὴ τοποθέτηση ποὺ ὑπαγορεύεται ἀπὸ πολιτικὲς ντιρεκτίβες ποὺ μεταφέρονται στὸ χῶρο τοῦ σχολείου. Ζητοῦν γνησιότερη καὶ αὐθεντικὴ τροφὴ ποὺ θὰ ἱκανοποιεῖ τὴ μεταφυσική τους δίψα, τὶς ὑπαρξιακές τους ἀνησυχίες. Ἦλθεν ἡ ὥρα ἡ Παιδεία μας νὰ προσφέρει ἀληθινή «μόρφωση» καὶ ὄχι ἁπλὴ διανόηση. Πρέπει καὶ αὐτὴ νὰ τολμήσει νὰ ἐγκαταλείψει σχήματα ἀπηρχαιωμένα ἢ ἀνεπιτυχῶς ἀνανεωμένα, γιατὶ ἀλλοιῶς θὰ ἀπωθηθεῖ στὸ περιθώριο καὶ δὲν θὰ ξανατολμήσει.

Μᾶς χρειάζονται πολιτικοὶ μὲ θάρρος ἐμπρὸς στὴν ἀλήθεια. Ὁ κόσμος δὲν ἀντέχει τὴν ἀλήθεια, οἱ ἄνθρωποι προτιμοῦν νὰ ἀκοῦν αὐτὰ ποὺ θέλουν καὶ ὄχι αὐτὰ ποὺ πρέπει. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μεγάλος πειρασμὸς τῆς πολιτικῆς. Ἂν ἐνδώσει, θὰ τρέφει τὶς αὐταπάτες καὶ τὶς ψευδαισθήσεις, θὰ στηρίζεται στὴν ὁμίχλη ποὺ κάποτε ὅμως θὰ διαλυθεῖ καὶ θὰ ἀποκαλύψει τὴν τραγικὴ ὄψη τῶν πραγμάτων. Ποιός θὰ τολμήσει νὰ ἀψηφήσει τὸ κόστος τῆς ἀλήθειας, ὑποθηκεύοντας οὐσιαστικὰ τὸ πολιτικό του μέλλον; Ποιός θὰ πεῖ τὴν ἀλήθεια ἔστω κι ἂν πληρώσει ἀκριβὰ τὴν παρρησία του; Ὑπάρχουν ἄραγε τέτοιοι πολι-

τικοὶ ἄνδρες καὶ τοὺς ἀναγνωρίζει ὁ λαός; Τὸ ἔθνος κάποτε θὰ τοὺς εὐγνωμονεῖ ἀλλ' αὐτοὶ θὰ ταλαιπωρηθοῦν. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα τῶν ἀληθινῶν καὶ τῶν ἀξίων. Μᾶς χρειάζονται σὲ κάθε πόστο ἀκέραιοι ἄνθρωποι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες ποὺ θὰ ἀναβαθμίσουν τὴν ἀφόρητα πτωχευμένη ζωή μας, ποὺ θὰ ἐμπνεύσουν ἐλπίδα καὶ χαρά. Ποὺ θὰ μιλήσουν γιὰ ἀγῶνα, γιὰ θυσίες, γιὰ ἱστορικὴ μνήμη, καὶ ποὺ παράλληλα θὰ προσφέρονται σὰν παράδειγμα πρὸς μίμησιν, γιατὶ λόγια ἀκούονται πολλά. Τὰ ἔργα λείπουν καὶ τὰ παραδείγματα τελοῦν ἐν ἀνεπαρκείᾳ.

Δὲν ἀνήκω σ' ἐκείνους ποὺ διαλαλοῦν ὅπως εἶπα τὸ ἀμετάκλητο καὶ ὁριστικὸ τέλος τοῦ τόπου. Διατηρῶ μέσα μου τὴν ἐλπίδα πὼς ἡ πατρίδα μπορεῖ νὰ ζήσει καὶ μαζί της καὶ ὅλοι ἐμεῖς. Ὅμως, ὅρος ἐπιβίωσης εἶναι ἡ ἐπανάσταση τῶν συνειδήσεων, ἡ ἐπανασύνδεσή μας ἡ δυναμικὴ μὲ τὶς ζωηφόρες πηγὲς τῆς Παράδοσης μὲ τὴν Ὀρθοδοξία. Αὐτὴν ποὺ ἐνῶ κομίζει ἕνα μήνυμα σωτηρίας, καὶ ἐκφράζει μεθέξεις αἰωνιότητος, δεινοπαθεῖ στὰ χέρια μας. Οἱ καιροὶ ποὺ περνᾶμε εἶναι δύσκολοι, καὶ τὰ νέφη γύρω μας πυκνώνουν. Φοβοῦμαι ὅτι δὲν εἶναι μακρυὰ τὸ δραματικό μας τέλος. Τὰ κοράκια ὀσφραίνονται ἤδη τὸ πτῶμα καὶ μᾶς περικυκλώνουν πάνω στὰ κομμένα κλαδιὰ τῶν δένδρων. Λέτε νὰ λειτουργεῖ τὸ ἀλάθητο ἔνστικτό τους; Δὲν ξεύρω. Ἕνα ξεύρω, ὅτι τὸ 1992 πλησιάζει, καὶ ἔπειτα ἔρχεται τὸ 2000 καὶ ἂν δὲν ἀφυπνισθοῦμε θὰ κλάφουμε πικρά. Τώρα εἶναι ἡ ὥρα τῆς Ὀρθοδοξίας, τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία πολλὲς φορὲς μέχρι τώρα ἔσωσε αὐτὸν τὸν τόπο. Ἡ ἐπιταγὴ τῶν καιρῶν εἶναι νὰ ἐπανα-

λάβει καὶ τώρα τὸ θαῦμα. Τώρα ποὺ στένεψαν τὰ περιθώρια καὶ εὐτελίσθηκαν οἱ ἀξίες. Ἂν τώρα δὲν τὸ πράξει ἡ Ἐκκλησία, ὄχι μόνο τὸν τόπο θὰ ἀδικήσει, ἀλλὰ καὶ θὰ αὐτοπαραδοθεῖ στὴν πανεθνικὴ καταδίκη. Θὰ μείνει στὸ περιθώριο καὶ θὰ αὐτοαναιρεθεῖ.

Ἴσως διερωτᾶσθε: Καὶ τί μποροῦμε τάχα ἐμεῖς νὰ κάνουμε; Θὰ σᾶς θυμίσω τὴν κινέζικη παροιμία ποὺ λέγει· Μὴ καταριέσαι τὸ σκοτάδι ὅταν μπορεῖς νὰ ἀνάψεις ἕνα κερί. Αὐτὸ τὸ κερί, αὐτὰ τὰ κεριά, οἱ χιλιάδες τῶν κεριῶν ποὺ μποροῦν νὰ ἀνάψουν οἱ χιλιάδες ὅσων ἐξακολουθοῦν νὰ ἀγρυπνοῦν, ὅταν οἱ ἄλλοι κοιμοῦνται, αὐτὰ ζητοῦν σήμερα οἱ καιροὶ αὐτὴ τὴν ἔσχατη ὥρα. Οἱ ριψάσπιδες δὲν θὰ λείψουν καὶ τώρα. Ἀλλὰ ποτὲ αὐτοὶ δὲν ἔγραψαν ἱστορία. Τὴν ἱστορία τὴν ἔγραψαν καὶ τὴν γράφουν οἱ ἐλάχιστοι, ἴσως καὶ ὁ ἕνας κάθε φορά. Ἐσὺ κι ἐγώ, ἐμεῖς ἐδῶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι πιὸ ἔξω. Ὅσοι δὲν ἔχουν μηδίσει, ὅσοι δὲν ἔχασαν τὴν πίστη τους καὶ δὲν ἐκιότεψαν μέσα στὸ χαλασμὸ ποὺ μαίνεται. Τώρα ἡ σάλπιγγα ἠχεῖ καὶ ξεσηκώνει σὲ ἐγρήγορση σωτηρίας τοὺς ἐκλεκτούς. Ἔχει λεχθεῖ πὼς «οἱ ἕλληνες εἴμεθα οἱ νεκροθάπτες τῆς Ἑλλάδος». Ἂς λεχθεῖ πώς κάποιοι ἕλληνες πάλιν θὰ σώσουν τὴν Ἑλλάδα. Μὴ ἀποθαρρύνεσθε, μόνο κάμετε τὸ χρέος σας. Δὲν πειράζει ἂν εἴμαστε πολλοὶ ἢ λίγοι. Ἴσως οἱ λίγοι καὶ δυνατοὶ ἀρκοῦν. Αὐθόρμητα μοὔρχονται στὸ στόμα τὰ λόγια τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ, τοῦ Κ. Παλαμᾶ, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ τελειώνω: *«Κι ἂν εἶναι πλῆθος τἄσχημα, κι ἂν εἶναι τἄδεια ἀφέντες, φθάνει μιὰ σκέψη, μιὰ ψυχή, φτάνεις ἐσύ, ἐγὼ φτάνω. Νὰ δώσει νόημα στῶν πολλῶν τὴν ὕπαρξη ΕΝΑΣ φτάνει».*

Λόγος Ἐπιβατήριος

«Τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; Τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; Εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχήσομαι. Ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἶδεν, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι» (Β΄ Κορ. ια΄ 29-31).

Μὲ βαθειὰ ταπείνωση καὶ πλήρη ἐπίγνωση τῶν ὑπερφυῶν περὶ ἐμὲ μυστηρίων, ποὺ κατεργάσθηκε μυστικῶς ἡ Θεία Χάρις, ἀνέρχομαι μὲ σταθερό, πλὴν ἀγωνιῶδες, βῆμα, τὶς βαθμίδες τοῦ περιπύστου αὐτοῦ καὶ πρώτου Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑποτασσόμενος στὸ ἀνεξιχνίαστο θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἕνα θέλημα, ποὺ βρῆκε τὴν ἐκφραστική του διέξοδο, μέσα ἀπὸ μιὰ πολυσήμαντη πλειοψηφία τῆς Ἱεραρχίας καὶ μέσα ἀπὸ συγκινητικὲς καὶ αὐθόρμητες ἐκδηλώσεις ἐνθουσιασμοῦ καὶ χαρᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἀπ' ἄκρου σὲ ἄκρο τῆς Πατρίδος, ποὺ μὲ πιστώνουν μὲ τὸ βαρὺ χρέος τῆς ἀνταπόκρισής μου, στὶς ἐλπίδες καὶ προσ-

δοκίες του. Εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδιᾶς τοὺς ἀδελφούς μου Σεβ. Ἱεράρχες, τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, ποὺ μὲ ἀνέδειξαν μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη των στὸν ὑψηλὸ αὐτὸ ἐκκλησιαστικὸ θῶκο, ποὺ συνθέτει τὴν εἰκόνα τοῦ προσωπικοῦ μου Γολγοθᾶ, μιὰ καὶ μοιάζει περισσότερο μὲ ἐπώδυνο Σταυρὸ παρὰ μὲ χρυσοποίκιλτο θρόνο. Ἐπίσης εὐχαριστῶ καὶ τὸν εὐσεβῆ ὀρθόδοξο Ἑλληνικὸ Λαό μας, γιατὶ μὲ τὶς αὐθόρμητες καὶ συγκινητικὲς ἐκδηλώσεις του ἀπέδειξε τὸν ἀκατάλυτο δεσμό του μὲ τὴν Ἐκκλησία του, στηρίζει σ' αὐτὴν χρηστὲς ἐλπίδες καὶ ἐμπιστεύεται τοὺς ἡγέτες της. Εὐχαριστῶ τοὺς προσφωνήσαντές με Μακαριωτάτους καὶ Σεβασμιωτάτους Πατέρες καὶ Ἀδελφοὺς ὡς καὶ τοὺς ἐξοχωτάτους κ.κ. Πρόεδρον τῆς Βουλῆς καὶ Ὑπουργὸν Ἐθν. Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων γιὰ τοὺς καλούς των λόγους καὶ τὶς ἐγκάρδιες εὐχές των. Τέλος εὐχαριστῶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου καὶ τὴν Κυβέρνηση καὶ τὸν Δῆμο Ἀθηναίων γιὰ τὴν φιλότιμη διοργάνωση καὶ τῶν δύο σημερινῶν τελετῶν, τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν ὁποίων οὔτε ἐπιδιώξαμε, οὔτε ἐζητήσαμε ποτέ, ἀρκεσθέντες στὴν ἁπλὴ καὶ εὐπρεπῆ λιτότητα.

Διαδέχομαι στὸ θρόνο αὐτὸ τὸν ἀοίδιμο Ἀρχιεπίσκοπο κυρὸ Σεραφείμ, ποὺ ἡ πολυκύμαντη ζωή του, μὰ κυρίως ἡ ὀδυνηρὴ γιὰ μᾶς τελευτή του, ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία σὲ ὅλους, πολιτικὴ ἡγεσία, λαὸ καὶ ἰδιαίτερα τοὺς νέους, νὰ διατρανώσουν, κατὰ τὴν ἐξόδιο Ἀκολουθία του, τὴν ἀγάπη καὶ τὸ σεβασμό τους πρὸς τὴν Ἐκκλησία μας. Ὁ ἀείμνηστος Προκάτοχός μου ἐπαινέθηκε καὶ γιὰ τὴν προσωπική του ἱκανότητα νὰ εἶναι προσιτός, ἁπλὸς καὶ αὐθόρμη-

τος, καὶ γιὰ τὸν ἀντικομφορμισμό του, καὶ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸν πάσχοντα ἄνθρωπο. Ἐπίσης κατώρθωσε νὰ κρατήσει καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς θητείας του τὴν Ἐκκλησία ἔξω καὶ πάνω ἀπὸ κομματικοὺς φατριασμοὺς καὶ ἐπιζήμιους μερισμούς, μακρυὰ ἀπὸ κάθε πολιτικὸ συσχηματισμό, σύμφωνα ἄλλωστε καὶ μὲ τὴν μακραίωνα παράδοσή μας. Ἂς εἶναι αἰωνία ἡ μνήμη του καὶ ἂς γίνει τὸ παράδειγμά του ὁδηγὸς γιὰ ὅλους μας καὶ γιὰ ἐμέ, ὥστε νὰ μιμηθῶ κι ἐγὼ αὐτὸν τὸν τρόπο συμπεριφορᾶς, ἀποδεικνύοντας μὲ πράξεις ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὑπερκομματική, ἑνώνει τὸ λαό, τιμᾶ τοὺς ἐκπροσώπους του καὶ ἀγκαλιάζει ἀδιακρίτως ὅλα τὰ παιδιά της.

Μὲ ἰδιαίτερο σεβασμὸ πρὸς τὴν πολιότητα τοῦ θεσμοῦ καὶ μὲ γλυκιὰ ἀνάμνηση τῶν ἀπὸ τὰ νεανικά μας χρόνια προσωπικῶν μου σχέσεων μὲ τὸν Παναγιώτατο Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη κύριο Βαρθολομαῖο, στρέφω νοσταλγικὰ τὴ σκέψη μου πρὸς τὸ ταπεινὸ Φανάρι, τὴ θεοφύλακτη Πόλη, ὅπου σύμφρονες οἱ ἐκλεκτοὶ τῶν ἀκοιμήτων, συναρμόζονται μὲ τὰ ὕψιστα, συμμαρτυροῦν τά *«προσταχθέντα μυστικῶς»* καὶ συμβιώνουν μὲ τὴ γοητεία τῆς ἱστορίας των. Στρέφω τὸ στοχασμό μου πρὸς τοὺς ἐλεύθερους πολιορκημένους, τοὺς *«ἐν τῇ Πόλει τεχθέντας καὶ τραφέντας»*, ποὺ ἡ ψυχή τους *«περιδινοῦται ἐρωτικῶς μὲ καύση καρδίας γιὰ τὸ παρελθόν τους»* (Μητροπολίτου Πέργης Εὐαγγέλου, *«Ἐκ Φαναρίου…»*, Β΄, σελ. 40) καὶ ἡ Ρωμιοσύνη τους εἶναι στεφανωμένη *«μὲ τὴν ἅλω τοῦ Γένους»* (ὅπ.π., σελ. 44). Τοὺς ἀξίζει ἡ πανεθνικὴ ἀΐδιος εὐγνωμοσύνη καὶ τοὺς τὴν προσφέρουμε ταπεινά, ἀξιόχρεο δῶρο τῆς καρδιᾶς μας καὶ συνειδησιακὸ ὄφλη-

μα εὐθύνης. Τὰ θυγατρικὰ αἰσθήματα τιμῆς καὶ ἀγάπης τῆς ἀπὸ 148 ἔτη Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας μας, μὲ τὰ ὁποῖα περιβάλλουμε ἀνέκαθεν τὴν Μητέρα Ἐκκλησία, καὶ τὰ ἀμφίδρομα δικά της, συναποτελοῦν τοὺς ἀδαμάντινους κρίκους μιᾶς χρυσῆς ἁλυσίδας, ποὺ μᾶς συνδέει καὶ μᾶς ἑνώνει σὲ ἀδιάλυτο σύνδεσμο ἐν Χριστῷ, ἀτίμητο δῶρο τῆς Δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου. Χρέος μας εἶναι νὰ συνεχίσουμε τοὺς στενοὺς δεσμοὺς ἀγάπης καὶ ἀλληλοπεριχώρησης, καθὼς τώρα, *«στὸ λυκόφως τῆς χιλιετίας ὁ χρόνος γιὰ τό "Φανάρι" εἶναι ἀνάσα ἄγχουσα»* (ὅπ. π., σελ. 60). Καὶ μπορῶ σήμερα νὰ ἀναγγείλω ἐπίσημα ὅτι προγραμματίζεται σύντομα, μέσα στὸν ἑπόμενο μῆνα, ἡ πρώτη μου ἐπίσκεψη στὸ Φανάρι, ὡς ἔκφραση τιμῆς, σεβασμοῦ, ἀγάπης πρὸς τὸ Οἰκουμενικό μας Πατριαρχεῖο. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔχει καὶ τὴ διάθεση καὶ τὴ δύναμη νὰ σταθῇ, μὲ ὅλο τὸ κῦρος τῆς παγκόσμιας ἐκκλησιαστικῆς της ὀντότητας, ἐνσυνείδητα παρὰ τὸ πλευρὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῶν δικαίων του. Ἡ δὲ πρωτόθρονη Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ σεπτός της Προκαθήμενος πρέπει νὰ γνωρίζουν ὅτι ἔχουν ὅλης τῆς καρδιᾶς μας τὴ θέρμη καὶ ὅλου μας τοῦ νοῦ τὴ διάθεση, ὥστε νὰ βροῦν στὸ πρόσωπο ὅλης τῆς Ἱεραρχίας μας καὶ στὸ δικό μου, τοὺς ἀκραιφνεῖς συναντιλήπτορες καὶ τοὺς δεδηλωμένους ὑποστηρικτὲς σὲ ὅ,τι ἀποβλέπει στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ.

Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ἀνεπιτήδευτης ἀγάπης ἀγκαλιάζω νοερὰ καὶ ὅλες τὶς ἄλλες σεβάσμιες ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες καὶ τοὺς σεπτοὺς προκαθημένους των, ὅλως δὲ ἰδιαιτέρως τοὺς σήμερα παρευρισκομένους στὴν τελετὴ αὐτὴ καὶ

εὐγενῶς προσφωνήσαντές με, τὸν Μακαριώτατο Πάπα καὶ Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας κ. Πέτρο, τὸν Μακαριώτατο Πατριάρχη Ρουμανίας κ. Θεόκτιστο, τὸν Μακαριώτατο Πατριάρχη Βουλγαρίας κ. Μάξιμο, τὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀλβανίας κ. Ἀναστάσιο καὶ τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπο Τσεχίας καὶ Σλοβακίας κ. Δωρόθεο, τοὺς ὁποίους καὶ ἐγκαρδίως εὐχαριστῶ, τὰ παλαίφατα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τὶς ἐμπερίστατες Ἐκκλησίες τοῦ βορρᾶ, μὲ τὶς ὁποῖες μᾶς συνδέουν πολυχρόνιοι πνευματικοὶ δεσμοὶ κοινῆς πίστεως καὶ κοινῶν ἀγώνων. Μὲ τὶς Ἐκκλησίες αὐτὲς ἡ δική μας Ἐκκλησία διατηρεῖ παραδοσιακοὺς δεσμοὺς καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ τοὺς καλλιεργήσει πιὸ πολὺ καὶ νὰ ἀποδείξει τὰ εἰλικρινῆ της αἰσθήματα, μὲ τὰ ὁποῖα τὶς περιβάλλει. Μὲ ἀγάπη ἐπίσης στρέφω τὸν νοῦ μου πρὸς τὶς ἁπανταχοῦ τῆς γῆς διεσπαρμένες ἐκκλησιαστικὲς ἑλληνικὲς ὀρθόδοξες Κοινότητες τῶν ἀποδήμων μας, ἐκφράζων τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπη, κοινωνία καὶ ἀλληλεγγύη μας πρὸς αὐτές. Ἡ σκέψη μου ἀγκαλιάζει ἐπίσης τοὺς Ἕλληνες ἱεραποστόλους μας, ποὺ διαδίδουν τὴν Ὀρθοδοξία στὴ Μαύρη Ἤπειρο, τὴν Ἄπω Ἀνατολὴ καὶ τὴν Ἀσία, ὑπὸ τὶς εὐλογίες τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιαστικῶν δικαιοδοσιῶν.

Τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἡ ἀκρόπολη αὐτῆς τῆς ὀρθόδοξης πίστης μας, εἶναι πολύτιμο πετράδι στὸ διάδημα τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι εὐλογία Θεοῦ ποὺ τὸ ἔχουμε μέσα στὰ ὅρια τῆς ἑλληνικῆς μας ἐπικράτειας καὶ ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο τμῆμά της. Αἰσθανόμαστε τὴν εὐλογία αὐτὴ στὴ ζωή μας, στὸν πολιτισμό μας, στὴν ἱστορία μας. Ἡ ἔφορος

καὶ προστάτις του Κυρία Θεοτόκος ἂς μὲ συνοδεύη στὴ νέα πορεία μου καὶ ἂς ἀνακουφίζη τοὺς κόπους μου, ποὺ ἀσφαλῶς χρειάζεται νὰ καταβληθοῦν καὶ νὰ καταβάλλονται ἀπὸ σήμερα γιὰ τὴν ὑλοποίηση τῶν σχεδιασμῶν τῆς Ἐκκλησίας μας. Θὰ παραμείνω διὰ βίου εὐλαβὴς προσκυνητὴς τοῦ ἁγιωνύμου Ὄρους καὶ τῆς μακραίωνης παράδοσής του καὶ θὰ ἀγωνίζομαι γιὰ τὴ διαφύλαξη καὶ τὸ σεβασμό της ἀπὸ ὅλους.

Συνεχόμαστε ἀπὸ βαθειὰ συναίσθηση τῆς ἐπείγουσας ἀνάγκης ποὺ ἔχει ὁ λαός μας νὰ δῆ τὶς προσδοκίες ποὺ στηρίζει στὴν Ἐκκλησία του νὰ δικαιώνονται πλήρως. Τοῦ λαοῦ μας σφοδρὴ ἐπιθυμία εἶναι οἱ Ποιμένες του νὰ εἶναι, μὲ συνείδηση τῶν καιρῶν, Πατέρες ὁραματιστές. Ποιμένες μὲ προοπτικὴ μέλλοντος, μὲ δυνατότητα ὀρθῶν ἐπιλογῶν, μὲ διάθεση αὐτοθυσίας καὶ αὐτοπροσφορᾶς γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν πολλῶν καὶ ὑπαρκτῶν προβλημάτων του, μὲ παράδειγμα αὐτοθυσίας. Γύρω ἀπὸ τέτοιους Ποιμένες θέλει ὁ λαός μας νὰ συσπειρωθῆ. Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴ φύση της εἶναι πνευματικὸς θεανθρώπινος ὀργανισμός, ποὺ μὲ τὸν ἀποκεκαλυμμένο λόγο τοῦ Θεοῦ ὁδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους στὴ λύτρωση καὶ τὴ σωτηρία. Ἡ οὐσία της αὐτὴ τὴν καθιστᾶ στοργικὴ Μητέρα, μὲ συσπειρωτικὴ δύναμη καὶ ἀνοικτὴ πρὸς ὅλους. Δὲν κάνει διακρίσεις σὲ βάρος κανενός. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ἡ ζῶσα παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Κανεὶς δὲν κινδυνεύει νὰ μείνη ἀπ' ἔξω. Γι' αὐτὸ τὸ σάλπισμά της εἶναι ἡ ἑνότητα καὶ ἡ δύναμη. Ὁ λαός μας -πολλὰ εἶναι τὰ σημάδια γι' αὐτό- στρέφεται καὶ πάλι πρὸς τὴν Ἐκκλησία,

τὴν βρυσομάνα τοῦ ἔθνους, καὶ προσδοκᾶ ἀπὸ αὐτὴν τὸ ὅραμα ζωῆς, τὸ νόημα ποὺ τοῦ λείπει. Ζητᾶ ἀπεγνωσμένα τὴν καλοσύνη της, τὴ φιλευσπλαχνία της, τὴ μακροθυμία καὶ τὸ ἔλεός της, τὸ μήνυμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης ποὺ κομίζει γιὰ νὰ πεισθῆ νὰ πέση στὴν ἀγκαλιά της. Ζητᾶ τὴ θαλπωρὴ τῆς θείας Χάριτος, τὴν ἀσφάλεια τῆς ἄφεσης τῶν ἁμαρτιῶν, τὴ βεβαιότητα τῆς ψυχικῆς γαλήνης, τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ στὴ ζωή του.

Ἡ πρόκληση γιὰ τὴν Ἐκκλησία εἶναι ἱστορική. Ὀφείλει νὰ διατυπώσει ἕνα νέο λόγο μὲ δύναμη καὶ προοπτική, γιὰ νὰ εἶναι πάντοτε ζωντανὴ ἡ παρουσία της στὸ σύγχρονο κόσμο. Οἱ καιροὶ ἀξιώνουν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία νὰ λάβει, μὲ θεμέλιο τὴν παράδοση, τοὺς ἱεροὺς Κανόνες καὶ μὲ σεβασμὸ στὸν πυρήνα τῆς οὐσίας της, θαρραλέες ἀποφάσεις καὶ νὰ κάνει γενναῖες τομὲς γιὰ νὰ φέρει τὴν ποθητὴ μεταμόρφωση καὶ τὴν ἀναγκαία ἐξυγίανση. Αὐτὴ ἡ μεταμόρφωση καὶ ἡ ἐξυγίανση μᾶς ὑποχρεώνουν τώρα στὸν αἰῶνα τῆς παγκοσμιοποίησης καὶ τῆς μετα-νεωτερικότητας, τῆς μεταβιομηχανικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ψηφιακῆς πληροφορίας νὰ ἐγκαταλείψουμε τὴν αὐτάρεσκη ἐσωστρέφειά μας καὶ νὰ διαλεχθοῦμε δημιουργικὰ καὶ τολμηρὰ μὲ τὸν κόσμο, γιὰ νὰ τὸν πείσουμε γιὰ τὴν ἀξιοπιστία τοῦ μηνύματός μας. Δὲν μᾶς χρειάζονται τόσο οἱ θριαμβολογίες γιὰ τὸ παρελθόν, ὅσο ἡ ἀγωνιώδης προσπάθεια νὰ φέρουμε τὴν Ἐκκλησία πιὸ κοντὰ στὸν κόσμο, στὸ λαό, στοὺς νέους, ποὺ βιώνουν πιὸ τραγικὰ τὸ ὑπαρξιακὸ κενό, ζώντας σὲ μιὰ κοινωνία ἐκκοσμικευμένη καὶ μηδενιστική, χωρὶς νόημα καὶ περιεχόμενο. Ἀρκεῖ αὐτὸ νὰ γίνει μὲ πιστότητα στὴν εὐαγγελικὴ ἀλήθεια καὶ χωρὶς τὴν ἀπάρνη-

ση τῶν ἀρχῶν της. Στὸ βῆμα αὐτὸ ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης εἶναι ἀπροσμάχητη.

Θὰ θυμηθῶ τὸν ἀββᾶ Ζωσιμᾶ στούς «Ἀδελφοὺς Καραμάζωφ»: *«Καμιὰ φορὰ ἴσως νὰ μὴ ξέρεις τί νὰ ἀποφασίσεις, ἰδιαίτερα ὅταν βλέπεις τὰ κρίματα τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀναρωτιέσαι· Νὰ τοῦ ἐπιβληθῶ μὲ τὴ βία ἢ μὲ τὴν ταπεινὴ ἀγάπη; Πάντα ν'ἀποφασίζεις· Θὰ ἐπιβληθῶ μὲ τὴν ταπεινὴ ἀγάπη. Ἂν τὸ ἀποφασίσεις αὐτὸ μιὰ γιὰ πάντα, δὰ μπορέσεις νὰ ὑποτάξεις ὅλο τὸν κόσμο. Ἡ ταπεινωσύνη ἡ γεμάτη ἀγάπη εἶναι φοβερὴ δύναμη, δυνατότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη»* (Φ. Ντοστογιέφσκυ, *«Ἀδελφοὶ Καραμάζωφ»* 6, κεφ. Ι). Ἡ δυναμικὴ τῆς ὀρθόδοξης παράδοσης, περνώντας μέσ' ἀπ' τὸ δίαυλο τῆς ἀγάπης, εἶναι ἀνανεωτική, γιατί *«μένουσα ἐν ἑαυτῇ τὰ πάντα καινίζει»* καὶ ἡ ἀνακαινιστική της δύναμη μὲ τὸν μυστηριακό, προφητικὸ καὶ ἐσχατολογικό της χαρακτῆρα ἀνοίγει τὸν ἄνθρωπο ὑπαρξιακὰ στὸ θαῦμα τῆς Ἀνάστασης καὶ τῆς ἀναγέννησης. Οἱ ἅγιοι Πατέρες ποτὲ δὲν φοβήθηκαν τὸν διάλογο μὲ τὸν κόσμο ἔστω τῆς πλάνης, τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς αἵρεσης. Ἀντίθετα πίστευαν μαζὶ μὲ τὸν ἅγιο Μάρκο, ἐπίσκοπο Ἐφέσου τὸν Εὐγενικό, καὶ πρόμαχο τῆς πίστεως, ὅτι *«ὅτε διίστανταί τινες ἀλλήλων καὶ οὐ χωροῦσι πρὸς λόγους, δοκεῖ μείζων εἶναι καὶ ἡ μεταξὺ τούτων διαφορά. Ὅτε δ' εἰς λόγους συνέλθωσι καὶ ἑκάτερον μέλος νουνεχῶς ἀκροάσηται τὰ παρ' ἑτέρου λεγόμενα, εὑρίσκεται πολλάκις ὀλίγη ἡ τούτων διαφορά».*

Καὶ εἶναι εὐθύνη τῆς Ἱεραρχίας κυρίως τὸ νὰ μελετήση νέους τρόπους ἀντιμετώπισης τῶν ραγδαίων ἐξελίξεων, ὥστε ἡ Ἐκκλησία νὰ εἶναι πάντοτε στὴ πρωτοπορία τῆς

ἐπίλυσης τῶν πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων τοῦ λαοῦ μας, μὲ τὴ δύναμη τοῦ φερέγγυου ἐκκλησιαστικοῦ λόγου καὶ μὲ συγκεκριμένες καθοριστικὲς ἐνέργειές της. Ἡ ἀναβάθμιση κατὰ ταῦτα τοῦ ρόλου τῆς Ἱεραρχίας μέσα στὸ ὅλο διοικητικὸ σύστημα τῆς Ἐκκλησίας προβάλλει σὰν ἐπιτακτικὴ προτεραιότητα. Καὶ τὴν προτεραιότητα αὐτὴ προτίθεμαι νὰ τιμήσω ἀπ' ἀρχῆς. Πάνω στὴ συνοδικότητα στηρίζεται ἡ ἀποτελεσματικότητα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὴν ἀπαρέγκλιτη τήρηση τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν Ἁγιοπατερικῶν ἐπιταγῶν. Τὸ συνοδικὸ σύστημα διοικήσεως δὲν προσφέρει μόνο δυνατότητες ἀξιοποίησης ὅλων τῶν δυνάμεων, οὔτε ἁπλῶς ἐξασφαλίζει τὶς δημοκρατικὲς δομὲς ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐδράζεται τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀποτρέπει καὶ ἀπὸ κάθε εἶδος ἡγεμονισμοῦ καὶ κυριαρχίας τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ἀποτελεῖ τὴν ἐγγύηση τῆς ὀρθοφροσύνης ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ προϋποθέτει τὴ συνέργεια τοῦ Παρακλήτου στὴ λήψη τῶν ἀποφάσεων. Ἐξ ἄλλου ἡ συνοδικότητα προσφέρει τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς συλλογικότητας, ποὺ εἶναι καρπὸς εὐθύνης καὶ κατόρθωμα ἐλευθερίας. Δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσει ἀξιόπιστα ἡ Ἐκκλησία, οὔτε νὰ δώσει μηνύματα, νὰ καθοδηγήσει ψυχές, νὰ ἐμπνεύσει τοὺς νέους, ἂν ἡ Ἱεραρχία της πρωτίστως καὶ ὅλες οἱ ἄλλες ἔμψυχες δυνάμεις δὲν συστρατευθοῦν πρῶτες αὐτὲς κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τῆς δράσης, ἂν δὲν σηματοδοτήσουν γιὰ τὸ πλήρωμα τὴν ἑστία τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς ἀνακαίνισης.

Πολλοὶ Ἱεράρχες καὶ λοιποὶ κληρικοὶ ὅλων τῶν βαθμῶν καὶ λαϊκοί, ἐνεργὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, αἰσθά-

νονται ἀπωθημένοι στὸ περιθώριο τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐξελίξεων, χωρὶς ρόλο καὶ χωρὶς ἀποδοχή. Κηρύσσω ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ πανστρατιὰ σύναξης τῶν ἱκανῶν, τῶν χαρισματικῶν καὶ τῶν ἀξίων ἐκ τοῦ ποιμνίου, προκειμένου νὰ ἀπαρτισθῆ ὁ μεγάλος εἰρηνικὸς στρατὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δύναμης, ποὺ θὰ ἀναλάβη μὲ ἐπίγνωση καὶ συνείδηση νὰ ὑποστασιάσει τὶς ἐλπίδες τοῦ λαοῦ καὶ τὶς προσδοκίες τοῦ κόσμου. Θὰ ἐπανελάμβανα ἐδῶ τὴ γνωστὴ ρήση ποὺ διασώζει ὁ Θουκυδίδης, ἐλαφρῶς διασκευασμένη γιὰ τὴν περίσταση: *«Εἴ τις, λοιπόν, βούλεται κατὰ τὰ πάτρια πάντων τῶν ἑλληνορθοδόξων συμμαχεῖν, θέσθω παρ' ἡμῖν τὰ ὅπλα».* Τὸ προσκλητήριο αὐτὸ ἀπευθύνεται πρὸς πάντα δυνάμενον νὰ ἀγωνισθῆ μαζί μας καὶ νὰ θυσιασθῆ ἀκόμη. Ἂς τὸ ἀκούσουν ὅλοι οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοί, ποὺ ἔχουν τὸ παράπονο τῶν ἀναξιοποίητων ἐργατῶν: «Κύριε οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο», καὶ ὅλες οἱ ἱεραποστολικὲς δυνάμεις τῆς χώρας, καὶ ἂς ἀνταποκριθοῦν ἀμέσως. Νά, ὁ θερισμὸς εἶναι πολὺς καὶ οἱ ἐργάτες λίγοι. Κάθε διαθέσιμη δύναμη εἶναι τώρα πολύτιμη καὶ δὲν πρέπει νὰ παροπλισθῆ.

Αὐτὴ τὴ στιγμὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ στρέψω τὴ σκέψη μου πρὸς τὸν Ἕλληνα ὀρθόδοξο παπᾶ, τὸν βιγλάτορα τῆς πίστης, τὸν ἀμύντορα τῶν ἱδανικῶν, τὸν κληρωτὸ τῆς φιλοτιμίας. Στὴ μεγάλη πόλη, στὴν κωμόπολη καὶ στὸ χωριὸ ὁ ἐφημέριος τῆς ἐνορίας εἶναι ὁ χαρισματικὸς φορέας χάριτος κι ἐλπίδος. Ὅπου ὑπάρχουν τέτοιοι κληρικοὶ γίνονται πόλοι ἕλξεως γιὰ μικροὺς καὶ μεγάλους. Ὁ ἱερός μας Κλῆρος σὲ μεγάλο ποσοστὸ εἶναι ἀφοσιωμένος στὴν ἁγία

ἀποστολή του, εἶναι μορφωμένος, ἐργάζεται χωρὶς ὡράριο, εἶναι ἀνὰ πᾶσα στιγμὴ στὴ διάθεση τῶν πιστῶν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ θεία λατρεία καὶ τὴν εὐαγγελικὴ διδαχή, καταπιάνεται μὲ τὰ μεγάλα κοινωνικὰ προβλήματα τῆς φτώχειας, τῆς ἀνεργίας, τῶν ναρκωτικῶν καὶ προσφέρει πολύτιμες ὑπηρεσίες. Μέσα ἀπὸ τὰ ἱερὰ Μυστήρια ἐνισχύει τὶς ψυχὲς τοῦ κόσμου καὶ στέκεται σύμβολο ἀνθρωπιᾶς καὶ ἱερότητας. Ὅποιος ἀρνεῖται αὐτὲς τὶς ἀλήθειες βρίσκεται μακρυὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Τιμῶ καὶ σέβομαι τοὺς ἱερεῖς ποὺ ἐμπνέονται ἀπὸ τὰ ἱεραποστολικὰ ἰδεώδη, καὶ ὑποκλίνομαι νοερὰ ἐμπρὸς στὸ ἀθόρυβο καὶ ἐν πολλοῖς ἄγνωστο ἔργο τους. Διακηρύττω ὅτι σήμερα χρειαζόμαστε ἐμπνευσμένο, κατηρτισμένο, κοινωνικό, εὐαίσθητο στὶς ἑλληνικὲς καὶ διεθνεῖς πραγματικότητες Κλῆρο, ἕτοιμο νὰ βοηθήση τὸν οἱονδήποτε ἄνθρωπο, ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἢ ποὺ πάσχει.

Ἡ πεῖρα μου μὲ ἔχει διδάξει ὅτι ὁ λαὸς στηρίζει ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ κάθε καλὴ προσπάθεια τῶν κληρικῶν μας, ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς ψυχὲς καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων. Στηριζόμενοι στὴ δύναμη τοῦ λαοῦ πρέπει νὰ ἀνοιχθοῦμε σὲ νέους ὁρίζοντες, νὰ μεθοδεύσουμε τὴν συνεχῆ ἐπιμόρφωση τοῦ Κλήρου, καὶ νὰ τὸν στηρίξουμε ποικιλότροπα, εἰσηγούμενοι ὑπὲρ αὐτοῦ ὅπου πρέπει ὅ,τι πρέπει. Τοὺς ὀλίγους ἐπιλήσμονες τῆς ἀποστολῆς των κληρικούς, ποὺ σκανδαλίζουν τὸ ποίμνιο καὶ ρυπαίνουν τὸ ράσο, καλῶ σὲ μετάνοια καὶ συμμόρφωση πρὸς τὶς ἀρχὲς τῆς ἁγίας ἱερωσύνης. Δὲν θὰ γίνουν ἀνεκτὲς ἐφεξῆς συμπεριφορὲς ἀμοραλισμοῦ καὶ θεομπαιξίας. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἱερατικὴ οἰκογένεια ἐπιθυμῶ νὰ ἐπαινέσω τούτη τὴν ὥρα. Οἱ πρεσβυτέρες καὶ τὰ παιδιὰ τῶν ἱερέων μας, σηκώνουν μαζὶ

μὲ τοὺς ἱερεῖς τὸν βαρὺ σταυρὸ τοῦ χρέους πρὸς τὸ Θεὸ καὶ πρὸς τὴν κοινωνία. Οἱ ἱερεῖς μας εἶναι ἀξιοθαύμαστοι γιὰ τὶς καλὲς καὶ ἐπιτυχημένες οἰκογένειες ποὺ διαθέτουν, γιὰ τὰ παιδιά των ποὺ κατὰ κανόνα κατέχουν ὑψηλὲς καὶ ἐπίζηλες θέσεις στὴν κοινωνία, γιὰ τὸ ἀξιομίμητο παράδειγμα ἀξιοπρέπειας ποὺ δίνουν στὸν κόσμο. Τούς συγχαίρω καὶ τοὺς προβάλλω στὴν κοινωνία μὲ ὑπερηφάνεια καὶ καύχηση ἐν Κυρίῳ.

Ὁ ὀρθόδοξος μοναχισμός μας ἀποτελεῖ τὶς προφυλακὲς τῆς πίστεως καὶ οἱ μοναχοὶ τοὺς φρυκτωροὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, τοὺς ἄριστους τῆς παράδοσής μας. Τοὺς ἀπονέμω τὴν εὐλογία μου καὶ τοὺς καλῶ σὲ ἐγρήγορση προσευχῆς καὶ νήψεως. Γνωρίζω τὶς ἰδιαιτερότητες τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ τὶς προϋποθέσεις, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες αὐτὸς ἀναπτύσσεται καὶ ἀνθεῖ. Μαζὶ μὲ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο θέλω νὰ εἶμαι ὁ ἐγγυητὴς τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἱερῶν Κανόνων στὸν τομέα αὐτόν. Ἡ Ἐκκλησία προσβλέπει μὲ ἐμπιστοσύνη πρὸς τοὺς μοναχοὺς καὶ τὶς μοναχές μας καὶ ἀναμένει τοὺς καρποὺς τῶν κόπων τους. Καὶ ὁ λαός μας ποὺ φθάνει στὶς αὐλὲς τοῦ Κυρίου ἀναπαύεται ψυχικὰ καθὼς τὰ μοναστήρια μας τοῦ προσφέρουν πνευματικὴ ἐνίσχυση, φιλοξενία, πρότυπο ζωῆς.

Ἡ μεγαλώνυμη πόλη τῶν Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας Ποιμένας καὶ Ἐπίσκοπος ἀνεδείχθην προσελκύει τώρα τὴν προσοχή μου. Σ' αὐτὴν ζοῦν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ποὺ συνεχίζουν νὰ πλουτίζουν τὴν ἱστορία της καθὼς δραστηριοποιοῦνται καθημερινὰ σὲ κάθε γωνία της ἀναπτύσσοντες τὸν πολιτισμό μας. Μὲ τὴ βαριὰ ἀρχαία της ἱστορία ἡ

Ἀθήνα, φορέας ἑνὸς κόσμου ἀξιῶν μὲ πανανθρώπινη ἐμβέλεια, ὑπῆρξε καὶ ὡς πόλη καὶ ὡς πνεῦμα περιάκουστη, ἐνῶ ὁ Παρθενώνας της, ἔργο πίστεως τῶν *«κατὰ πάντα δεισιδαιμονεστέρων»* κατοίκων της, παραμένει ἀνὰ τοὺς αἰῶνας δεῖγμα τῆς πηγαίας εὐλάβειας τῶν προγόνων μας. Αὐτὸς ὁ Παρθενώνας, οἰκουμενικὸ σύμβολο πολιτισμοῦ τῆς πόλεώς μας, διετέλεσεν ἐπὶ 1000 χρόνια διεσκευασμένος ναὸς τῆς Παναγίας τῆς Ἀθηνιώτισσας, ὅταν ἡ νέα πίστη διεδέχθη τὴν παλιὰ καὶ συνέχισε τὴ λατρεία τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ μέσα στὸ κτίσμα τοῦ ὁποίου σεβάστηκε τὴ δομή, καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποτελεῖ γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα σέβας παγκόσμιο καὶ μοναδικό. Σ' αὐτὴ τὴν πόλη ὑψώνονται σήμερα ἑκατοντάδες ναοὶ καὶ σεβάσματα, ὅπως τότε στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν Παύλου, καὶ χιλιάδες ἄνθρωποι θρησκεύονται καὶ εὐλαβοῦνται τὸ Θεό, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἴτε προβληματίζονται περὶ τὴν πίστη, εἴτε τὴν ἀρνιοῦνται παντελῶς. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι γιὰ ὅλους, γιατὶ ἡ σωτηρία ποὺ προσφέρει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔχει χαρακτῆρα καθολικὸ καὶ πανανθρώπινο. Αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία σᾶς ὑπόσχεται διὰ στόματός μου ὅτι θὰ ἀγκαλιάσει τοὺς πάντες καὶ θὰ θελήσει νὰ φέρει πρὸς πάντες τὸ μήνυμα τῆς λύτρωσης. Δὲν ὑπάρχουν γιὰ μᾶς δικοί μας καὶ ξένοι. Ὅλα εἶναι παιδιά μας καὶ πρὸς ὅλους ἀπευθύνεται ὁ λόγος τῆς ἀγάπης μας καὶ ἡ ἔμπρακτη ἐφαρμογή του.

Ἡ πόλη αὐτή, ἐξ αἰτίας τῆς πληθυσμιακῆς της σύνθεσης, παρουσιάζει μιὰ ποικιλία ἀνθρώπων, γηγενῶν καὶ ξένων, ποὺ ἔχουν ἐγκατασταθῆ ἐδῶ γιὰ νὰ ἐργασθοῦν καὶ ἐπιβιώσουν. Οἱ ξένοι μεταξὺ αὐτῶν ἀποτελοῦν μιὰ ἰδιαίτε-

ρη ὁμάδα ἀνθρώπων, πού, ὅμως, δὲν παύουν νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ. Κάποια πρόσφατα κρούσματα δυσμενῶν σὲ βάρος των διακρίσεων δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδίδουν τὸ περιεχόμενο τῶν αἰσθημάτων ποὺ τρέφει αὐτὴ ἡ πόλη καὶ οἱ κάτοικοί της πρὸς τοὺς ξένους. Ἐκδηλώσεις ξενοφοβίας ἢ καὶ ρατσισμοῦ εἶναι ξένες καὶ πρὸς τὴν παράδοση καὶ πρὸς τὴν ἱστορία μας καὶ θὰ πρέπει ὅλοι νὰ βοηθήσουμε νὰ ἐξαλειφθοῦν, ὥστε νὰ μὴ διασύρεται ἡ χώρα μας καὶ νὰ μὴ καταρρακώνεται ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ λαοῦ της. Χαιρετίζω τοὺς εἰς τὴν πόλη αὐτὴ διαμένοντες ἐξοχώτατους διπλωματικοὺς ἐκπροσώπους τῶν χωρῶν ὅλων τῶν ἠπείρων. Ἡ Ἐκκλησία μας βλέπει στὰ πρόσωπά των τοὺς λαούς των, χριστιανικοὺς ἢ ἀλλόθρησκους, ἐπαινεῖ τὶς δημιουργικές των δραστηριότητες καὶ διαλέγεται πρὸς πάντες μὲ προοπτικὴ τὴν ἑνότητα τῶν χριστιανῶν καὶ τὴν εἰρηνικὴ συμβίωση μετὰ τῶν ἀλλοθρήσκων.

Τὰ μηνύματα τῶν καιρῶν ζητοῦν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καὶ σήμερα νὰ στηρίξει τὸ Γένος, ὅπως τὸ ἔπραξεν ἐπὶ αἰῶνες. Ἀπὸ σήμερα καὶ ἕως τὸ 2004 μ.Χ. ἡ χώρα μας θὰ γνωρίσει θεαματικὲς ἀλλαγές. Οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριά, οἱ μεταφορὲς καὶ οἱ ἐπικοινωνίες, τὸ νόμισμα καὶ ἡ ἀνάπτυξη, ἡ ὑποδομὴ καὶ ἡ ἐκπαίδευση, οἱ νοοτροπίες καὶ οἱ συμπεριφορὲς θὰ ἀλλάξουν ριζικά. Τὰ αὐτονόητα ὑποχωροῦν, δὲν ἰσχύουν πιά. Ὅμως τὸ ἔθνος πρέπει νὰ ζήσει. Μέσα στὸ συνεχῶς μεταβαλλόμενο τοῦτο κόσμο τὸ πρόβλημα τῆς ἱστορικῆς Διάρκειας τοῦ Ἑλληνισμοῦ προβάλλει ἀπειλητικὸ καὶ ἀγωνιῶδες. Στὴν ἱστορική του διαδρομὴ τὸ ἔθνος μας ἀπὸ νωρὶς συνταυτίσθηκε μὲ τὴν

Ὀρθοδοξία καὶ ἔμεινε μέχρι σήμερα μ' αὐτὴν στενὰ συνυφασμένο.

Ἡ ἔννοια τοῦ Γένους ἀναδύθηκε μέσα ἀπὸ τὴν ὑπόδουλη Πατρίδα, τὴν κοινὴ ὀρθόδοξη πίστη καὶ τὴν κοινὴ ἑλληνική μας γλῶσσα. Καὶ σήμερα ἀκόμη ἔννοιες, ὅπως ὁμογενὴς καὶ ὁμογένεια, δὲν νοοῦνται ἔξω ἀπὸ τὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Εἶναι ἄραγε τυχαῖο τὸ ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Εὐαγγελίου «ἔβαψε», κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κοραῆ, τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα; Καὶ ποιός μπορεῖ νὰ πείση τὸν ἁπλὸ Ἕλληνα ὅτι ἡ πίστη του στὸ Χριστὸ χωρίζεται ἀπὸ τὴν ταυτότητά του ὡς Ἕλληνα; Γνωρίζω ὅτι ἡ ταύτιση αὐτὴ Ἑλληνισμοῦ καὶ Ὀρθοδοξίας ἐνοχλεῖ μερικοὺς συνέλληνες, ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι ἔτσι παραβιάζονται συνταγματικὰ δικαιώματα τῆς θρησκευτικῆς μειονότητας στὴ χώρα μας. Θὰ πρέπει στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ δηλώσω κατηγορηματικὰ ὅτι ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία παντοῦ, ἀλλὰ καὶ στὴν Ἑλλάδα, οὐδέποτε παρήγαγε, ἐνίσχυσε ἢ ὑπέθαλψε διακρίσεις σὲ βάρος ἀλλοθρήσκων ἢ ἑτεροδόξων πολιτῶν. Ἀντίθετα, ὑπῆρξε στὸ παρελθὸν καὶ ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα ἐνίοτε νὰ εἶναι τὸ θῦμα ἄσκησης σὲ βάρος της προσηλυτισμοῦ ἀπὸ μέρους αἱρετικῶν καὶ παραθρησκευτικῶν κινήσεων, ποὺ δροῦν καταλυτικὰ γιὰ τὴν ἑνότητα τοῦ λαοῦ καὶ παραβιάζουν τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματά του. Ἡ ἱστορικὴ ὡστόσο ἀλήθεια μαρτυρεῖ ὅτι θεμελιώδης παράγων ἑνότητας τοῦ λαοῦ μας εἶναι ἡ Ὀρθοδοξία.

Ἡ Ὀρθοδοξία, νοουμένη ὄχι μόνο ὡς μέγεθος πνευματικὸ καὶ θεῖο γιὰ τὶς ψυχές, ἀλλὰ καὶ ὡς δημιουργὸς πολιτισμοῦ μὲ οἰκουμενικὲς διαστάσεις, ποὺ νοηματοδοτεῖ τὴ ζωὴ καὶ ἀξιολογεῖ τοὺς διαχρονικοὺς στόχους τοῦ λαοῦ

μας. Γιὰ τὴν Ἑλλάδα χθὲς καὶ σήμερα ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι ὅρος ἐπιβίωσης καὶ κεντρικὸς ἄξονας πολιτισμικῆς καὶ κοινωνικῆς συνοχῆς. Αὐτὸ εἶναι μιὰ ἱστορικὴ πραγματικότητα, ποὺ ὁ λαός μας συνειδητὰ ἀποδέχεται. Ἡ Ἐκκλησία διέσωσε τὸ Γένος ὡς πνευματικότητα καὶ ὄχι ὡς ἰδεολογία. Αὐτὸ ἀναγνωρίζουν καὶ οἱ μὴ ὀρθόδοξοι ἄλλωστε.

Ἔτσι κάθε ἀπόπειρα ἀποσύνδεσης Ὀρθοδοξίας καὶ Ἑλληνισμοῦ συνιστᾶ ἀπειλὴ γιὰ τὴν ἑνότητα τοῦ ἔθνους. Καὶ εἶναι καθῆκον ὅλων μας νὰ ἐνισχύσουμε καὶ ὄχι νὰ χαλαρώσουμε τοὺς δεσμοὺς ποὺ μᾶς συνδέουν μὲ τὴν Ὀρθοδοξία, νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ κριτήριο τῆς αὐτοσυντήρησης γιὰ νὰ ἀξιολογήσουμε τὴν ἀνάγκη νὰ ἀναχαιτίσουμε, ὅσο εἶναι καιρός, τὴ σταδιακὴ ὑπονόμευση τῆς ἱστορικῆς μας αὐτοσυνειδησίας, ὑπερασπιζόμενοι κατὰ ἀλήθειαν ὄχι μόνο τὴν ἐκκλησιαστικὴ Ὀρθοδοξία, ἀλλὰ καὶ τὸ πολιτιστικὸ θεμέλιο τῆς ἐθνικῆς ἑνότητας καὶ ὁμοψυχίας.

Θέματα ὅπως ἡ γλῶσσα μας, ἡ διδαχὴ τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν στὰ σχολεῖα, ἡ καθοδήγηση τῆς νεολαίας μας, ἡ συγκρότηση τῆς παραδοσιακῆς μας οἰκογένειας, ἡ ἐξασφάλιση πρόσβασης τῶν νέων μας πρὸς τὰ ἰδεώδη τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας, ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν βασικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπιβίωσή μας. Καὶ ὅπως εἶναι ἀδιανόητο νὰ τελειώνει ἕνα ἑλληνόπουλο τὴν ἐγκύκλια ἐκπαίδευσή του χωρὶς νὰ μαθαίνη ποιά μεταφυσικὴ γέννησε τὸν Παρθενώνα καὶ τὴν ἀρχαία ἀθηναϊκὴ δημοκρατία, ἔτσι εἶναι τὸ ἴδιο ἀδιανόητο τὸ νὰ ἀγνοῆ ποιά θεολογία ὕψωσε τὴν Ἁγιά-Σοφιὰ καὶ γέννησε τὴν ποίηση, τὴ βυζαντινὴ εἰκόνα, τὴ λατρευτικὴ δραμα-

τουργία τῆς ὀρθόδοξης λατρείας, ποὺ προκαλοῦν τὸν παγκόσμιο θαυμασμό.

Εἶναι καιρὸς νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅλοι πὼς ἡ Ὀρθοδοξία δὲν εἶναι ὑπόθεση μὲ τὴν ὁποία ἀσχολοῦνται μόνο οἱ θρησκευόμενοι Ἕλληνες, ποὺ δὲν εἶναι λίγοι, ἀλλὰ καὶ καθένας ποὺ ὁραματίζεται τὴ ζωή του ἀσφαλισμένη μέσα στὴν προστατευτικὴ ἀγκάλη της. *«Γιὰ νὰ μὴ καταντήσουμε οἱ Ἕλληνες ὁλότελα ξεγυμνωμένοι καὶ παρατρεχάμενοι τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἀλλουνοῦ μέσα στὸ σημερινὸ ἀδυσώπητο κόσμο»* (Ζήσιμος Λορεντζάτος, *«Διόσκουροι»*).

Οἱ τοποθετήσεις μας αὐτὲς προσλαμβάνουν ἐπίκαιρη σημασία ἂν συνδυασθοῦν μὲ τὴ θέση ποὺ ἡ χώρα μας ἔχει μέσα στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἕνωση. Ἡ Εὐρώπη, ὡς γνωστόν, καὶ κατὰ τὸ ὄνομα καὶ κατὰ τὸν πολιτισμό της εἶναι γέννημα κυρίως τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Στὴν Ἑλλάδα βρίσκεται ἡ καρδιὰ τῆς Εὐρώπης καὶ χωρὶς Ἑλλάδα δὲν νοεῖται Εὐρώπη. Ἡ πνευματικὴ κληρονομιὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνιστᾶ πολύτιμο μαργαρίτη ὄχι μόνο γιὰ μᾶς ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν εὐρωπαϊκὸ κόσμο. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ καταλάβουμε καλὰ ὅλοι, γιὰ νὰ ἀποβάλουμε τὸ αἴσθημα μειονεξίας ποὺ συχνὰ μᾶς συνοδεύει ὅταν συναντοῦμε τοὺς εὐρωπαίους ἀδελφούς μας.

Σήμερα ἡ Εὐρώπη ἀντιμετωπίζει ὀξὺ πνευματικὸ ὑπαρξιακὸ πρόβλημα μὲ ἐπιπτώσεις στὴν ἑνότητά της. Ἔχει γραφῆ ὅτι *«ἡ Εὐρώπη ἀναζητᾶ τὴν ψυχή της»*. Οἱ εἰδήμονες ἀναγνωρίζουν ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἐπὶ πολὺ ἀκόμη χωρὶς ἐνιαῖο πνευματικὸ προσανατολισμό, χωρὶς κάποιο εἶδος κοινῆς κοσμοθεωρίας (Μητροπ. Περγάμου Ἰωάννη Ζη-

ζιούλα, «*Μαρτυρία καὶ διακονία τῆς ὀρθόδοξης γυναίκας μέσα στὴν Ἑνωμένη Εὐρώπη*», Ἀθῆναι 1994, σελ. 6). Καὶ ἐδῶ ἀνακύπτει τὸ πρόβλημα τῆς παρουσίας τῆς Ὀρθοδοξίας στὴν Ἑνωμένη Εὐρώπη. Εἴμαστε μέλη ἰσότιμα τῆς Ε.Ε. καὶ κανεὶς ἐχέφρων διανοεῖται νὰ τὸ ἀμφισβητήση. Ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ μόνη εὐρωπαϊκὴ χώρα ποὺ εἶναι ἀμιγῶς ὀρθόδοξη. Παλιὲς ἱστορικὲς συγκυρίες, ἤδη ἀπὸ τὸν 11ον αἰῶνα διεχώρισαν -εἶναι ἀλήθεια- Ἀνατολὴ καὶ Δύση σὲ πεδίο ἀντιπαράθεσης δύο κόσμων. Τί λοιπὸν πρέπει νὰ κάνουμε; Ὡς ἐνεργοὶ εὐρωπαῖοι πολίτες ὀφείλουμε νὰ καταστήσουμε αἰσθητὴ τὴν παρουσία τῆς Ὀρθοδοξίας στὴ γηραιὰ ἤπειρό μας. Ἄλλωστε, ἱστορικὰ ἡ Εὐρώπη ὀφείλει στὴν Ὀρθοδοξία τὴν ἴδια τὴν ὑπόσταση καὶ ἐπιβίωσή της. Χωρὶς τὴ Ρωμιοσύνη ἡ Εὐρώπη εἶναι ἀδιανόητη. Ὅμως στὴν Εὐρώπη σήμερα διαμορφώνεται τὸ νέο πλαίσιο ζωῆς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, τὸ νέο πλαίσιο ζωῆς τοῦ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Ἑλλάδος Ἕλληνος.

Καὶ ἤδη μπροστὰ στὴν ἔσχατη ἀντοχὴ ποὺ δείχνει σήμερα ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός, ὁ ρόλος τῆς Ἑλλάδας ὡς ὀρθόδοξης χώρας καὶ τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας της μέσα στὴν Ε.Ε. εἶναι μιὰ οὐσιαστικὴ ἐλπίδα διαφυγῆς ἀπὸ τὰ ἀδιέξοδα στὰ ὁποῖα ἔχει ὁδηγηθῆ ἡ Εὐρώπη. Ἀκόμη καὶ ἡ ἐπιστήμη σήμερα δείχνει νὰ κινεῖται πρὸς μιὰ διαφορετικὴ θεώρηση τοῦ κόσμου, ἐγκαταλείποντας τὴ μηχανιστική, νοησιαρχικὴ καὶ ἀτομοκρατικὴ προσέγγιση τῶν φαινομένων. Εἶναι ἡ ὥρα τῆς Ὀρθοδοξίας! Καὶ καθὼς εἶναι βέβαιο ὅτι κυοφορεῖται ἕνας νέος πολιτισμὸς ποὺ θὰ κρίνη τὴν πορεία τῆς Εὐρώπης, ἡ εὐθύνη μας, ἑλληνικῆς Πολιτείας καὶ ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, γιὰ τὸ εὐρωπαϊκὸ γίγνεσθαι

εἶναι πελωρία. Ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ διαθέτει εὐρεία ἀντίληψη τοῦ διεθνοῦς περίγυρου, κατανόηση τῶν διαδικασιῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνοποίησης καὶ νὰ ἔχη θετικὴ συμβολὴ γιὰ τὴν ὑλοποίηση τῶν στόχων της. Ὡς Ἐκκλησία στηρίζουμε τὶς προσπάθειες τοῦ λαοῦ μας, τῆς κυβέρνησής του καὶ τῆς ἡγεσίας του γιὰ τὴν πλήρη ἔνταξη τῆς χώρας μας στὴν Ε.Ε. Ὅμως αὐτὸ δὲν σημαίνει ἀπάρνηση τῆς ταυτότητάς μας ἢ τῆς ἑλληνορθοδοξίας μας. Ἡ ἕνωσή μας μὲ τὴν Εὐρώπη δὲν καταργεῖ τὴν πολυμορφία. Ἀντιθέτως, ἡ ἐμμονὴ καὶ προστασία τῆς πνευματικῆς ταυτότητας κάθε εὐρωπαϊκοῦ λαοῦ, ἀποτελεῖ τὸ κύριο γνώρισμα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου. Γι' αὐτὸ -ναί- μένουμε στὴν Εὐρώπη, ὄχι ὅμως ὡς φτωχοὶ συγγενεῖς ἢ μακρινοὶ Ἀνατολίτες, ξένοι πρὸς τὸ εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα, ἀλλ' ὡς οἰκεῖοι μέσα στὸ μεγάλο εὐρωπαϊκό μας σπίτι.

Ὅταν ἀναστήματα διεθνοῦς κύρους ἀναγνωρίζουν τὴ διαφαινόμενη διάρκεια καὶ ἐπιβίωση τῆς Ὀρθοδοξίας στὸν ἐπόμενο αἰῶνα, πῶς εἶναι δυνατὸν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ἀπαρνιόμαστε τὴ διαχρονικὴ ζωοδότρα δύναμή μας; Κανένας εὐρωπαϊκὸς λαὸς δὲν δέχεται νὰ ἀπαρνηθῆ τὰ ἰδιαίτερα στοιχεῖα ποὺ ὁριοθετοῦν τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτισμική του ταυτότητα. Γιατί τάχα πρέπει μόνο ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ ἀποτελέσουμε ἐξαίρεση, ὅταν μάλιστα κανεὶς δὲν μᾶς ἀναγκάζει νὰ τὸ πράξουμε; Οἱ συνθῆκες γιὰ τὴν Ἐκκλησία μας ἔχουν πιὰ ὡριμάσει. Ἡ Ἐκκλησία μας πρέπει νὰ ἡγηθῆ τοῦ ἀγῶνα νὰ μείνουμε μέσα στὸ νέο αὐτὸ κόσμο Ἕλληνες. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἴμαστε μικρὸς λαός, εἴμαστε ὀλιγάριθμος. Εἶναι εὐθύνη κυρίως τῆς Ἐκκλησίας νὰ καταστήση αὐτὸ τὸ λαό, τὴν *«μικρὰν ζύμην»*

τῆς Εὐρώπης, ἡ ὁποία ὅλον τὸ φύραμα θὰ ζυμώσει. Γι' αὐτὸ ἐκ τῶν πρώτων μελημάτων μας θὰ εἶναι ἡ παρουσία της στὴν καρδιὰ τῆς Εὐρώπης, στὶς Βρυξέλλες, καὶ ἡ ἀναβάθμιση τῶν σχετικῶν Ὑπηρεσιῶν στὸ κέντρο μας, ὥστε σύντομα νὰ εἱμαστε σὲ θέση νὰ γνωρίζουμε κάθετι ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ νὰ συμμετέχουμε, ὅσο αὐτὸ εἶναι ἐφικτό, ἔστω καὶ ἐμμέσως, στὶς ἀποφασιστικὲς διαδικασίες τῶν ὀργάνων τῆς Ἕνωσης.

Μᾶς ταιριάζει νὰ διεκδικήσουμε, σὲ συνεργασία καὶ μὲ τὴν ἑλληνικὴ Κυβέρνηση, τὴν ἐνεργὸ συμμετοχή μας στὴ διαμόρφωση τῆς μετα-νεωτερικῆς ἐποχῆς, τοῦ νέου κόσμου ποὺ κυοφορεῖται ὡς πανανθρώπινο αἴτημα μέσα στὸ ἀνταγωνιστικὸ εὐρωπαϊκὸ περιβάλλον, μὲ τὴ συνείδηση, ὅτι μᾶς χρειάζονται στὴν Εὐρώπη καὶ ἐκτιμοῦν αὐτὸ ποὺ μποροῦμε νὰ τοὺς προσφέρουμε, τὸ πνεῦμα τῆς ἑνότητας καὶ τῆς καταλλαγῆς. Ἡ Ἐκκλησία ἀνοίγει τὴν ἀγκαλιά της στὶς δρῶσες δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ εἶναι ἡ εὐρύτερη πολιτικὴ ἡγεσία, ὁ κόσμος τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν, ὁ ἐπιχειρηματικὸς κόσμος, οἱ ἐργαζόμενοι, καὶ ζητᾶ τὴ βοήθειά των γιὰ τὴν ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς προσπάθειας.

Καὶ ἔρχομαι τώρα στὶς σχέσεις Κράτους καὶ Ἐκκλησίας. Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία παντοῦ, καὶ στὴν Ἑλλάδα, οὐδέποτε διεξεδίκησε τὸ ρόλο κράτους ἐν κράτει. Δὲν ὑπῆρξε ποτὲ Ἐκκλησία τοῦ νόμου, ἀλλὰ τῆς Ἀνάστασης. Δὲν ἔζησε ποτὲ ἀπὸ τὰ δικαιώματά της, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ θαύματά της. Καὶ τὰ δικά της ἐρείσματα εἶναι οἱ ἅγιοί της. Σ' αὐτὸ τὸν τόπο οἱ ἱστορικὲς συγκυρίες τὴν ἔδεσαν σφικτὰ μὲ τὸ λαὸ καὶ τὴ θεσμικὴ ἐκπροσώπησή του. Ἔτσι διαμορ-

φώθηκε ἕνα σχῆμα σχέσεών της μὲ τὴν Πολιτεία, ποὺ ὁ λαὸς ὄχι μόνο ἐγκρίνει, ἀλλὰ καὶ χαίρεται νὰ βλέπει τοὺς δύο κορυφαίους θεσμοὺς τοῦ ἔθνους νὰ ἀλληλοσυμπληρώνονται καὶ νὰ συνεργάζονται γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Τόπου. Ἡ Ἐκκλησία πάντοτε ἐπεδίωξε σχέσεις συνεργασίας, συναλληλίας, σὲ βάση ἰσοτιμίας μὲ τὴν ἑλληνικὴ Πολιτεία. Καὶ ἡ ἑλληνικὴ Πολιτεία ἀπὸ τὴ μεριά της κατανοεῖ τὴν ἀνάγκη εἰρηνικῆς συμβίωσης μὲ τὴν Ἐκκλησία. Αὐτὸ ἀποδεικνύει ἄλλωστε καὶ ἡ ἀμετάθετη ἀπόφαση τόσο τῆς κυβέρνησης, ὅσο καὶ τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης νὰ μὴ θέσουν κἂν θέμα ἀναθεώρησης τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Συντάγματος κατὰ τὴν προκείμενη σχετικὴ διαδικασία. Βέβαια ὑπάρχουν κάποιοι ποὺ μὲ χαρὰ θὰ ἔβλεπαν μιὰ σύγκρουση μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, γιὰ νὰ ὁδηγήσουν τὰ πράγματα ἐκεῖ ποὺ θέλουν. Ἐμεῖς εἴμαστε ἀταλάντευτα προσηλωμένοι στὸ ἰδεῶδες τῆς στενῆς συνεργασίας Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, γιατὶ βλέπουμε ὅτι αὐτὸ συμφέρει στὸ ἔθνος καὶ αὐτὸ θέλει ὁ λαός μας. Δὲν ἀντιδικοῦμε ἐπομένως μὲ κανένα, δεόμεθα γιὰ σύνολη τὴν ἡγεσία τοῦ ἔθνους, καὶ προσευχόμαστε νὰ εἶναι εὐλογημένοι οἱ ἀγῶνες της γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ Γένους.

Παραλλήλως ὅμως δὲν χαρίζουμε σὲ κανένα τὸ ἀκριβό μας προνόμιο νὰ ἔχουμε ἄποψη ἐπὶ τῶν καιριοτέρων ζητημάτων τοῦ τόπου καὶ νὰ τὴν ἐκθέτουμε ἐλεύθερα, ὅπως τέτοιο δικαίωμα ἔχει σήμερα καὶ ὁ τελευταῖος πολίτης αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ἡ τέτοια παρέμβασή μας δὲν συνιστᾶ ἀντιδικία οὔτε ἀμφισβήτηση. Παρεμβαίνουσα ἡ Ἐκκλησία βοηθᾶ τὴν ἡγεσία, τὶς δυνάμεις καὶ τὸ λαὸ στὴ συνειδητοποίηση τῶν πνευματικῶν διαστάσεων ὡρισμένων ἐπι-

λογῶν ἢ τάσεων. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ λόγος της εἶναι μητρικός, παραμυθητικός, συμβουλευτικὸς καὶ οὐδέποτε πολιτικός. Ματαιοπονοῦν, ἑπομένως, ὅσοι ἐπιδιώκουν νὰ δημιουργήσουν τριβὲς μεταξύ μας καὶ νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ αὐτές, ναρκοθετώντας τὴ νέα πορεία μας, γιὰ εὐνόητους λόγους. Ἡ Ἐκκλησία ἑνωμένη ἀντιμετωπίζει τὶς προκλήσεις καὶ ἀνταποκρίνεται στὶς ἀνάγκες τῶν καιρῶν. Συμφέρον ἔχουμε ὅλοι νὰ συνεργασθοῦμε γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ καὶ γιὰ τὴν προώθηση τῶν καλῶς νοουμένων συμφερόντων τοῦ τόπου μας. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι μὲ αὐτὸ συμφωνεῖ καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνηση, ποὺ ἐπιμελῶς ὄχι μόνο ἔχει ἀποφύγει, πρὸς τιμήν της, κάθε παρέμβαση στὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ συνεχίζει τὴν διαμορφωμένη ἤδη παράδοση τῆς προηγούμενης συνεννόησης μὲ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο, προκειμένης τῆς λήψεως οἱουδήποτε μέτρου ποὺ ἀφορᾶ στὴν Ἐκκλησία.

Εἶναι μεγάλη ἀνάγκη γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ἀφοῦ νοικοκυρέψει πρῶτα τὰ τοῦ οἴκου της, νὰ ἀποκαταστήσῃ ἀμέσως τὴν ἐπαφή της μὲ τὴν κοινωνία, νὰ ἐνεργοποιήσῃ τὶς πνευματικές της δυνάμεις, νὰ σκύψῃ ὡς Καλὸς Σαμαρείτης πρὸς τὸν «*περιπεσόντα εἰς τοὺς ληστὰς*» σύγχρονο ἄνθρωπο, νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν εἰκόνα μιᾶς Ἐκκλησίας μὲ φιλάνθρωπο πρόσωπο Μάνας καὶ ὄχι μητριᾶς. Στὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς πανστρατιᾶς ἀποβλέπουμε μὲ ἐμπιστοσύνη στὴν ἀκαδημαϊκὴ Θεολογία, ποὺ πλουτίζει πνευματικὰ τὸ λαό μας. Οἱ δύο Θεολογικές μας Σχολὲς καὶ οἱ πανεπιστημιακοί μας δάσκαλοι κατέχουν κεντρικὴ θέση στὴν καρδιά μας. Γνωρίζουμε ὅτι καμιὰ ἐνέργειά μας δὲν μπο-

ρεῖ νὰ εὐδοκιμήση ἂν δὲν ἔχει θεολογικὸ ὑπόβαθρο καὶ πατερικὴ συναίνεση. Γι' αὐτὸ καὶ προσδοκοῦμε μὲ ἐνδιαφέρον τὴ συμμετοχὴ καὶ τῶν Σχολῶν μας αὐτῶν στὴν ἀνανεωτική μας προσπάθεια. Τὰ κοινωνικά μας ἐξ ἄλλου προβλήματα πολλαπλασιάζονται κάθε μέρα. Ἡ ἀνεργία κτυπάει τὴν πόρτα ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων καὶ μάλιστα νέων, ὁ ρατσισμὸς καὶ ἡ ξενοφοβία ἀπειλοῦν μὲ ἀλλοτρίωση τὴν παράδοσή μας, πολλοὶ νέοι μας παραδίδονται βορὰ στὴ χρησιμοθηρία καὶ στὸν καιροσκοπισμό. Χρειάζεται μιὰ τολμηρὴ προσέγγιση τῶν προβλημάτων τῶν νέων καὶ μιὰ συνειδητὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν κόσμο, χωρὶς νὰ διατρέξουμε τὸν κίνδυνο τῆς ἐκκοσμίκευσης ἢ τοῦ λαϊκισμοῦ. Μέσα στὰ πλαίσια αὐτὰ θὰ κινηθοῦμε, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, πρὸς πέντε βασικοὺς ἄξονες.

α) Ἐσωτερικὴ ἀναδιοργάνωση πνευματική, διοικητική, ποιμαντική, ἱεραποστολικὴ τῆς Ἐκκλησίας. Πρόκειται γιὰ μιὰ μεγάλη προσπάθεια ἀναβάθμισης τῆς θείας λατρείας, ἐνίσχυσης τῆς ἱεραποστολῆς, καθιέρωσης τῆς ἐπιμόρφωσης, ὑποστήριξης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαίδευσης, ἐξασφάλισης στελεχῶν, καλλιέργειας τῆς ἐπικοινωνίας μὲ χρήση τῶν σύγχρονων μέσων τῆς ἠλεκτρονικῆς τεχνολογίας, υἱοθέτηση συστημάτων ἐγγυήσεων χρηστῆς διαχείρισης, καλλιέργειας τῶν ἐκκλησιαστικῶν Τεχνῶν, ἀναδιοργάνωσης τῆς ἐνορίας καὶ ἀναδιάρθρωσής της στὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα.

β) Νεολαία καὶ προβλήματά της. Μὲ ρωμαλεότητα καὶ τόλμη ὀφείλουμε νὰ καταπιασθοῦμε οὐσιαστικὰ μὲ τὰ προβλήματα τῆς Νεολαίας μας. Δείχνοντας ἀγάπη στὰ παιδιά μας, τὰ πλησιάζουμε μὲ ταπείνωση, «μὴ παροργί-

ζοντές» τα, ἀλλὰ μιλώντας τους μὲ εἰλικρίνεια, μὲ πίστη, μὲ πειθώ, μὲ ἐνάργεια, μὲ ἐπίγνωση. Τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς νεολαίας μας, τὰ ναρκωτικά, τὸ AIDS, ὁ ἀλκοολισμός, ὁ παρασιτισμός, ἡ ἀνεργία, ἡ βία, τὸ ἔγκλημα, ἡ ἔλλειψη στοργῆς, ἡ ἀπουσία τῆς οἰκογενειακῆς θαλπωρῆς, ἡ ἀνάγκη γιὰ ψυχαγωγία, ὅλα αὐτὰ ἀπαιτοῦν προσευχή, προσοχή, συναντίληψη, ἀγάπη, ἐπιμονή. Καὶ πέραν τούτων ἡ ἐκπαίδευση τῶν ἑλληνοπαίδων. Ἡ Μητέρα Ἐκκλησία ἔχει τὰ μέσα, θεῖα καὶ ἀνθρώπινα, γιὰ νὰ ἐπιληφθῆ καὶ ἐπιτύχη.

γ) Πατρίδα καὶ Γένος. Ἡ Ἐκκλησία αἰσθάνεται νὰ ἔχη ἀπὸ τὴν ἱστορία τὸ ρόλο νὰ συντρέχη τὸ ἔθνος. Χωρὶς νὰ ἀμφισβητῆ κανενὸς τὸ ἀνάλογο ἐνδιαφέρον δικαιοῦται, χάρη στὶς περγαμηνὲς ποὺ διαθέτει, νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ μέλλον αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, ποὺ εἶναι λαός της. Ἡ γλῶσσα, ἡ παιδεία, οἱ ἀλησμόνητες Πατρίδες, ἡ ἱστορία, ἡ οἰκογένεια, οἱ θεσμοί, τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα, οἱ πολύτεκνες οἰκογένειες, τὰ ἰδανικά, οἱ ἀξίες, οἱ ξένοι ποὺ ζοῦν στὴν πατρίδα μας, οἱ πρόσφυγες, ἀποτελοῦν πεδίο δράσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ὄχι μόνο ἀναλαμβάνει πρωτοβουλίες, ἀλλὰ καὶ συντρέχει ἀνάλογες προσπάθειες τοῦ κράτους ἢ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἡ ἐξασφάλιση ἀειφορίας τῆς γῆς, ὥστε καὶ οἱ ἐπόμενες γενεὲς νὰ μποροῦν νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, εἶναι ἀπὸ τὶς ἐκρηκτικὲς προτεραιότητες.

δ) Κοινωνικὴ μέριμνα. Εἶναι ὁ μεγάλος τομέας τῆς ἀγάπης, στὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία ἤδη τώρα μεσουρανεῖ, μὲ ποιότητα προσφορᾶς, μὲ ἀνιδιοτέλεια, μὲ ἱδρύματα προστασίας ἀνθρώπων κάθε κατηγορίας, μὲ παροχὲς οἰ-

κονομικὲς καὶ ἄλλες, μὲ ποιμαντικὴ μέριμνα γιὰ ἀναξιοπαθοῦντες, γιὰ τὴ στήριξη ἑνὸς συστήματος κοινωνικῆς δικαιοσύνης, γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἐργαζομένων, τῶν ἀτόμων μὲ εἰδικὲς ἀνάγκες, γιὰ τὴν ἐπέκταση τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐνοριακῶν ἱδρυμάτων, γιὰ τὴν προστασία τῶν κοινωνικὰ ἀποκλεισμένων.

ε) Νεότερες ἐπιστημονικὲς κατακτήσεις. Θέματα βιοηθικῆς, γενετικῆς τεχνολογίας, ἡ εὐθανασία, ἡ τεχνητὴ γονιμοποίηση, ἡ κλωνοποίηση, οἱ μεταμοσχεύσεις κ.λπ. εἶναι νέα θέματα μὲ ἠθικὲς παραμέτρους. Ἡ Ἐκκλησία καλεῖται ἤδη νὰ διατυπώση τὴν ἄποψή της. Ὅλοι θέλουν νὰ τὴν ἀκούσουν. Πρέπει νὰ ἀνταποκριθοῦμε.

Μὲ ὅσα σᾶς εἴπαμε, περιγράψαμε μὲ κάθε δυνατὴ συντομία τοὺς κύριους ἄξονες περὶ τοὺς ὁποίους θὰ θελήσουμε νὰ κινηθοῦμε, σὺν Θεῷ, κατὰ τὴν ἄσκηση τῶν Πρωθιεραρχικῶν μας καθηκόντων, μὲ τὴν συμπαράσταση τῶν ἁγίων ἀδελφῶν Ἀρχιερέων. Παρακαλοῦμε τοὺς ἀκροατὲς τῶν λόγων μας νὰ θελήσουν νὰ μᾶς συναγωνισθοῦν μὲ τὶς προσευχές τους καὶ μὲ τὴν παροχὴ τῆς εὐπρόσδεκτης συναντίληψής των. Ἀναγνωρίζουμε τὴν προσωπική μας σμικρότητα ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος ἐκείνου ποὺ ὡς Ἐκκλησία ἐκπροσωποῦμε. Ὁ λαός μας δικαιοῦται νὰ ἐλπίζη. Φέρνουμε τὸ μήνυμα τῆς ἄνοιξης καὶ τῆς αὐτοπεποίθησης. Μποροῦμε νὰ ζήσουμε καὶ νὰ προκόψουμε. Μποροῦμε νὰ δώσουμε τὸ πνευματικό μας στίγμα. Δικαιούμεθα νὰ ἀτενίζουμε μὲ αἰσιοδοξία τὸ μέλλον. Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ὀρθοδοξία ἀξίζουν καὶ μποροῦν τὸ καλύτερο. Κάτω ἀπὸ τὴν προστατευτικὴ ὀμπρέλα των ἂς κινήσουμε ὡς λαὸς

γιὰ μιὰ νέα προσπάθεια καταξίωσης. Μακρυά μας τὰ συμπλέγματα μειονεξίας. Ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι Ἀνάσταση. Ἡ νεολαία μας ἀξίζει τὴν ἀγάπη καὶ τὴν προσοχή μας. Ἡ ἀνατολὴ τῆς νέας χιλιετίας, ἡ συμπλήρωση δηλ. 2000 χρόνων ἀπὸ τὴ Γέννηση τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι ἕνα ὀρόσημο στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου, μᾶς βρίσκει ὅλους προσηλωμένους μὲ τὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ μέλλον. Ὁ ἑορτασμὸς τῆς ἐπετείου ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, θὰ πρέπει νὰ εἶναι λαμπρὸς καὶ ξεχωριστὸς γιὰ τὸ μήνυμα ποὺ κομίζει καὶ ποὺ μᾶς ἀφορᾶ ὅλους. Καθὼς δὲ πλησιάζει καὶ τὸ ἔτος 2004 μὲ τὴν Ὀλυμπιάδα στὴν Ἀθήνα, θὰ ἐπιληφθοῦμε κι ἐμεῖς ὡς Ἐκκλησία γιὰ τὴν προβολὴ σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο τῆς πνευματικῆς κληρονομιᾶς μας καὶ τῆς πανανθρώπινης πρότασης γιὰ ζωή, ποὺ ὡς Ἑλληνορθόδοξοι ἐκπροσωποῦμε.

Τελειώνοντας, ἀπευθύνομαι εἰδικὰ στοὺς Νέους τῆς Πατρίδας μας καὶ τοὺς λέγω. Παιδιά μου, χρυσὰ τῆς Ἑλλάδος παιδιά. Εἶσθε τὸ καμάρι τοῦ Γένους, ἡ δαφνοστεφανωμένη ἀπαντοχή μας. Ὅμως σᾶς πονέσαμε πολὺ μὲ τὴν ὑποκρισία μας καὶ εὐτελίσαμε μέσα σας τὴν ἔννοια τοῦ χρέους. Σᾶς χρεώνουμε τὶς παρεκτροπές σας, ἐνῶ εἴμαστε οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοί των. Σᾶς στερήσαμε τὴν ἀγάπη, σᾶς ἀφήσαμε ἔρμαιους στὰ κύματα τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς Βαβυλώνας. Σᾶς ἀναγκάσαμε νὰ ζῆτε σ' ἕνα κόσμο ἀπάνθρωπο, ἀνηλεῆ καὶ ἀνοικτίρμονα. Σᾶς ὑποδείξαμε νὰ ἀκολουθήσετε δρόμους, ποὺ ἐμεῖς δὲν βαδίζαμε. Σᾶς ἀφαιρέσαμε τὴν πίστη καὶ τὴν ἐλπίδα. Γκρεμίσαμε ἀπὸ μέσα σας κάθε ἰδανικό. Κι ὅμως λέμε ὅτι σᾶς ἀγαπᾶμε. Σεῖς, μὲ τὴν ὀξύνοιά σας καταλάβετε τὴν ἀσυνέπειά μας.

Καὶ μᾶς ἐγκαταλείψατε. Δὲν μᾶς ἐμπιστεύεσθε πιά, δὲν θέλετε νὰ ζήσετε στὸν κόσμο ποὺ ἐμεῖς σᾶς ἑτοιμάσαμε. Καὶ στραφήκατε στὴν ἀναζήτηση τῆς χίμαιρας μέσ' ἀπ' τὰ ναρκωτικά, στὴν ἐπιβεβαίωσή σας μέσ' ἀπὸ τὴ βία.

Παιδιά μου, σήμερα αὐτὸς ποὺ σᾶς μιλᾶ, παίρνει ἐπάνω του τὴν εὐθύνη γιὰ τὶς ἀπέναντί σας ἁμαρτίες ὅλης τῆς γενιᾶς του, καὶ σᾶς ζητᾶ συγγνώμη. Θέλει ὅμως ταυτόχρονα νὰ σᾶς πῆ πὼς καμιὰ ἁμαρτία δική μας, καμιὰ ἀστοχία δική σας δὲν μπορεῖ νὰ σᾶς κλείση τὸ δρόμο πρὸς τὴν καταξίωση. Τὰ ἀδιέξοδα πλήθυναν. Τώρα ἡ ἀδυσώπητη ἀνάγκη σᾶς καλεῖ σὲ ἀπόφαση. *«Ὅταν ἀλύπητη βαρειὰ ξεσπᾶ ἡ ἀνάγκη καὶ προστάξει, ἀνάξιος εἶναι ὅποιος διστάξει»* (Κ. Παλαμᾶς). Ὑπάρχει ἕνας χῶρος ποὺ δὲν θὰ σᾶς προδώση ποτέ. Εἶναι ὁ χῶρος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐλᾶτε σ' αὐτόν, ἐλᾶτε στὴν πίστη, ἐλᾶτε στὸ Χριστό. Θὰ βρῆτε ὅ,τι ἔχετε χρόνια τώρα στερηθῆ. Καὶ μαζὶ τὴν ἀληθινὴ ἐλευθερία, τὴν ἀληθινὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀληθινὴ ἀλήθεια. Ὁ Ἀναστὰς Χριστός, παιδιά μου, νὰ εἶναι μαζί σας.

«Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν».

Ἐπίλογος

Τὴν ἱστορία τὴν ἔγραψαν καὶ τὴν γράφουν οἱ ἐλάχιστοι, ἴσως καὶ ὁ ἕνας κάθε φορά. Ἐσὺ κι ἐγώ, ἐμεῖς ἐδῶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι πιὸ ἔξω. Ὅσοι δὲν ἔχουν μηδίσει, ὅσοι δὲν ἔχασαν τὴν πίστη τους καὶ δὲν ἐκιότεψαν μέσα στὸ χαλασμὸ ποὺ μαίνεται.

Δὲν πειράζει ἂν εἴμαστε πολλοὶ ἢ λίγοι. Ἴσως οἱ λίγοι καὶ δυνατοὶ ἀρκοῦν. Αὐθόρμητα μοὔρχονται στὸ στόμα τὰ λόγια τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ, τοῦ Κ. Παλαμᾶ, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ τελειώνω σὲ ποιητικὸ λόγο:

«Κι ἂν εἶναι πλῆθος τἄσχημα,
κι ἂν εἶναι τἄδεια ἀφέντες,
φθάνει μιὰ σκέψη, μιὰ ψυχή,
φτάνεις ἐσύ, ἐγὼ φτάνω.
Νὰ δώσει νόημα στῶν πολλῶν τὴν ὕπαρξη
ΕΝΑΣ φτάνει».